

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Zbraně v domácnostech měšťanů Volyně podle
soupisu z roku 1551**

Vedoucí práce: prof. PhDr. Václav Bůžek, CSc.

Autor práce: Patrik Gajdoš
Studijní obor: Historie
Ročník: IV.

2016

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci s názvem „Zbraně v domácnostech měšťanů Volyně podle soupisu z roku 1551“ jsem zpracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 SB. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Bechyni, dne 29. července 2016

.....
Patrik Gajdoš

Poděkování

Děkuji prof. PhDr. Václavu Bůžkovi, CSc., za jeho užitečné rady a připomínky, stejně tak za ochotu a velkou trpělivost při konzultacích bakalářské práce. Dále bych chtěl poděkovat doc. PhDr. Josefu Hrdličkovi, PhD., a doc. PhDr. Josefu Grulichovi, PhD., za jejich ochotu při podnětných konzultacích historických pramenů. Velké díky patří i pracovníkům Státního okresního archivu v Strakoniciích, kteří mi výrazně usnadnili dohledání vhodných historických pramenů. Na závěr bych chtěl poděkovat mé rodině i přátelům, kteří mi byli důležitou oporou v těžkých chvílích psaní bakalářské práce.

Anotace

Předkládaná bakalářská práce se zabývá zbraněmi v domácnostech města Volyně podle dochovaného soupisu ozbrojení z roku 1551. Klade si za cíl představit úroveň osobní výzbroje obyvatel v raně novověkém městě a interpretuje ji v kontextu dějin Prácheňska. Předkládá i srovnání doloženého vojenského vybavení s vývojovými trendy středoevropského válečnictví, které během 16. století prodělalo velký vývoj v důsledku významných společenských změn. Předmětem zájmu se rovněž stali vlastníci zbraní. Práce strukturálním přístupem hodnotí, zda množství a kvalita jejich výzbroje měla souvislost s jejich sociálním a majetkovým postavením. Neopomíná ani možné motivy, které mohly vést měšťana k potřebě opatřit si zbraň. Zjištěná fakta se opírají o svědectví pramenů evidenční povahy. V závěru práce shrnuje zjištěné poznatky a nabízí možné směry, kterými by se bádání o tématu mohlo ubírat v budoucnosti.

Annotation

The bachelor thesis deals with weapons in homes of town Volyne according to preserved inventory of weaponry from 1551. The goal is to introduce the level of personal equipment of population in the Early Modern town and interprets it in the context of history of Prachensko. It presents a comparison of documented military equipment with developments of Central European warfare, which has undergone great development due to the significant social changes during the 16th century. The owners of weapons has become another subject of interest. The thesis, through structural approach, evaluates whether the quantity and quality of their equipment was related to their social and property status. It does not neglect possible motives that could lead to the need for citizen to get a gun. The findings are based on historical primary sources concerning evidence. The conclusion summarizes the findings and offers possible directions that would research on the topic might take in the future.

Obsah

I. Úvod	7
II. Vývoj výzbroje v předbělohorské době.....	14
II.1. Raně novověké vojenství v kontextu vojenské revoluce	14
II.2. Vývoj výzbroje a výstroje	17
III. Dějiny města Volyně do roku 1551	26
IV. Vyzbrojení volyňských měšťanů v roce 1551	29
IV.1. Uložení zbraní v raně novověkém městě	29
IV.2. Výzbroj a výstroj v soukromém vlastnictví měšťanů Volyně.....	30
V. Vlastníci výzbroje a výstroje ve městě Volyni v předbělohorské době	38
V.1. Majitelky výzbroje a výstroje.....	38
V.2. Urození držitelé zbraní města Volyně	41
V.3. Konšelé města Volyně a ostatní měšťané.....	46
VI. Sociální a majetková stratifikace volyňských měšťanů v předbělohorské době a její odraz ve výzbroji a výstroji	49
VI.1. Hlediska stratifikace	49
VI.2. Sociální a majetková stratifikace měšťanů Volyně	52
VI.3. Vzájemné porovnání skupin vlastníků vojenského majetku	57
VII. Závěr.....	60
VIII. Seznam použitých zkratk	63
IX. Seznam použitých pramenů a literatury	64
IX.1. Prameny.....	64
IX.2. Literatura:	64
IX.3. Internetové zdroje.....	68
X. Seznam tabulek v textu a příloh.....	68
X.1. Seznam tabulek v textu	68
X.2. Seznam příloh.....	69
XI. Přílohy	70

I. Úvod

Dějiny měst a jejich role v soukolí válečných událostí raně novověkých dějin patří v současné historické vědě k tématům, která teprve čekají na vytažení z hlubin nevědomosti.¹ Vlastnictví zbraní v rukou jihočeských měšťanů v předbělohorské době už prokázaly dílčí sondy zkoumající hmotnou kulturu domácností ve vybraných jihočeských městech. Výskyt výzbroje a výstroje se ale s ohledem na hlavní téma a omezený rozsah studií těšil pouze okrajovému zájmu.² Zájem o nahlédnutí do vojenské vybavenosti měst stoupal především s událostmi na přelomu 16. a 17. století, kdy se jihočeský region stal svědkem rozsáhlé militarizační aktivity Petra Voka z Rožmberka.³

Ústředním tématem bakalářské práce se stali obyvatelé města Volyně předbělohorské éry s důrazem na interpretaci jejich osobní výzbroje a výstroje. Výklad si klade za cíl nabídnout ucelený pohled na vojenskou výbavu, kterou se volyňští měšťané mohli bránit před náhlým nebezpečím. V souvislosti s typologií bojové hmotné kultury se autor pokusí rozplést tajemství okolo příčin a motivů, které vedly měšťana k pořízení zbraně. Zajímalo ho především, zda na vlastnictví měly vliv otázky sociálního postavení uvnitř měšťanské obce či zda šlo o důsledek majetkové úrovně konkrétního měšťana. Stranou neponechá ani osvětlení toho, zda členové měšťanské obce mohli vnímat zbraň i v jiném kontextu než jako nástroj rozsévající smrt v řadách nepřátel.

Pro vyslovení odpovědi na tyto otázky autor předložil pojednání, jehož nosným pilířem budou kapitoly, které povedou čtenáře k širšímu poznání problematiky soukromého vlastnictví výzbroje a výstroje obyvatel města Volyně. Po přednesení úvodních teoretických, heuristických a metodologických východisek bádání se čtenář seznámí s běžnou typologií výzbroje a výstroje pro předbělohorskou dobu v kontextu středoevropského vývoje vojenství. Třetí kapitola poté tyto poznatky o hmotné kultuře válečného vybavení zasadí do kontextu historického vývoje města Volyně, které místně vymezuje hranice bakalářské práce. Čtvrtá kapitola se pokusí přiblížit identitu některých osob, jejichž jméno historické prameny spojily s vlastnictvím zbraně. Pátá kapitola poté optikou sociální a majetkové stratifikace odhalí

¹ Václav LEDVINKA, *Města v raném novověku*, in: Ivo CERMÁN – Marie ŠEDIVÁ KOLDINSKÁ (edd.), *Základní problémy studia raného novověku*, Praha 2013, s. 268-306, zde s. 293.

² Václav BŮŽEK – Hana BŮŽKOVÁ – Jana STEJSKALOVÁ, *Měšťanské domácnosti v předbělohorských jižních Čechách (Prameny, metody, stratifikace)*, JSH 59, 1990, s. 71-72; TITÍŽ, *Interiéry domů v jihočeských předbělohorských městech (Životní styl měšťanů v době pozdní renesance a manýrismu)*, JSH 59, 1990, s. 113-127, zde s. 120.

³ Aleš STEJSKAL – Václav BŮŽEK, *Výzbrojní program Petra Voka z Rožmberka. (Příspěvek k poznání mentality raně novověkého velmože.)*, FHB 15, 1991, 179-268.

čtenáři příčiny, které stály za soukromým vlastnictvím zbraní a výstroje volyňských měšťanů. Závěrečné řádky poslední kapitoly uzavrou výklad shrnutím výsledků práce a vystaví rozcestník možných směrů, kterými se budoucí bádání o tématu bude moci ubírat.

Měšťanská hmotná kultura, do které lze zařadit i výzbroj a výstroj v osobním vlastnictví, se dostala do zájmu historiků už na přelomu 19. a 20. století. V kontextu městského prostředí raného novověku nelze nezmínit představitele kulturní historie Zikmunda Wintera, který za dobu své aktivní badatelské dráhy dokázal čtenáři zprostředkovat cenné pramenné poznatky ke kultuře tehdejších měšťanů. Dodnes jsou jeho práce výborným odrazovým můstkem pro poznání městských dějin, ačkoliv četná absence odkazů na zdroje částečně snižovala vědeckou využitelnost jeho knih.⁴ V souvislosti s poznáním vnější podoby raně novověkého města byly velice přínosné i místopisné práce Augusta Sedláčka.⁵

Badatelský zájem o poznání raně novověké hmotné kultury se poté na dlouhý čas oslabil. Vedle válečných událostí to způsobil i komunistický převrat roku 1948, kdy dějiny raného novověku postihlo ideologické zkreslení marxistické historiografie.⁶ Míru odborného propadu doložil i tehdejší syntetický pokus v pětidílném svazku *Vojenské dějiny Československa*, kde byla vyzbrojení měst věnována okrajová pozornost. Dílo se potýkalo se značnou mírou chaotičnosti a nevyrovnanosti zájmu o různá historická období.⁷

V osmdesátých a devadesátých letech se bádání o hmotné kultuře opět obnovilo. Z hlediska zbraní otevřely zajímavé možnosti výzkumy městských zbrojnic, které Jiří Pešek zkoumal v prostředí pražských měst.⁸ S ohledem na dochovaný pramenný materiál i možnosti doložit výzkum na existující hmotné kultuře se větší badatelské přízni těšily zbrojnice v držení šlechtických rodů. Anna Kubíková ve své studii zprostředkovala písemné svědectví inventářů o českokrumlovské zbrojnici, která svého času patřila Petru Vokovi z Rožmberka. Vedle samotného obsahu zbrojnice poskytuje studie cenný náhled do motivů, které urozeného muže vedly k zvýšenému zájmu o vlastní vyzbrojení.⁹ Širší pochopení militarizačních aktivit posledního pána erbu rudé pětিলisté růže v kontextu celého rožmberského dominia i válečných obav poskytla studie Václava Bůžka a Aleše Stejskala.¹⁰

⁴ Z početné bibliografie například Zikmund WINTER, *Kulturní obraz českých měst I-II*, Praha 1890; Týž, *Zlatá doba měst českých*, Praha 1913.

⁵ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého I-XV*, Praha 1993-1998. Pro město Volyně důležitý především jedenáctý díl zabývající se Prácheňskem.

⁶ František KUTNAR – Jaroslav MAREK, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*, Praha 1997, s. 984.

⁷ *Vojenské dějiny Československa I-V*, Praha 1985-1989.

⁸ Jiří PEŠEK, *Pražské měšťanské zbrojnice v letech 1584-1620*, DP 6, 1986, s. 132-146.

⁹ Anna KUBÍKOVÁ, *Českokrumlovská rožmberská zbrojnice v roce 1600*, Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 28, 1991, s. 125-129.

¹⁰ A. STEJSKAL – V. BŮŽEK, *Výzbrojní program*.

V této době se také v širší míře projevil potenciál kšaftů a pozůstalostních inventářů jakožto pramenů pro poznání měšťanské hmotné kultury.¹¹ Tyto možnosti se staly podnětem k vytvoření řady regionálně zaměřených sond. Například pro pražské prostředí se o to zasloužili především Jiří Pešek¹² a Zdeněk Hojda.¹³ Jihočeské domácnosti zase podrobili pečlivému zkoumání Václav Bůžek, Hana Bůžková a Jana Stejskalová, kteří pomocí majetkové a profesní stratifikace dokázali identifikovat skupiny měšťanů v kontextu jejich pravděpodobného postavení uvnitř měšťanské obce.¹⁴

V devadesátých letech se vyzbrojení měst stalo dílčím předmětem zájmu knih, jejichž badatelské téma mělo širší rozsah. Pro účely raného novověku nabízelo cenné podněty strukturálně pojaté dílo Františka Hoffmanna, které v dnešní době tvoří základní faktografický přehled o dějinách středověkých měst.¹⁵ O vojenské úloze měst se zmínil i Josef Macek ve svém třetím svazku syntézy o jagellonském období v českých zemích. Jeho práce byla inspirována vlivy kulturní historie, školy Annales a dějin každodennosti, přičemž pro zpracování tématu využil historicko-sémantickou metodu.¹⁶ Výbroji se věnoval v obsáhlé kapitole o raně novověkých vojácích i Josef Petrů ve svém výkladu o dějinách hmotné kultury. Vedle uceleného přehledu o typologii ozbrojených mužů v řadách habsburské armády poskytl i čtenářsky příjemnou obrazovou přílohu.¹⁷

V této době vyšly i dva významné sborníky, které se zabývaly tématy raně novověkých měst. Jaroslav Pánek zaštitil sborník, který knižně vydal myšlenky o měšťanském bádání vzešlé z konference v Pardubicích.¹⁸ Jednotlivé oblasti městské kultury raného novověku zase čtenáři přiblížilo dílo Opera historica, jmenovitě jeho první díl.¹⁹

V 21. století se česká historiografie postupem doby začala měnit pod vlivem nových metodických východisek ze zahraničí. Od popisného přístupu politických dějin se více začala

¹¹ J. PEŠEK, *Pražské knihy kšaftů a inventářů. Příspěvek k jejich struktuře a vývoji v době předbělohorské*, PSH 15, 1982, s. 63–92.

¹² TÝŽ, *Kultura českých předbělohorských měst (1547–1620)*, in: Jaroslav PÁNEK (ed.), *Česká města v 16.-18. století. Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990*, Praha 1991 (= OIHP), s. 203–214.

¹³ Zdeněk HOJDA, *Kulturní investice staroměstských měšťanů v letech 1627 – 1740. Příspěvek k dějinám kultury barokní Prahy II*, PSH 27, 1994, s. 47–104.

¹⁴ Např. V. BŮŽEK – H. BŮŽKOVÁ – J. STEJSKALOVÁ, *Měšťanské domácnosti*.

¹⁵ František HOFFMANN, *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 1992.

¹⁶ Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526) III. Města*, Praha 1998.

¹⁷ Josef PETRŮ a kol., *Dějiny hmotné kultury II/2. Kultura každodenního života od 16. do 18. století*, Praha 1997.

¹⁸ Jaroslav PÁNEK (ed.), *Česká města v 16.-18. století. Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990*, Praha 1991 (= OIHP).

¹⁹ V. BŮŽEK (ed.), *Kultura každodenního života českých a moravských měst v předbělohorské době*, České Budějovice 1991 (= OH I).

zajímat o člověka jakožto aktéra dějinných událostí.²⁰ Tento trend byl velice patrný na vývoji syntetických prací. Zatímco Petr Vorel zmiňuje města v kontextu faktografického výkladu politických dějin v sedmém svazku Velkých dějin zemí Koruny české,²¹ syntéza Václava Bůžka a kolektivu zvolila jinou cestu. Nekladla takový důraz na politické dějiny a do jejího ústředního zájmu se dostaly vrstvy společnosti v celé své šíři. Za sjednocující prvky zvolili autoři výklad hierarchicky uspořádané společnosti, dále určení kolektivních identit a následně interpretaci konfliktů mezi nimi.²² Za důležitý syntetický příspěvek k dějinám měst v raném novověku lze brát knižně zpracovanou disertační práci Jaroslava Millera. Optikou komparativního výzkumu se pokusil zachytit vývojové etapy měšťanské společnosti středovýchodní Evropy mezi 16. až 18. stoletím.²³ Velice cenný náhled do myšlenkového světa měšťana poskytl i Josef Hrdlička v kapitole knihy Člověk českého raného novověku.²⁴ Nová metodická východiska se projevila i na díle Marie Šedivé Koldinské a Ivana Šedivého. Ti pohlíží na vývoj války v průběhu let spíše ze sociokulturního úhlu pohledu. Jejich kniha bohužel trpí na nerovnoměrné rozložení dějových úseků, kdy podstatnou část knihy zabírá mladší doba.²⁵

K poznání role raně novověkého města během válečné události přispěl i Jan Kilián. Jeho monografie o Mělníku za třicetileté války nabídla vedle důsledků konfliktu na městskou každodennost i pohled na problematické soužití mezi měšťany a vojáky.²⁶ Velice unikátní pohled na myšlenkový svět aktéra válečného období nabídla i druhá práce od stejného autora. Ta optikou historické antropologie zkoumala život koželuha Michela Stüelera během třicetileté války.²⁷

Nové přístupy se nevyhnuly ani výzkumu vojenského vybavení. Vedle řady dílčích prací o vojenském vybavení, které měly především popisný až encyklopedický charakter,²⁸ vyčnívalo z řad historiků jméno Petra Klučiny. Autor svůj badatelský záběr prokázal vydáním hned několika monografií, které se zabývaly výzbrojí a výstrojí z různých dějových

²⁰ O konceptech školy Annales a historické antropologie blíže Georg IGGERS, *Dějepisectví ve 20. století*, Praha 2002; Richard van DÜLMEN, *Historická antropologie. Vývoj – problémy – úkoly*, Praha 2002.

²¹ Petr VOREL, *Velké dějiny zemí Koruny české VII. (1526-1618)*, Praha 2005.

²² V. BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010.

²³ Jaroslav MILLER, *Uzavřená společnost a její nepřátelé (1500-1700)*, Praha 2006.

²⁴ Josef HRDLIČKA, *Měšťan*, in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.) *Člověk českého raného novověku*, Praha 2005, s. 139-165.

²⁵ Marie KOLDINSKÁ – Ivan ŠEDIVÝ, *Válka a armáda v českých dějinách. Sociohistorické črty*, Praha 2008.

²⁶ Jan KILIÁN, *Město ve válce, válka ve městě. Mělník 1618-1648*, České Budějovice 2008.

²⁷ TÝŽ, *Příběh z doby neobyčejného šílenství. Život a svět krupského koželuha Michela Stüelera za třicetileté války*, Praha 2014.

²⁸ Výběrově Leonid KRÍŽEK – Zdirad J. K. ČECH, *Encyklopedie zbraní a zbroje*, Praha 1997; Vladimír DOLÍNEK, *Palné zbraně*, Praha 1998; *Palné zbraně. Velký obrazový průvodce*, Praha, 2015.

i regionálních úhlů.²⁹ Jeho nejobsáhlejší dílo o zbroji a zbraních z rozmezí 6. až 17. století vynikalo vedle přesného popisu a názorného vyobrazení rovněž důkladným přiblížením dějinných procesů, které stály za vývojem jednotlivých typů vojenského vybavení.³⁰ Tomáš Sterneck zkoumal zbrojnici v kontextu hospodářského a vojenského zázemí města Brna.³¹ Nejhlubší badatelský výzkum v souvislosti se šlechtickými zbrojnicemi provedl Vítězslav Prchal. Jeho monografie nabídla unikátní pohled do mocenské i reprezentativní funkce „*cajkhausů*“ několika předních českých a moravských urozených rodů s využitím vědeckého konceptu vojenské revoluce.³²

Dějepisectví o městské tematice je velice bohaté na dílčí regionální práce. Ani Volyně nebyla výjimkou. Nejvýznamnější dílo o historii města vyšlo z pera Františka Teplého. Vyznačovalo se strukturálně popisným přístupem, kdy se projevilo autorovo povolání archiváře v podobě četných doslovných přepisů historických pramenů i zdrojů, ze kterých nekriticky a často velice zaujatě čerpal.³³ Mladší, kompilativně pojatá kniha Jindřicha Podhorského na rozdíl od jeho předchůdce nepřinesla pro předbělohorskou dobu žádné nové poznatky. Její přínos spočíval vedle moderněji psaného jazyka v prodloužení přehledu regionálních dějin do autorovy současnosti.³⁴

I přes zlepšující se situaci s sebou nese historiografie měst určité břímě. Jedná se o přílišnou regionální uzavřenost badatelských výsledků, které vznikaly izolovaně a bez zájmu o širší srovnávací pojetí podobných témat napříč zkoumanými městy. Z globálnějšího hlediska poté zdvihá varovný prst neschopnost tuzemských autorů prezentovat své badatelské výsledky v zahraniční vědecké obci. Tuto nelichotivou skutečnost doložily i výsledky západní historiografie, která se měst středovýchodní oblasti Evropy dotýkala většinou pouze velice okrajově.³⁵

Pro vypracování bakalářské práce byly využity jak edičně zpřístupněné, tak nevydané prameny. Z vydaných prací šlo zejména o první dva díly Regest fondu Militare, která zpřístupnil František Roubík, respektive Václav Líva. Jejich vypovídající hodnota byla ale pro Volyni prakticky nulová a vedle určitého srovnání s okolními městy nenabízí žádné bližší

²⁹ Výběrově Petr KLUČINA, *Od zbroje ke stejnokroji*, Praha 1988; Týž, *Arma defensiva*, Bratislava 1992; Týž, *Třicetiletá válka. Obraz doby 1618-1648*, Praha 2004; Týž, *Zbroj. Ottova encyklopedie*, Praha 2012.

³⁰ Týž, *Zbroj a zbraně. Evropa 6. - 17. století*, Praha 2004.

³¹ Tomáš STERNECK, *Moravská zemská zbrojnici na přelomu 16. a 17. století*, Brno v minulosti a dnes 17, 2003, s. 273-309.

³² V. PRCHAL, *Společenstvo hrdinů. Válka a reprezentační strategie českomoravské aristokracie 1550-1750*, Praha 2015.

³³ František TEPLÝ, *Dějiny města Volyně*, Volyně 1933.

³⁴ Jindřich PODHORSKÝ, *Pohledy do historie Volyně a Pošumaví 1299-1999*, Strakonice 1998.

³⁵ Jaroslav MILLER – Petr ČERNÍKOVSKÝ, *Urbánní historie (raného novověku) ve středovýchodní Evropě. Stručná úvaha o minulosti, současném stavu a perspektivách oboru*, ČČH 103, 2005, s. 861-884.

zprávy k tématu práce.³⁶ Druhým dílem byla edice knihy testamentů z let 1370 až 1591, kterou vypracoval Jakub Zezula. Transkripční zpřístupnění knihy bylo paleograficky přesné a autor bakalářské práce při jeho porovnání s originálem neobjevil žádné nepřesnosti. Rozsahově ale šlo o nepříliš rozsáhlý pramen, který čítal 20 českých a 4 latinské kšafty, z nichž většina věnovala pozornost měšťanům mimo zkoumané období.³⁷ Pro doplnění informací o příslušnících nižší šlechty, které písař zmínil v soupisu ozbrojení z roku 1551, posloužily oba díly Životů posledních Rožmberků od Václava Březana, které zpřístupnil Jaroslav Pánek.³⁸ Z hlediska normativních pramenů, týkajících se vlastnických práv ženy, poskytla cenné informace edice, kterou zpřístupnili Josef Jireček a Hermenegild Jireček.³⁹

Významnější roli hrály nevydané prameny uložené ve fondu Archivu města Volyně ve Státním okresním archivu ve Strakonici. Oporou při zpracování práce se stal soupis ozbrojených obyvatel města Volyně datovaný pro rok 1551. Šlo o úvodní část gruntovní knihy města Volyně.⁴⁰ Tento unikátní, česky psaný pramen vznikl patrně jako reakce konšelů Volyně na loupežné aktivity v blízkosti města, o kterých se autor blíže zmíní v dalších kapitolách. Rada kvůli tomuto ohrožení nařídila všem měšťanům, aby si k domu pořídili zbroj. Rychtář města Volyně poté z důvodu kontroly procházel s písařem od jednoho domu k druhému. Zapisovali početní stavy vojenského vybavení uvnitř domácností měšťanů.⁴¹ Soupis dohromady obsahoval 116 majitelů volyňských domů s rozmanitým typem výzbroje a výstroje. Bakalářská práce si kladla za cíl blíže seznámit s kontextem obsahu tohoto pramene a nahlédnout do možnosti vyzbrojení raně novověkého měšťana.

V souvislosti s bližším poznáním majitelů vyzbrojení se autor práce blíže seznámil i se samotným obsahem česky psané gruntovní knihy města Volyně. Obsahovala v 500 chronologicky zařazených fóliích písemné záznamy z let 1551 až 1680.⁴² Přestože většinou šlo o časově po sobě jdoucí řady záznamů, v občasných situacích písaři dodatečně připsali informace, které znatelně přeskakovaly dějový úsek. Šlo zejména o poznámky, týkající se odložených splátek z prodeje nemovitostí a úvěrů. Gruntovní kniha se skládala z evidenčních záznamů o majetku obyvatel města, které se tematicky dotýkaly jak nemovitého majetku

³⁶ František ROUBÍK (ed.), *Regesta fondu Militare Archivu Ministerstva vnitra Republiky Československé v Praze I. 1527-1586*, Praha 1937; Václav LÍVA (ed.) *Regesta fondu Militare Archivu Ministerstva vnitra Republiky Československé v Praze II. 1590-1627*, Praha 1938.

³⁷ Jakub ZEZULA, *Nejstarší kniha Volyňská a její zpřístupnění*, Brno 2013 (=Bakalářská práce); originál přístupný v SOKA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 63 (Kšafy z knih starých městských města Volyně 1370-1591).

³⁸ J. PÁNEK (ed.) *Václav Březan. Životy posledních Rožmberků I-II*, Praha 1985.

³⁹ Josef JIREČEK – Hermenegild JIREČEK (edd.), *M. Brikiho z Licka práva městská*, Praha 1880.

⁴⁰ SOKA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, pag. 6-10 (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551-1680).

⁴¹ F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 73-74.

⁴² SOKA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43 (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551-1680).

v blízkém okolí města, tak samotných obydlí měšťanů. Tematicky se gruntovní kniha dotýkala obchodních aktivit souvisejících s nákupy a prodeji nemovitostí, majetkových sporů, dědičných urovnání a úvěrových operací. Tyto údaje se zapisovaly především kvůli zaznamenání pohledávek, které se vztahovaly na nemovitosti ve vlastnictví konkrétních osob.⁴³ Zápisy v gruntovních knihách obsahovaly vedle druhu a ocenění majetku také jména zúčastněných stran včetně příležitostných údajů o jejich případných rodinných nebo sousedských vazbách. Písemnosti zaznamenaly v řadě případů i údaje o jménech svědčících osob a členech městské rady, která se problémy měšťanů zabývala. Díky těmto zápisům se podařilo vedle majetkových poměrů alespoň částečně zrekonstruovat totožnosti osob, jejichž jména pisař v dříve zmíněném soupisu ozbrojení uváděl pouze příjmením.

Prakticky totožný charakter měl i druhý pramen v podobě Knih městských pro město Volyně.⁴⁴ V 293 fóliích se dochovaly majetkové záznamy z období let 1581 až 1631. Tematicky obsahovaly zápisy informace okolo nákupů a prodejů nemovitostí, dědičných poděleních po zesnulých osobách a úvěrových transakcích. Výpovědní hodnota tohoto pramene de facto kopíruje možnosti výše citované gruntovní knihy.

⁴³ Josef GRULICH, *Populační vývoj a životní cyklus venkovského obyvatelstva na jihu Čech v 16. – 18. století*, České Budějovice 2008, s. 83.

⁴⁴ SOKA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 44 (Knihy městské pro město Volyně 1581-1631).

II. Vývoj výzbroje v předbělohorské době

II.1. Raně novověké vojenství v kontextu vojenské revoluce

Evropský vojenský systém byl na sklonku středověké doby svědkem pozoruhodné proměny, která ovlivnila válečnictví na několik staletí. Michael Roberts tento proces dokonce označil termínem „Vojenská revoluce“.⁴⁵ Tento koncept v sobě zahrnoval významné změny, které odrážely nové potřeby a proměny tehdejší společnosti.

První z nich byla změna způsobu boje, který zohledňoval proměny pěchotního vyzbrojení, kdy chladné zbraně v podobě mečů či píky ztratily na bojišti své dominantní postavení na úkor modernějších střelných zbraní.⁴⁶ Tento trend s sebou nevyhnutelně přinesl potřebu důkladnějšího výcviku, protože efektivní využití složitěji ovládaných střelných zbraní obnášelo nejen dostatečně vyškolené vojáky, ale i změnu strategie. Ta nově kladla daleko vyšší důraz na vzájemnou koordinaci bojových jednotek během bitvy.⁴⁷

Pochopení druhého pilíře Robertsovy teze se neobejde bez znalosti kontextu, ve kterém docházelo k proměnám vojenské organizace během počátku novověku. Na příkladu českých zemí šlo doložit, že už od vlády Karla IV. přetrvával proces vojenského shromažďování, který se nazýval vojenská hotovost.⁴⁸ Tento způsob zřízení vycházel z lenních závazků šlechticů vůči svému panovníkovi a opíral se i o církevní tezi trojího lidu, který šlechtě přisuzoval úlohu obránce území.⁴⁹ Pro svolání zemské hotovosti panovník potřeboval svolení stavů, o kterém se rozhodovalo na zemském sněmu. V případě sněmovního svolení měla vrchnost svolat přesně stanovený počet svých poddaných, který se určoval podle počtu osedlých dominia, na předem stanovené shromaždiště. Zde jim v případě potřeby opatřili náležitou výzbroj a výstroj (mustruňk) a osobně je vedli na válečné pole. Počet osedlých byl určován na základě přiznávacích listů, kdy šlechtici dobrovolně a ne vždy věrohodně přiznávali míru svého majetku a odhad osedlých na svých dominiích. V určitých případech docházelo i k situaci, kdy majetek nehrál roli a do boje byl povolán každý pátý, desátý nebo třicátý člověk.⁵⁰ Připouštěla se i varianta, kdy šlechta zaplatila

⁴⁵ Michael ROBERTS, *The Military Revolution 1550 – 1660*, in: TÝŽ, *Essays in Swedish History*. London 1967, s. 195-225.

⁴⁶ V. PRCHAL, *Společnost*, s. 24.

⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 27.

⁴⁸ M. KOLDINSKÁ – I. ŠEDIVÝ, *Válka*, s. 119.

⁴⁹ Petr MAŤA, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, Praha 2004, s. 281.

⁵⁰ M. KOLDINSKÁ – I. ŠEDIVÝ, *Válka*, s. 128.

určitou částku do panovnické pokladny jako podporu válečných snah a vyhnula se tím fyzické účasti na válečném tažení.⁵¹

Jakkoliv tento systém korespondoval s ideálem šlechtického rytířství, který stavěl na oddanosti poddaného ke svému králi, v praxi se ukázal jako velice neefektivní. Prvním problémem zemské pohotovosti byla velká časová náročnost. Proces od svolání zemské hotovosti po konečný pochod vojska do místa střetu trval mnohdy tak dlouho, že vojsko v některých situacích dorazilo k vojenskému střetnutí příliš pozdě.⁵²

Druhým úskalím byla samotná neochota stavů zúčastnit se válečného konfliktu mimo své území. Představitelé šlechty vědomě přiznávali nízký počet osedlých, vymýšleli si všemožné příčiny, proč se nemohou tažení zúčastnit a čím dál častěji raději platili panovníkovi peníze, než aby osobně nasadili svůj život po jeho boku.⁵³ Velice dobře tento problém zdůrazňuje dílo Zikmunda Chotka z Chotkova s názvem *Zpráva o naučení strany vojenské pro každého kryksmana (kterýž by chtěl ve věcech vojenských proti Turku pracovati a něco zkusiti)*, kde si účastník bojů s Turky hodně stěžoval na špatnou bojovou morálku českých stavů.⁵⁴

Dalším rysem zemské hotovosti byla její odborná nezpůsobilost. Běžným poddaným často chyběl vojenský výcvik potřebný k tomu, aby se mohli lépe uplatnit během vojenského střetu. Tento nedostatek se projevoval zejména při obsluze palných zbraní, které vyžadovaly znalost hned několika úkonů. Zmíněné nedostatky vedly k tomu, že zemská hotovost sloužila především jako obranný prvek země.⁵⁵

Protože se systém zemské hotovosti stále častěji ukazoval jako velice nepraktický, začala se v Čechách od konce husitských válek stále zřetelněji prosazovat varianta žoldnéřského vojska.⁵⁶ Na rozdíl od zemské hotovosti se žoldnéři zpočátku najímali především pro zahraniční válečné akce. Šlo o mnohem lépe vycvičené vojáky, kteří válku brali jako prostředek své obživy a bojovali za stranu, která si jejich služby mohla dovolit.⁵⁷

Ke vzniku žoldnéřské armády byl potřeba majitel, který měl dostatek finančních prostředků pro sestavení vojska. Finance pro nábor žoldnéřů dostával nezřídka přímo od stavů nebo panovníka, kteří tomuto podnikateli udělovali i patent s právem na verbování jednotky. Námezdní bojovníci, kteří se s vidinou zisku chtěli přidat k žoldnéřskému vojsku, museli

⁵¹ *Vojenské dějiny II.*, s. 54.

⁵² TAMTÉŽ.

⁵³ M. KOLDINSKÁ – I. ŠEDIVÝ, *Válka*, s. 129-130.

⁵⁴ O Chotkově díle blíže Ivo CERMAN, *Chotkové. Příběh úřednické šlechty*, Praha 2008, s. 45-54.

⁵⁵ *Vojenské dějiny II.*, s. 53.

⁵⁶ P. MAŤA, *Svět*, s. 440.

⁵⁷ *Vojenské dějiny II.*, s. 54.

prostřednictvím smlouvy přislíbit svoji účast v jednotce. Poté následoval mustruňk jako v případě zemské hotovosti, přičemž majitel vojska měl právo na dojednaný žold až po jeho ukončení.⁵⁸

Největší nevýhodou žoldnéřského vojska byly značné finanční náklady. Výplaty se často opožďovaly a nebylo výjimkou, že si majitel jednotky peníze pro své vojáky držel u sebe co nejdéle to bylo možné. Také probíhaly různé machinace s početním stavem armády, kdy se po bitvách uváděly vyšší počty vojáků, než kolik jich ve skutečnosti přežilo.⁵⁹ Námezdní jednotky v některých situacích také projevovaly agresivitu vůči svému okolí a jejich chování se nezdálo stálo jiskrou, která zažehla četné konflikty s příslušníky městského či venkovského stavu.⁶⁰

V obou systémech zřízení, zemské hotovosti i žoldnéřském vojsku, šlo o jednorázové využití, kdy po ukončení bojů došlo k abdankování (rozpuštění) vojska. Zejména pro majitele námezdních vojáků se ale ukazovalo jako velmi nevýhodné investovat čas a peníze do jednotek, o které po skončení válečného střetu přišel. Zaprvé tím plýtvat penězi, zadruhé dával nepřátelské straně šanci získat vycvičené muže do své vlastní armády. Místo demobilizace se tedy postupně přecházelo k postupnému vytváření stálé armády, což je zároveň druhý proces, na kterém staví Robertsova koncepce vojenské revoluce. Částečně za to mohla i vleklá třicetiletá válka a s ní související potřeba častého přezimování žoldnéřského vojska. K tomuto vývoji směřovaly i postupné snahy silně centralistických monarchií, pro které stálá armáda představovala jednu z páteří moci.⁶¹

Třetím významným prvkem Robertsovy teze, která se však tématu bakalářské práce dotýká jen velmi okrajově, je revoluce ve strategii. Stálé armády, které tvořili vysoce vycvičení vojáci, umožňovaly nové pojetí válečné taktiky. Například koordinované přesuny několika velkých armád, využití značné plochy bojiště i vyšší důraz na útočné pojetí boje.⁶²

Posledním, a z hlediska historiografie nejvíce diskutovaným, pilířem teorie jsou důsledky vojenských změn na život tehdejší společnosti. Služba ve vojsku se stávala dlouhodobou a lákavou variantou kariérního růstu napříč všemi vojenskými strukturami. Šlechta se musela přizpůsobit čím dál výraznějšímu trendu „*dearistokratizace*“ armády, kdy východisko našla v obsazení důstojnických postů. Stálá armáda se proměnila v ohromnou sílu, která mohla být snadno využívána nejenom pro hru na mezinárodní válečné šachovnici,

⁵⁸ TAMTÉŽ

⁵⁹ *Vojenské dějiny* II, s. 55.

⁶⁰ O popisu střetů měšťanů s vojáky na příkladu města Mělník blíže J. KILIÁN, *Město*.

⁶¹ M. KOLDINSKÁ – I. ŠEDIVÝ, *Válka*, s. 131; V. PRCHAL, *Společenstvo*, s. 27.

⁶² V. PRCHAL, *Společenstvo*, s. 28.

ale i prosazení zájmů ve vnitropolitických záležitostech. Stát, jako nejvyšší velitel ozbrojených sil, díky tomu získal vyšší vliv a efektivní mocenský prostředek k prosazení svých cílů. Nezanedbatelný dopad na armádu měla i otázka financí. Stálé vojsko pro své fungování vyžadovalo obrovské množství peněz, ať v rovině nákladů na udržování bojeschopných mužů (žold, nákup a údržba výzbroje a výstroje), nebo na administrativní a byrokratický aparát, který byl nevyhnutelně spjatý se správou stálého vojska. Zároveň armáda poskytovala trvalý odbyt pro množství statků, kdy využila vše od potravin po nákladnou výzbroj. Vyvinul se z ní významný hráč na poli ekonomické sféry.⁶³

Výsledek tohoto procesu ovlivnil nejen podobu vojenství, jaké známe dnes. Stal se zároveň i jedním z důležitých stavebních kamenů absolutistického státního zřízení.⁶⁴

II.2. Vývoj výzbroje a výstroje

Od chvíle, kdy člověk poprvé použil nějaký nástroj v boji muže proti muži, se lidstvo dostalo do dlouhého a nikdy nekončícího procesu vývoje, který máme před očima i v současnosti. Na jedné straně se zdokonalovaly prostředky, které měly život brát (zbraně) a na druhé straně způsoby ochrany, které se vyráběly s účelem ochránit život svého majitele před ničivým potenciálem zbraní (zbroj).

Přelom 15. a 16. století byl optikou vojenských dějin svědkem mnoha změn, o kterých se blíže zmiňovaly předchozí kapitoly. Evolučnímu procesu a novým potřebám se podřizovalo i zbrojní vybavení. Zbroj a zbraně vedle válčení získávaly i nový význam. Stávaly se odrazem zámožnosti a společenského postavení svého majitele.⁶⁵ Indicie této proměny lze nalézt například v bohatých šlechtických zbrojnicích, které velmožům sloužily k sebe prezentaci a v očích ostatních potvrzovaly jejich svébytné postavení v hierarchicky uspořádané společnosti.⁶⁶ Tento trend byl patrný i v otázce militarií měšťanů, kdy úroveň výzbroje a výstroje v jejich osobním vlastnictví šla ruku v ruce se zámožností jejich domácnosti, o čemž podaly zprávy výzkumy z jihočeských měst.⁶⁷

⁶³ TAMTÉŽ, s. 31.

⁶⁴ TAMTÉŽ, s. 32; o vlivu stálé armády na vznik absolutismu a samotném přehledu diskuze o tomto tématu srov. Jiří HRBEK, *Absolutismus. Konstrukce a dekonstrukce jednoho historického pojmu*, ČČH 105, 2007, s. 643-689; Otázce absolutismu se věnoval také Tomáš KNOZ, *Spory o absolutismus. Evropská inspirace a česká diskuze*, *ĎaS* 34, 2012, č. 5, s. 14-17.

⁶⁵ P. KLUČINA, *Zbroj*, s. 472.

⁶⁶ TAMTÉŽ, s. 473; V. PRCHAL, *Podřimující Goliáš. Pernštejnská zbrojnice na Pardubickém zámku v 16. století*, *ĎaS* 34, 2012, č. 8, s. 39-41.

⁶⁷ V. BŮŽEK – H. BŮŽKOVÁ – J. STEJSKALOVÁ, *Měšťanské domácnosti*.

Renesanční zbroj se prosadila do zájmu na přelomu 15. a 16. století. Oproti své starší sestře, která se nazývala zbrojí gotickou, se upouštělo od štíhlého provedení, a naopak se soudobá zbroj vyznačovala plnější a robustnější podobou. Nejvýraznější součástí se stal především přední plech půlkruhovitěho tvaru, který byl podstatně kratší, vydutý a nezděná ho zkrášloval šňůrovitý dekor. Protože výsledný tvar předního plechu podléhal praktickým i módním trendům doby, stal se jedním ze zdrojů datování zbroje. Na přední plech se napojoval plátový límec.

Od gotické zbroje se renesanční odlišovala i výraznými plátovými nárameníky, které svými rozměry kryly jak lopatky majitele výstroje, tak boční část předního plechu. Zatímco se pravá strana vyznačovala menšími rozměry pro možnost vložení kopí v oblasti podpaží, širší konstrukce levého nárameníku prozrazovala cílený důraz na ochranu vojáka. Podobu nárameníků dotvářely výrazné kolmé hrany, které chránily krk. Obuv přišla o gotickou dlouhou špičku, kterou nahradila tupá rovná hrana.

Nejnápadnější podskupinou renesanční zbroje se stala zbroj maxmiliánská, která svůj název odvodila od císaře Maxmiliána. Zdobila ji výrazná žlábkovaná síť, která pokrývala celou výstroj s výjimkou nohavic. Šlo o výrobní kompromis mezi snahou zesilovat pevnost a zároveň nabídnout nižší hmotnost pro dostatečnou pohyblivost vojáka. Ruku v ruce s mimořádnou účinností šla i náročnost výroby a s tím související vysoká pořizovací cena.⁶⁸

Spolu se vzrůstající poptávkou po módním vzhledu zbroje se v některých případech přistoupilo k trendu přiblížit podobu výstroje co nejblíže tehdejšímu způsobu odívání. Výsledné kostýmní zbroje, které tvořily jakousi vedlejší kolej vývojového procesu ochranného oděvu, svojí podobou hodně připomínaly tehdejší civilní oděv. Podobu v mnohém ovlivnil vzor žoldnéřských pěších bojovníků císaře Maxmiliána, tzv. lancknechtů, kteří si potrpěli na okázalé zdobení své výstroje ve snaze se co nejvíce odlišit od prostých lidí.⁶⁹

Konstrukce takové zbroje vyžadovala mistrovskou úroveň platnéřské práce. Postupně se zformovala dvě centra výroby těchto luxusních kusů. První se nacházela v Augšpurku pod vedením Kolomana Colmana, druhou zastřešoval Konrad Seusenhofer v Innsbrucku.⁷⁰ S ohledem na ohromnou výrobní náročnost, která znemožňovala hromadnější produkci, se tato zbroj vyskytovala pouze během dvorských slavností a některých turnajových

⁶⁸ P. KLUČINA, *Zbroj*, s. 481

⁶⁹ TAMTÉŽ. 494-495.

⁷⁰ TAMTÉŽ, s. 495.

soubojů.⁷¹

Evoluce zbroje určené pro boj volila odlišný směr. Místo jedné, materiálově celistvé ochrany se prosadila varianta několika vzájemně pospojovaných plátových součástí, jejichž počet dosahoval i sta kusů. Díky důmyslné soustavě řemínků, háčků a jiných druhů spojů šlo s podobou soupravy různě manipulovat a dala se přizpůsobovat aktuálním potřebám majitele.⁷² Žlábkování postupně vymizelo z platnéřského trendu, a přestože se stále častěji od třicátých let 16. století bylo možno setkat s hladšími pláty, podařilo se udržet hmotnost zbroje, pohybující se mezi dvaceti až třiceti kilogramy.⁷³

V 16. století vznikaly také okrouhlé štíty s antickými motivy. Vyráběly se jak kovové, které zdobily umně vytvořené reliéfy, tak dřevěné, jejichž vzhled dokreslovala pozlacená kůže či zlatá fólie. Ve všech případech ale sloužily pouze pro dekorativní potřeby, protože s rozmachem palných zbraní už nemohly z praktického hlediska svému nositeli nabídnout tolik žádanou ochranu.⁷⁴

U zbrojí na přelomu 16. a 17. století se dalo setkat s trendem zkracování předního plechu a absence šorce. S tím související prodloužení zbrojních šosů a jejich připevnění až k úrovni pasu vedlo k faktu, že bojovník měl opticky krátký trup a dlouhé nohy s širokými stehny. Obojí podléhalo módním trendům doby, kdy civilní oděv v podobě krátkého kabátce s širokými kalhotami patřil k běžně nošeným kombinacím, které byly k vidění.⁷⁵

Změny se nevyhnuly ani přilbicím, kdy se prosadila především přilba límcová. Dřívější dlouhá přední hrana hledí, která sloužila jako ochrana proti kopí, postupně ztrácela na délce a 17. století už bylo svědkem jejího úplného vymizení. Zapříčinil to vývojový trend, kdy kopí ztratilo v bojích svoji úlohu.

Dominantní chladnou zbraní 16. století stále zůstával meč. Ačkoliv šlo o zbraň, kterou mohl bojovník využít pro sečný i bodný útok, začala se stále více prosazovat varianta sečného úderu. Reakci na tento trend lze vyzorovat u ochranných prvků italských a španělských mečů, kdy příčku doplnily záštitné oblouky půlkruhovitěho či ledvinového tvaru, které chránily ruku. Záštitu v průběhu doby doplnil koš, který poskytoval ještě lepší ochranu.⁷⁶

Dodnes nepanuje mezi badateli jednoznačná shoda v typologii mečů podle čepelí, rukojetí a záštit. Jedna z nejvlivnějších typologií, jejímž autorem je Heribert Seitz, dělí zbraně do pěti skupin podle podoby záštity. Do první skupiny zařadil ty, jež byly opatřeny pouze

⁷¹ TAMTÉŽ, s. 496.

⁷² TAMTÉŽ, s. 500.

⁷³ TAMTÉŽ, s. 497.

⁷⁴ TAMTÉŽ, s. 513.

⁷⁵ TAMTÉŽ, s. 518.

⁷⁶ TAMTÉŽ, s. 589.

záštitnou příčkou, kterou doplňoval pouze jednoduchý záštitný prstenec nebo list umístěný na boku čepele. Prstům neposkytoval ochranu záštitný oblouk mířící od záštity k hlavici zbraně. Do druhé skupiny podle Seitze patřily meče opatřené úponkovým košem, který byl spletený z kovových prutů, a opatřený záštitným obloukem s příčkou. Po bocích čepele dotvářely ochranu speciální pruty. Zbraně třetí skupiny patřily datačně do poloviny 17. století. Odlišovaly se jednoduchou a efektivní záštitou, skládající se ze záštitného listu, který se umísťoval podél čepele nad rukou. Z něj vycházel záštitný oblouk, který končil u hlavy meče. Záštitná příčka se redukovala do výběžku na zadní straně záštitného listu, kde poskytovala vylepšenou ochranu zápěstí proti případnému seku protivníka. Někdy kováři přidávali k pravé straně rukojeti pod záštitou i palcový kroužek. V případném střetu do něj šermíř zasunul palec pro silnější sevření zbraně. Do čtvrté kategorie patřily zbraně opatřené plným košem. Závěrečným typem meče se staly chladné zbraně se zvoncovým košem.⁷⁷

Kyrysníci a dragouni vedle meče užívali také palaš, jehož základ tvořila jednostranně broušená přímá čepel, určená především pro bodný útok. V literatuře panují rozpory ohledně toho, zda lze plný koš brát za neodmyslitelnou součást palaše, nebo nikoliv.⁷⁸

K 16. století patřily neodmyslitelně také pěchotní meče katzbalkery, které tvořily součást výzbroje lancknechtů. Díky své kratší dvousečné široké čepeli šlo o praktickou sečnou zbraň pro těsný boj v houfu nepřátel. Vedle nich lancknechti drželi také obouruční, jeden a půl metrové meče, známé také jako šaršouny. Díky občasnému využití zvlněné čepele se mu přezdívalo „*plamenný meč*“. Od poloviny 16. století pomalu opustil bojiště a zastával úlohu zbraně palácových stráží, případně čestné stráže praporu.⁷⁹

Jezdci střední Evropy nezdědka využívali i poboční zbraň zvanou končář. Díky dlouhé, úzké čepeli se výborně hodil pro proražení zbroje nepřítele. Proporcemi byl velice vhodný zejména proti kroužkovému pancíři, kteří nosili turečtí jezdci.⁸⁰ Další poboční zbraní, která se rozšířila až v průběhu 16. století v důsledku tureckých válek, byla šavle. Šlo o jednosečnou zbraň s charakteristicky prohnutou čepelí, jejíž kořeny sahají do Orientu.

U méně majetných válečníků, zejména z řad zemské hotovosti, se bylo možno setkat s tesákem, který se vyskytoval s rovnou i prohnutou čepelí. Konstrukčně šlo o nenáročnou zbraň, která v řadě případů postrádala i jílec. Vedle boje našel tesák své uplatnění především během lovu a v takovém případě nepostrádal jílec nebo záštita bohaté dekorativní prvky.⁸¹

⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 593.

⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 594-595.

⁷⁹ TAMTÉŽ, s. 595; J. PETRÁŇ, *Dějiny*, s. 775.

⁸⁰ P. KLUČINA, *Zbroj*, s. 596.

⁸¹ TAMTÉŽ, s. 599.

Velkou oblibu si udržela také dýka. Krátká bodná zbraň, která byla zhotovována v řadě tvarů a provedení v závislosti na konkrétním účelu. S vývojem šermířského umění 16. století získávala mimo jiné úlohu „*kavalířského štítu*“, kdy se ve šlechtických civilních konfrontacích užívala v kombinaci s kordem pro odrážení ran. Taková dýka se nazývala levoručka.⁸²

Mezi další významnou skupinu chladných zbraní patřily krátké úderné zbraně. Palcát, který bývá v českém prostředí nejčastěji spojován především s obrazem husitského válečníka, se skládal z hlavice vyrobené ze železa nebo oceli a krátké rukojeti. Jeho rozšíření se datuje do 13. století, kdy na bojišti přibývalo využití plátové zbroje. Šlo o jednoruční zbraň, která díky svému tvaru snáze probíjela těžkou zbrojí.⁸³

Válečná kladiva se vyskytovala v dlouhém i krátkém provedení násady. Vedle kladívka byla občas opatřena i vrcholovým hrotem pro bodné užití. Dlouhou násadu kladiva bylo možné doložit u švýcarských pěchotních milic ještě v 17. století. Krátké násady využívalo hlavně jezdecktvo. Někdy šlo o údernou zbraň využívanou v boji nablízko, ale objevovala se i vrhací kladiva. Stejně jako v případě palcátu byla válečná kladiva konstruována s cílem snazšího proražení plátové zbroje.⁸⁴

Palcáty a bojová kladiva různých tvarů se zachovala v bojovém arzenálu těžkého jezdecktva ještě v 17. století. Pro svůj jedinečný vzhled sloužily zejména jako rozlišovací znamení pro velitelské hodnosti. Z praktického hlediska ztrácely efekt ve stínu širšího využití palných zbraní.⁸⁵

V první polovině 16. století byly doložené i bojové sekery v jednoručním i dvouručním provedení. Zatímco na jedné straně měly ostří, tupý kladivovitý tyl na opačné straně se ideálně hodil pro drcení zbroje. V některých případech byly opatřeny trčícím hrotem, aby šly v případě potřeby použít jako bodná zbraň. Pro znesnadnění přeseknutí násady se k sekeře přidávaly postranní kovové hroty.⁸⁶ Postupem času na bojišti ustoupila meči a po 16. století ve zbrojním arzenálu rytířů zcela chyběla. Zachovala se však mezi prostým lidem ve formě zbraně i pracovního nástroje.⁸⁷

Úderné dřevcové zbraně byly doménou zejména zemské hotovosti. Žoldnéřské jednotky v boji využívaly převážně bodné a sečné zbraně. Mezi nejrozšířenější dřevcovou zbraň patřila pěchotní píka, podle které dostali název její držitelé, pikenýři. Šlo o výzbroj

⁸² TAMTÉŽ, s. 599.

⁸³ L. KRÍŽEK – Z. J. K. ČECH, *Encyklopedie*, s. 185.

⁸⁴ TAMTÉŽ, s. 116.

⁸⁵ P. KLUČINA, *Zbroj*, s. 600.

⁸⁶ TAMTÉŽ, s. 600-601.

⁸⁷ L. KRÍŽEK – Z. J. K. ČECH, *Encyklopedie*, s. 233.

určenou proti jezdecku, jejíž délka činila až šest metrů. Zakončoval ji krátký, masivní hrot, který byl nasazen na násadu prostřednictvím krátké tuleje. Ta byla opatřena pásy železa, které znesnadňovaly přeseknutí hrotu.⁸⁸

Pěchotní vojsko v čtvercových houfech hojně využívalo halapartny. Ve sledovaném období se zmenšovaly rozměry listu sekery, a naopak se zvyšovala délka bodce. Díky užší šíři mohl hrot snáze prorazit zbroj protivníka. V některých případech se hrot naopak konstruoval v širším a prohnutém provedení, aby se dal využít i sečným způsobem. Růst významu palných zbraní postupně zastínil vliv halaparten, které si našly svoji úlohu u palácových stráží. Zde se projevovala snaha posílit reprezentační úlohu zbraně za pomoci četného zdobení.⁸⁹

Podobnou okrasnou funkci plnila u palácových stráží i jiná dřevcová zbraň, která se nazývala kúsa. Šlo o zbraň s dlouhou a širokou rovnou čepelí, jež se stala ideálním podkladem pro umně zhotovenou výzdobu.⁹⁰ Někdy bývá nesprávně zaměňována s gléve, které také plnilo roli zbraně stráží, především u italských panovníků. Od kúsy se odlišovalo zakřivením čepele a také podhrotem na její zadní straně, který tvarově připomínal půlměsíc.⁹¹

V období třicetileté války se důstojníci pěchoty honosili dřevcovou zbraní, která se nazývala partyzána. Svým vzhledem připomínala trojzubec, kdy dominantu tvořil ústřední masivní hrot s oboustranně broušenou čepelí, kterému u ratiště dělaly společnost dva menší prohnuté výběžky z pravé i levé strany.

Patrně nejznámější dřevcová zbraň v podobě kopí se v průběhu staletí prakticky nezměnila. Svoje uplatnění si v omezené míře našlo ještě v 17. století u kyrysníků. Rovněž bylo doloženo u turnajových soubojů a šlechtických lovů.⁹²

Mechanické zbraně postupně ztrácely během bitev svůj vliv a přenechávaly svoji úlohu palným zbráním, které se na bitevním poli ukázaly jako účinnější. Kuše si našla svoji působnost hlavně při lovu a střeleckých soutěžích. Díky tomu lze ve šlechtických sbírkách objevit tento typ střelné zbraně s velmi bohatými zdobnými ornamenty, prozrazující snahu o co největší reprezentativnost zbraně.⁹³

Systém palných ručních zbraní se v období mezi 16. a 18. stoletím velmi vyvíjel. Pistole a pušky zpočátku využívaly tzv. doutnákový zámek. Systém fungoval pomocí jednoduchého mechanismu páky, která byla připevněna na desce pušky. Zatímco na horní straně se nacházela „tlamička“ se zapáleným doutnákem, dolní část mechanismu fungovala

⁸⁸ P. KLUČINA, *Zbroj*, s. 603.

⁸⁹ TAMTÉŽ, s. 604.

⁹⁰ TAMTÉŽ, s. 605.

⁹¹ TAMTÉŽ, s. 607-608.

⁹² TAMTÉŽ, s. 608.

⁹³ TAMTÉŽ, s. 610.

jako spoušť. Po stisknutí spouště se zapálený doutnák s pomocí mechanického systému pák přiblížil ke kanálku se střelným prachem, který se nacházel na horní části pažby. Po kontaktu došlo k zažehnutí a následnému výstřelu. Díky svojí konstrukční jednoduchosti si našel uplatnění až do konce třicetileté války.⁹⁴

Využívaly ho v omezené míře i hákovnice, někdy v literatuře uváděné jako arkebuzy. Šlo o primitivní ruční kanóny, doložené od poloviny 15. století, které odvozovaly svůj název od háku na spodní části kovové hlavně. Ten se zahákl o část hradby a tlumil zpětný ráz při střelbě. Hákovnice vedle toho měla i dřevěnou pažbu, která ulehčila držení zbraně. Zatímco dříve byla umístěna v podpaždí, pozdější úpravy dovolily i založení do ramene.⁹⁵

Díky postupným vylepšením doutnákového zámku se podstatně ulehčovala obsluha zbraně. Přidáním mířidel se postupně vyvinuly první muškety. Šlo o pokročilejší palné zbraně s délkou hlavně mnohdy přesahující 100 centimetrů, které vydržely na bojištích až do konce 17. století. Vzhledově už nešlo o ruční kanóny a více se tvarem pažby blížily současným puškám. Šlo o velice přesné zbraně, které dokázaly zasáhnout cíl i na vzdálenost čítající sto metrů i více. Kvůli své značné hmotnosti se s nimi obtížně manévrovalo a voják při střelbě musel využívat kovové opěradlo hlavně.⁹⁶

S přibývajícím bitevní praxí se projevoval hlavní nedostatek doutnákového zámku. Jeho použitelnost závisela na přívětivosti počasí a případný déšť nebo silný vítr znesnadňoval, případně zcela zamezoval zapálení doutnáku a následnému výstřelu. Doutnák navíc musel být neustále zapálený a hrozilo popálení střelce. Z těchto důvodů vznikl na počátku 16. století kolečkový zámek. Šlo o složitější systém, který před výstřelem vyžadoval počátečné napnutí mechanismu za pomoci zvláštní kliky. Nejdůležitější součástí zde bylo ozubené kolečko a poté křesadlový kámen v kohoutku, který se důmyslným systémem páky propojoval se spouští. Po jejím stisknutí se kolečko zásluhou předchozímu napnutí protočilo a následkem tření s křesadlem došlo ke vzniku jiskry, která způsobila výstřel.⁹⁷

Díky tomuto vynálezu mohli puškaři konstruovat zbraně, které šly přenášet i nabitě. Při absenci doutnáku šlo nosit zbraň i skrytě a díky této vlastnosti vznikla palná zbraň s velmi krátkou hlavní, která byla známa jako pistole. Šlo o velmi praktickou palnou zbraň, protože k jejímu použití stačila jediná ruka. Využívali ji hlavně jezdci, protože kvůli její obsluze nemuseli sesedat z koně a díky menším rozměrům byla snadno přenositelná. Tyto vlastnosti z ní zároveň udělaly ideální nástroj pro násilné přepady a úkladné vraždy, což vedlo k četným

⁹⁴ TAMTÉŽ, s. 612; J. PETRÁŇ, *Dějiny*, s. 808.

⁹⁵ *Palné zbraně*, s. 20-21.

⁹⁶ TAMTÉŽ, s. 24-25.

⁹⁷ V. DOLÍNEK, *Palné zbraně*, s. 11; J. PETRÁŇ, *Dějiny*, s. 808.

zákazům volného ozbrojování poddaných.⁹⁸

Vedlejší vývojovou větví se staly kombinované zbraně, které v sobě měly spojit přednosti palných i chladných zbraní. Šlo například o halapartny kombinované s palnou zbraní, palcáty s kolečkovým zámkem nebo válečná kladiva kombinované s pistolí. Ačkoliv se v literatuře podařilo doložit případy bojeschopných zbraní, šlo spíše o kuriozitu, která si nenašla na bojištích širší uplatnění. Četné případy honosného zdobení svědčí také o snaze vytvořit z těchto podivuhodných pokusů nástroje reprezentace svého majitele.⁹⁹

Kolečkový zámek sice umožnil střelbu i v nevlídném počasí, ale přinesl nový problém. Konstrukčně šlo o velice náročný mechanismus, a kdo ho chtěl využít, musel počítat s nemalou finanční investicí i složitější údržbou. Z tohoto důvodu se nemohl prosadit v širším měřítku a většina vojáků nadále využívala palné zbraně se zastaralým doutnákovým zámkem. Poptávku po zjednodušení a levném rozšíření modernějšího mechanismu uspokojil křesadlový zámek, který se objevuje přibližně v polovině 16. století. Zde výstřel zapříčinil kohoutek s křesacím kamínkem, který po stisknutí spouště udeřil na ocílku. Následkem střetu vnikla jiskra, která zažehla střelný prach v pánvičce umístěné pod ocílkou. V 17. století spolu kolečkový i křesadlový zámek vzájemně koexistovaly, přičemž vývojově mladší křesadlový zámek si získal monopolní postavení až v 18. století. Vydržel na bojištích až do padesátých let 19. století.¹⁰⁰

Příchod dělostřeleckých zbraní na válečnou scénu zásadním způsobem ovlivnil podobu a možnosti raně novověkého válčení. Kdysi nedobytným středověkým hradbám se postavil tvář v tvář bojový nepřítel, proti kterému bylo tehdejší opevnění bezbranné. Vývoj proto šel k vynálezu tzv. bastionového opevnění. Šlo o šestiúhelníkovou soustavu nízkých valů, které díky své výrazné tloušťce zabraňovaly dělovým koulím v průniku skrz opevnění.¹⁰¹

Zájem o dělostřelectvo se odrážel v existenci mnoha různorodých typů děl, kdy si každá výrobní země utvářela vlastní unikátní kusy. Pro celé 16. století se soustřeďoval cílený zájem na velké zúžení druhů těchto zbraní. Pořizování munice šlo ruku v ruce s vysokými náklady a výraznější unifikace by citelně zjednodušila dostupnost střeliva.¹⁰²

Děla patřila v tehdejší době konstrukčně k velmi náročným zbraním. Pro výrobu dělových hlavních se využívalo železo a dělový bronz. Monopol v jejich výrobě drželi

⁹⁸ *Palné zbraně*, s. 26-27.

⁹⁹ TAMTÉŽ, s. 34.

¹⁰⁰ J. PETRÁŇ, *Dějiny*, s. 808; *Palné zbraně*, s. 38-39.

¹⁰¹ P. KLUČINA, *Třicetiletá válka*, s. 142.

¹⁰² TÝŽ, *Zbroj*, s. 612.

po mnoho let městští řemeslníci. Ti se rovněž podíleli i na údržbě a účasti v boji. Obsluha těchto zbraní totiž vyžadovala speciální odbornou způsobilost, jejíž absence by s ohledem na ničivý potenciál děl mohla mít nedozírné následky. Z důvodu velké hmotnosti děl a nutnosti velkých kapacit pro střelivo kladlo dělostřelectvo také značné nároky na mobilitu celé armády.¹⁰³ S postupujícím vývojem se dělostřelectvo typologicky sjednocovalo a získalo si neodmyslitelné místo u každé stálé armády.¹⁰⁴

Jedinečná konstrukce a druhy děl napříč regionálním dělostřelectvem činí jakékoliv souhrnné typologické zařazení velice problematickým. Mezi známá těžká polní děla o ráži kolem čtrnácti centimetrů patřily například švihovky a kartouny.¹⁰⁵ Zvláštní kategorií byly moždíře. Šlo o velkorážní děla s krátkou hlavní, která se odlišovala úhlem střelby přesahujícím 45° a v důsledku toho způsobovala takřka kolmý dopad dělových koulí. Sloužila při dobývání pevností pro obstřelování vysokých hradeb.¹⁰⁶ Pro lehká polní děla o ráži do deseti centimetrů se vžilo označení falkon nebo falkonet.¹⁰⁷

Vojenství prodělalo za doby raného novověku výrazný technologický a strategický pokrok, který v mnohém ohledu položil základy soudobému způsobu válčení. Vývoj reagoval nejenom na nové podněty z oblasti bitevních polí, ale bral v úvahu i společenské změny v oblasti kultury a lidového vkusu. Výsledná podoba výzbroje a výstroje toho byla jasným důkazem.

¹⁰³ TAMTÉŽ, s. 614.

¹⁰⁴ TAMTÉŽ, s. 615.

¹⁰⁵ *Vojenské dějiny II.*, s. 59.

¹⁰⁶ L. KRÍŽEK – Z. J. K. ČECH, *Encyklopedie*, s. 168.

¹⁰⁷ TAMTÉŽ, s. 66.

III. Dějiny města Volyně do roku 1551

První doklady osídlení Volyně se daly datovat v rozmezí mezi 9. a 10. stoletím, kdy na území současného města stálo slovanské hradiště. O jeho existenci přinesly svědectví archeologické nálezy, jejichž výsledky dnes může veřejnost spatřit v Muzeu města Volyně.¹⁰⁸

Právní postavení Volyně prodělalo během svojí existence velice pestrý vývoj. Až do vlády Boleslava II. šlo o osadu, která formálně podléhala přímé knížecí moci. Představitel přemyslovského rodu rozhodl o svěření rozsáhlého území Pošumaví, jehož součástí byla i Volyně, pod pražskou kapitolu, jmenovitě do rukou metropolitního probošta. Od té doby započalo období poddanského právního postavení.¹⁰⁹

Osada, která byla z vůle probošta Oldřicha roku 1299 formálně povýšena na město, se v průběhu dějin stala svědkem hned několika správních změn. Velký vliv pro Volyni měla listina z 25. května roku 1486. Tehdy český král Vladislav Jagellonský na naléhání volyňských konšelů uznal městu dřívější privilegia, a ačkoliv mu formálně náležel status poddanského města, získalo zároveň práva královského.¹¹⁰

Odhalení příčiny, které k tomuto kroku vedlo, šlo nalézt v geografickém umístění a pochopení vojenského kontextu pošumavské lokality. Hranice se sousedním Bavorskem přisoudila pohraničním osadám opěrnou úlohu, kdy se podílely na střežení hranic českých zemí před vpády nepřátelených vojsk ze západu. Králováci, jak se místním obráncům říkávalo, zastávali úlohu domobrany na území tzv. královského hvozdu táhnoucího se od Nýrska po Zdíkov. Měli podobnou úlohu zemské domobrany jako Chodové v prostředí města Domažlic. Vedle toho dělali společnost kupcům, kteří přes hranice převáželi zboží. Doprovázeli také panovníka, který se svojí družinou projížděl západním směrem skrze královský hvozď mimo české země. V případě napadení šlo o první obranný mechanismus, kterému vpadnuvší nepřátelé čelili. Králováci byli zároveň ti, kdo prostřednictvím kouřových signálů dával do vnitrozemí vědět o existenci hrozícího nebezpečí.¹¹¹

Těšili se na oplátku velkým množstvím privilegií, jako například volnému lovu, bezplatnému kácení stromů v lese či svobodnému uzavírání manželství. Obývali střediska nazývaná královské rychty, přičemž Volyně patřila k jednomu z nich. Vrchní úlohu nad králováky měli rychtáři bydlící ve vybraných městech. Do tohoto úřadu dosazoval své lidi

¹⁰⁸ Antonín HEJNA, *Tvrz ve Volyni. Její stavební a sídlištní vývoj*, JSH 49, 1980, s. 134-136.

¹⁰⁹ F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 10.

¹¹⁰ TAMTÉŽ, s. 59.

¹¹¹ J. PODHORSKÝ, *Pohledy*, s. 13.

samotný panovník.¹¹²

Do volyňských dějin se nechvalným způsobem zapsalo období vlády Ludvíka Jagellonského, kdy lupičské skupiny okolo Zdeňka Malovce z Chýnova, Heřmana Janovského z Janovic a jiných lapků, znepříjemňovaly život městům v Prácheňském kraji. Často se jejich terčem stávali i kupci z Bavorska, kteří překračovali hranice za účelem obchodního zisku.¹¹³

Konfliktní události měly svůj počátek už v sedmdesátých letech 15. století, kdy se projevovaly spory měšťanů královských měst se šlechtou.¹¹⁴ Šlechtická aktivita související s oslabováním moci panovníka způsobila, že stavovská obec si upevňovala své mocenské postavení v zemi. Královská města ale odmítala přenechat svůj vliv v zemském sněmu šlechtě a došlo k velkému napětí mezi oběma stranami, které se projevilo i otevřenými konflikty.¹¹⁵ Zostření vzájemných vztahů nepomohl ani problematický systém nobilitace, kdy nižší a vyšší šlechta odmítala do svých řad přijímat méně urozené měšťany.¹¹⁶ Svoji roli hrály i náboženské rozdíly, které v omezené míře prohlubovaly rozpory i po uzavření kutnohorského míru.¹¹⁷

V pozadí těchto událostí se nižší šlechta ocitla v problematické situaci. Výraznější vliv na zemskou politiku jim zůstal odepřen kvůli moci panského stavu. Jejich pozornost se proto upírala ke krajské moci, kde ale naráželi na odpor královských měst.¹¹⁸ Lapkovská aktivita za daných okolností sloužila Zdeňkovi Malovcovi z Chýnova jako prostředek k prosazení vlastních mocenských zájmů na krajské úrovni.¹¹⁹

Vedle Klatovska působili lotři také v okolí Volyňska, kde zločince přechovával zejména Jan Boubinský z Újezda na Drslavicích u Vimperka. Volyňským měšťanům a sedlákům nejvíce znepříjemňovali život na počátku dvacátých let 16. století, kdy jejich působnost dosáhla vrcholu. Jejich nezákonná činnost na tomto území spočívala v krádežích úrody pšenice a žita. Docházelo i k jiným nebezpečným loupežím, při kterých místním poddaným nezdědka visel život na vlásku. Měšťané kvůli vlastní bezpečnosti opouštěli

¹¹² F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 16; Karel KUNCIPÁL, *Inventář Archivu města Volyně*, Strakonice 1988, s. 13. Existenci rychtářského úřadu ve sledovaném období výjimečně dokládají také příписы svědčících osob v rámci Gruntovních knih města Volyně. Titul rychtáře například roku 1561 vykonával Jan Rathanský. Blíže SOKA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, fol. 48 (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551-1680).

¹¹³ F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 71.

¹¹⁴ J. MACEK, *Jagellonský věk*, s. 326.

¹¹⁵ TAMTÉŽ, s. 322-323.

¹¹⁶ Václav BŮŽEK – Josef HRDLÍČKA – Pavel KRÁL – Zdeněk VYBÍRAL, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha – Litomyšl 2002, s. 49.

¹¹⁷ J. MACEK, *Jagellonský věk*, s. 323.

¹¹⁸ V. BŮŽEK – J. HRDLÍČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk*, s. 50.

¹¹⁹ Jiří DALÍK, *Lapkovská družna Zdeňka Malovce z Chýnova*, JSH 62, 1993, s. 58-68, zde s. 59.

bezpečí hradeb pouze se zbraní v ruce.¹²⁰ Jak pozdější řádky napoví, měla tato událost zásadní význam pro vývoj volyňské militarizace.

Nedostatečná výpověď historických pramenů znemožnila podat svědectví o působnosti Volyně během prvního stavovského povstání roku 1547, které má z hlediska datace a tématu pro badatelský okruh bakalářské práce největší význam.¹²¹ Dochování písemných zpráv o značném množství soukromých militárií měšťanů, které se stalo předmětem zkoumání práce, ovšem naznačilo, že se město vzpoury vůči panovníku neúčastnilo.¹²² Do karet hrál Volyni patrně i fakt, že z normativního hlediska stále formálně náležela k poddanským městům a panovnické sankce po neúspěchu stavovského povstání směřovaly hlavně na královská města.¹²³

Zříceniny města, které se těšily starší badatelské pozornosti, umožnily utvořit částečnou představu domoviny raně novověkého volyňského měšťana v 16. století. Nejvyšší dominantu prostředí tvořila dvojice budov stávající se z tvrze a kostela. Z jižní a východní strany poskytoval městu přírodní ochranu strmý svah ostrohu. Severní a východní část měšťanské domoviny obklopovala hradba s příkopem. O žalostném stavu obranných prvků města podávaly svědectví radní zprávy, podle kterých měšťané v případě ohrožení „*na Volyni sú se velmi zstěhovali se vším na kostel*“.¹²⁴ Měšťané poté obývali z větší části skromné dřevěné domy na zděném základě. Obchodní transakce při koupích a prodeji domů příležitostně zachytily i zahrádky a sady náležící k obydlí. Vedle toho se objevovaly hodně vzácně i případy dvouposchod'ových domů, které zahrnovaly i vlastní pivnice, dvorek nebo maštale. Ty ale byly situovány především na náměstí, kde se pravděpodobně sdružovala nižší šlechta sídlící ve Volyni, o které se blíže zmíní kapitola o majitelích výzbroje.¹²⁵

¹²⁰ F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 72; J. PODHORSKÝ, *Pohledy*, s. 25.

¹²¹ O stavovském odboji roku 1547 blíže Petr VOREL (ed.), *Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie. Sborník příspěvků z vědecké konference konané v Pardubicích 29.–30. 9. 1997*, Pardubice 1999.

¹²² SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, fol. 6-10 (Gruntovní kniha pro město Volyně).

¹²³ O potrestání královských měst v rámci trestu za účast na prvním stavovském povstání blíže P. VOREL, *Velké dějiny země Koruny české VII., 1526-1618*, Praha 2005, s. 201-203.

¹²⁴ F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 73.

¹²⁵ TAMTÉŽ.

IV. Vyzbrojení volyňských měšťanů v roce 1551

IV.1. Uložení zbraní v raně novověkém městě

V mysli raně novověkého měšťana představovalo jeho město sociální prostor, se kterým byl nejbližše spjatý.¹²⁶ Přestože mělo městské osídlení vedle obranné funkce podporovat i vojensko-politické snahy panovníka, v praxi se uplatňovala především první varianta, protože měla v přemýšlení raně novověkého měšťana vyšší prioritu. Mentalita člena měšťanské společnosti vázala veškeré jeho potřeby a zájmy pouze v úzkém světě ohraničeném městskými hradbami, kde probíhaly veškeré jeho životní přechodové rituály. Z toho důvodu postrádal většinou zájem o události mimo městský sociální prostor.¹²⁷ Přesto ale musel v určitých situacích i on fyzicky opouštět bezpečí města. Tváří v tvář rizikům mimo hradby, vnitřním konfliktům uvnitř městské obce či samotné neschopnosti vrchnosti ochránit své poddané, vedly okolnosti raně novověkého měšťana vlastnit svoji zbraň.¹²⁸

Právo osobního ozbrojení ovšem zdaleka nepatřilo k samozřejmosti všech příslušníků měšťanské společnosti. Osobní vlastnictví se podřizovalo určitým stupněm zámožnosti, přičemž rozmanitost i samotné provedení zbraní vyjadřovaly úroveň společenského statutu v hierarchicky uspořádané společnosti městské pospolitosti. Běžní měšťané se obvykle spokojili s primitivní chladnou zbraní v podobě dýky či nože. Majetnější příslušníci městského stavu nebo erbovníci už cítili potřebu se v očích svého okolí viditelně vymezit a mohli své vyšší postavení dávat najevo držením meče.¹²⁹

Nutnost ozbrojení se odrážela v normativních pramenech korporativně rozdělené městské společnosti. Cechovní artikule některých měst zanechaly písemné svědectví, ve kterém se ukotvovala povinnost cechovních členů bránit město v případě napadení, čímž příslušníci cechu vedle likvidace požárů nebo zaopatření chudých přispívali k bezpečnosti městské společnosti, ke které náleželi.¹³⁰

Vedle osobního držení zbraně a zbroje existovala i varianta, kdy vojenské vybavení spadalo pod obecní vlastnictví. V takovém případě se ukládala v prostorách městských

¹²⁶ V. BŮŽEK a kol., *Společnost*, s. 356.

¹²⁷ J. HRDLÍČKA, *Měšťan*, in: V. BŮŽEK – P. KRÁL (edd.) *Člověk*, s. 162-163.

¹²⁸ Z. WINTER, *Kulturní obraz I.*, s. 278; F. HOFFMANN, *Středověké město*, s. 199.

¹²⁹ TAMTÉŽ, s. 203.

¹³⁰ Na příkladu Pražských artikulí z roku 1586 to doložila Ivana EBELOVÁ, *Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka*, Praha 2001, s. 36.

zbrojnic, které byly známe v pramenech také pod názvy „*rystkomora*“, „*cejkhauz*“ a „*hornyškomora*“.¹³¹ Situovala se obvykle na rychtě, radnici nebo některé z hradebních věží. Málokdy šlo o samostatnou budovu.¹³² Existence městské zbrojnice závisela na rozhodnutí vrchnosti, případně panovníka. Samotná správa městské zbrojnice spadala naopak do kompetence městské rady.¹³³

Městské zbrojnice vedle úschovny zbraní pro měšťany plnily v některých případech i funkci „*půjčovny*“ výbroje a výstroje pro šlechtu. Pořízení a údržba výbroje byly finančně velice nákladnou záležitostí a pro urozence bylo mnohem levnější dohodnout zapůjčení. Na oplátku získala městská rada přízeň představitele stavovské obce s vidinou, že se později urozenec mohl postarat vahou svého vlivu o prosazení zájmů vybraného města.¹³⁴

IV.2. Výbroj a výstroj v soukromém vlastnictví měšťanů Volyně

Role raně novověkých českých měst jakožto vojenských center patří v současné české historiografii k oblastem, které badatelsky zůstávají většinou zahalené v hávu nevědomosti.¹³⁵ Soupis ozbrojených obyvatel města Volyně z roku 1551 tedy podává v kontextu stavu bádání unikátní příspěvek k poznání úrovně osobní výbroje raně novověkého měšťana v 16. století.¹³⁶

Pochopit původ pramene a příčinu jeho vzniku se jevilo jako velice problematický úkol. O důvodu vzniku se nepodařilo objevit konkrétní zmínku a jeho osvětlení šlo vysvětlit jedině z kontextu doby a situace, za které byl pořízen. Volyně jako poddanské město užívala kromě privilegií i povinnosti, které jinak formálně náležely královským městským majetkům. Z vojenského hlediska šlo především o otázku obranyschopnosti, kdy se měšťané museli o svoji obranu postarat sami a nemohli se v tomto ohledu spolehnout na vlastní vrchnost.¹³⁷ Listina z roku 1464, za jejímž zhotovením stála osoba vratislavského biskupa Jošta z Rožmberka, potvrzovala předešlá privilegia z minulých let. Zároveň obsahovala dodatek, podle kterého se každý měšťan měl zaopatřit kopím a nožem. Lze se tedy domnívat, že otázka vlastního ozbrojování se normativně ukotvovala už v dřívějších dobách a měšťané si tuto

¹³¹ F. HOFFMANN, *Středověké město*, s. 218; T. STERNECK, *Město, válka, daně. Brno v moravském berním systému za dlouhé války s vysokou portou (1593-1606)*, Praha 2006, s. 86.

¹³² F. HOFFMANN, *Středověké město*, s. 218.

¹³³ T. STERNECK, *Město*, s. 86.

¹³⁴ TAMTÉŽ, s. 77.

¹³⁵ Václav LEDVINKA, *Města*, s. 293.

¹³⁶ SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, fol. 6-10 (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551-1680).

¹³⁷ K. KUNCIPÁL, *Inventář*, s. 13.

povinnost přenášeli přes několik generací.¹³⁸

Listina dále uváděla, že za dodržování tohoto nařízení zodpovídal rychtář, který byl povinen dohlížet na to, zda se povinnost dodržovala. Kontrola probíhala skrze přehlídku zbraní, kdy rychtář spolu s obecním písařem procházeli jednotlivé domy a zjišťovali dodržování předepsané normy.¹³⁹ Literatura i prameny nenabízejí žádné nahlédnutí do účetních transakcí v souvislosti se zbraněmi. Jelikož dodatek listiny od Jošta z Rožmberka byl směřován přímo na členy měšťanské společnosti a nezmiňuje se vůbec o radě města Volyně, lze se domnívat, že si každý měšťan musel zbraň obstarávat z vlastních zdrojů a nešlo o náklad, který by zatěžoval přímo centrální městskou pokladu.

Za zmínku stojí i skutečnost, že soupis obyvatel se nedochoval jako samostatný aktový materiál, ale zůstal připojený ke gruntovní knize města Volyně.¹⁴⁰ Tento fakt patrně souvisel s nařízením, kdy koupené zbraně zůstávaly neoddělitelnou součástí domovního majetku a v případě prodeje nebylo možné, aby zbraň získala jiná osoba, než nový vlastník domu. Jinými slovy měl měšťan povinnost si na vlastní náklady pořídit výzbroj, ale nemohl ji libovolně odkázat v případě dědického dělení. O možnostech prodeje v případě finanční tísně se nedochovaly žádné zprávy.¹⁴¹

František Teplý interpretoval vznik soupisu v souvislosti s lapkovskými aktivitami loupežníků okolo Zdeňka Malovce z Chýnova, kterým se blíže věnovala dřívější kapitola o historii města Volyně. Jmenovitě se opíral o část úvodní výpovědi písaře z gruntovní knihy města Volyně, kdy „*registra zřízena jsou podle té zbroje starodávni proti lotříkům*.“¹⁴² Novější badatelské výzkumy ovšem prokázaly konec lupičské aktivity Malovce s příchodem vlády Ferdinanda I. Lze se ptát, proč by v takovém případě soupis nevznikl už před rokem 1551, do kterého byl datovaný.¹⁴³

Jediný výraznější válečný okamžik, který teoreticky připadal v úvahu, bylo povstání říšských knížat proti římskému císaři Karlovi V. Habsburskému, zvané

¹³⁸ F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 73; originál přístupný na SOkA Strakonice, AM Volyně, sign. 1a1 (Listina od Jošta z Rožmberka). Dlouhověkost tohoto nařízení naznačuje i úroveň výstroje měšťanů, kdy se vyskytovaly případy držení pavézy, která se v Čechách našla praktické využití především v 15. století. Například vdova Volynková v SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43 pag. 10 (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551-1680).

¹³⁹ F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 74.

¹⁴⁰ Blíže SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, pag. 6-10 (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551-1680).

¹⁴¹ F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 73; O této normě se zmiňuje i testament Alžběty Postolové „*Item Martie, dceři své, toto odkazují a dávám lauku a nivku v Dobřanovci a svršky všechny, jakožto krávy, ovce a šaty ložnie, i jiné všechny svršky, kromě zbroje, ta má při do(mu) zuostati*.“ J. ZEŽULA, *Nejstarší kniha*, s. 29-30.

¹⁴² F. TEPLÝ, *Dějiny města*, s. 75.

¹⁴³ O lapkovské aktivitě Zdeňka Malovce z Chýnova blíže Jiří DALÍK, *Lapkovská družina Zdeňka Malovce z Chýnova*, JSH 62, 1993, s. 58-70.

Fürstenverschwörung, v letech 1551 až 1552.¹⁴⁴ Šlo o jediný válečný konflikt poblíž západních hranic českých zemí v této době, který se autorovi povedlo dohledat. Z dochovaných informací se ale nepodařilo najít jakýkoliv záznam o obavách města Volyně před tímto konfliktem, natož přímá účast. Gruntovní kniha vedla zápisy pravidelně do roku 1680 a úvodní soupis ozbrojení byl jediný exemplář podobného typu, který písaři zanesli do historického pramene. Žádný jiný se v něm neobjevil. Z důvodu ojedinělosti se tedy lze domnívat, že oficiální kontroly výzbroje měšťanů neprobíhaly nijak pravidelně, ale rychtář s písařem vykonávali zbrojní přehlídku pouze v případě nějaké události, která by ohrožovala město.

Podle písma, které rukopisně odpovídalo pisateli s první částí gruntovní knihy, se lze domnívat, že dochovaný soupis tvořil tentýž písař. Pakliže by se tato informace spojila s přípisem, který zmínil František Teplý a jeho interpretací historických faktů, lze s velkou pravděpodobností tvrdit, že seznam ozbrojení vznikl už kdysi před rokem 1551 patrně v souvislosti s již zmíněnými loupežnými přepady okolí Volyně skupinou okolo Zdeňka Malovce z Chýnova.¹⁴⁵ Do gruntovnice byl patrně přidán dodatečně jeho přepis.

Tabulka 1:
Počet výstroje ve Volyni roku 1551¹⁴⁶

Typ výstroje	Počet
Přední plát brnění	70
Přilbice	56
Obojček	36
Zadní plát brnění	34
Myšky	11
Pavézničí zbroj	9
Plechovice	5
Střelčí zbroj	4
Šorc	4
Kopidlňičí zbroj	3
Pancíř	1
Celkem	240

¹⁴⁴ Helmut MÜELLER – Karl Friedrich KRIEGER – Hanna VOLLRATH, *Dějiny Německa*, Praha 1995, s. 90.

¹⁴⁵ O loupežné aktivitě Zdeňka Malovce z Chýnova blíže J. DALÍK, *Lapkovská družina*, s. 58-69.

¹⁴⁶ Výstroj v tabulce je seřazen podle počtu evidovaných kusů.

Soupis zachytil údaje o 116 majitelích volyňských domů s velice rozmanitým okruhem výzbroje a výstroje. Jejich vojenské vybavení čítalo dohromady 439 kusů vojenského vybavení. Typologicky šlo především o vybavení určené pro pěší boj. Souhrn zbrojního majetku lze rozdělit na dvě části. Početněji zastoupená výstroj se vyskytovala v 240 kusech. Největší podíl si zachoval „*přední kus*“, jenž byl s velkou pravděpodobností přední plát brnění, které bylo doloženo u 70 osob. V 34 případech měšťané vlastnili i „*zadní kus*“ brnění, přičemž z logických důvodů bojové použitelnosti vždy šlo o doplnění předního kusu a v žádném případě se neobjevoval samostatně. „*Zbroj*“ mělo v držení 14 osob a jen v jednom případě se v zápisech dochoval záznam o „*pancíři*“.

V souvislosti se zbrojí se sluší dodat, že písař při pořizování soupisu rozřadil výstroj na tři typy. Tou první byla „*pavézničí zbroj*“, která se ve vlastnictví měšťanů objevovala s 9 zmínkami nejčastěji ze všech druhů. Její název se patrně odvozoval od pavézy, širokého středověkého štítu, který měli v držení pavézníci. Šlo o součást výstroje, kterou využívali ještě husitská vojska a byla rovněž doložena v řadách jagellonských válečníků. Jejich úkolem bylo především bránit střelce z kuše, kteří se při nabíjení zbraně stávali bez ochrany snadnou kořistí pro protivníky. S příchodem palných zbraní se tento štít stával neúčinným a od dvacátých let 16. století postupně opouštěl bitevní pole.¹⁴⁷

Jako druhou nejběžnější variantu zbroje písař uvedl „*střelčí zbroj*“, kterou v soupise zmínil čtyřikrát. Z poměrně strohému popisu se nedá jednoznačně určit zbraň, kterou vybraní majitelé této zbroje drželi ve vlastnictví. Šlo s velkou pravděpodobností buď o zbroje střelců, kteří v jagellonském vojsku vlastnili buď kuši, nebo některou z primitivních ručních palných zbraní. Obě varianty střelci pohusitské éry běžně vlastnili a přiřazovat konkrétní typ by se rovnalo čilému hádání.¹⁴⁸

Třetím zmíněným typem zbroje, který se v soupise objevil pouze třikrát, byla „*kopidlničí zbroj*“. Tento nejasný název měl svůj původ patrně už ve staroslověnštině, podle které sousloví „*kopjo dlinno*“ v moderní češtině můžeme přeložit jako dlouhé kopí.¹⁴⁹ Podle této informace by se dalo odhadovat, že tato dřevcová zbraň tvořila součást této zbroje. Šlo o zbraň, kterou pěší válečníci pohusitské éry rovněž často využívali.¹⁵⁰

Přilbice, kterou písař do soupisu ozbrojení zanesl pod názvem „*peklhaub*“ mělo

¹⁴⁷ Zdeněk VYBÍRAL, *Bitva u Moháče. Krvavá porážka uherského a českého krále Ludvíka Jagellonského v boji s Osmany 29. srpna 1526*, Praha 2008 s. 24.

¹⁴⁸ *Vojenské dějiny I*, s. 281.

¹⁴⁹ V souvislosti se vznikem názvu města Kopidlno blíže Martina HLADÍKOVÁ, *Historie a katalog farní knihovny ostruženské a vikariátní knihovny kopidlenské*, Olomouc 2010 (=Bakalářská práce), s. 236.

¹⁵⁰ *Vojenské dějiny I*, s. 283.

v držení 56 měšťanů. Tato ochrana hlavy měla podobu půlkulovitého zvonu, přes který šly jeden až tři hřebeny zhotovené z kovu.¹⁵¹ Dále se v menších počtech objevovaly údaje o obojcích (39 kusů). Pod dobovým názvem „*obojček*“ se neskrývalo nic menšího, než ochranný nákrčník, který poskytoval ochranu krku nositele.¹⁵² Písař se zmínil také o loketních chráničích zvaných „*myšky*“ (11 kusů), drátěné ochranné sukničce zvané „*šorc*“ (4 kusy) a kovových rukavicích, které se v soupise vyskytovaly pod názvem „*plechovice*“ (5 kusů).

Tabulka 2:
Počet zbraní ve Volyni roku 1551¹⁵³

Zbraň	Počet
Šavle	95
Ručnice	60
Oštěp	40
Meč	2
Celkem	197

Pramen odhalil existenci zbraní ve 197 případech. Nejpočetněji byla z chladných zbraní zastoupena šavle (95 kusů), po ní oštěp (40 kusů) a nakonec meč (2 kusy). Poslední chladná zbraň se vyskytovala u dvou ze tří držitelů dlouhých kopí. Jmenovitě šlo o Petra Hájka z Robčic¹⁵⁴ a Jana Fučíka.¹⁵⁵ Při porovnání s poznatky z literatury by bylo záhodno zmínit, že tuto kombinaci obvykle měli v držení příslušníci lehké jízdy.¹⁵⁶ Ruční palné zbraně reprezentovala ručnice, která se v soupisu vyskytovala v 60 případech. Nedochovaly se naopak žádné informace o existenci jakéhokoliv dělostřelectva.¹⁵⁷

Celkový pohled na hmotnou kulturu výzbrojního arzenálu v držení volyňských měšťanů se mírně typologicky lišil od vybavení, kterým se vyznačoval raně novověký voják. Zejména u osob, které se prokázaly vlastnictvím tří výše uvedených typů zbrojí, tedy

¹⁵¹ TAMTÉŽ, s. 281.

¹⁵² TAMTÉŽ, s. 283.

¹⁵³ Výzbroj v tabulce je seřazena podle počtu evidovaných kusů.

¹⁵⁴ SOkA Strakonice, inv.č. 43, pag. 6.

¹⁵⁵ TAMTÉŽ.

¹⁵⁶ Vojenské dějiny I, s. 283.

¹⁵⁷ Pro srovnání město Tábor před prvním stavovským odbojem roku 1547 „*Měli dříve děla veliká, prostřední i menší, 15 dobrých kusů, nemalý počet hákovnic, polohákovnic, ručnic dlouhých, prostředních a krátkých, k tomu prach i koule.*“ Blíže F. ROUBÍK (ed.), *Regesta*, s. 166.

pavézničí, střelčí a kopidlničí. Pakliže tato typologie byla písařem odvozena od kompletního vybavení vybraných druhů pěšího vojska, datačně by odpovídala především složení pěchotního vojska jagellonského období.¹⁵⁸ Ostatní obyvatelé Volyně, kteří se neprokázali držením konkrétního typu zbroje, vlastnili kusy zbraní, které byly předepsány i u vojska zemské hotovosti v nařízení zemského sněmu ze dne 23. března 1547.¹⁵⁹

Souhrn všech zbraní vykazoval podobné výsledky jako dřívější výzkumy o zemské hotovosti. V obou případech se dochovaly zprávy o častém výskytu neúplného vybavení.¹⁶⁰ Kompletní zbroj mělo ve vlastnictví 14 osob v soupise ozbrojených majitelů domů. Dalších 34 ozbrojených příslušníků měšťanské obce se prokázalo držením předního i zadního plátu brnění. Ostatní měšťané měli v držení pouze nekompletní ochranu, stávající se nejčastěji z předního plátu, který se v záznamech objevil v 70 případech. Zbylé součásti výstroje se s výjimkou přilbice vyskytovaly jen velice sporadicky. S výjimkou šorce členové městské společnosti města Volyně nevlastnili žádný ochranný prvek pro spodní část těla. To však odpovídalo typologii jagellonských pěších vojsk, které se z důvodu vyšší pohyblivosti postupně zbavovaly dolních částí brnění.¹⁶¹ Z celkového počtu se našlo dokonce 28 majitelů domů, u kterých písemné prameny nedochovaly žádné svědectví o existenci jakéhokoliv typu zbroje, a jejich vojenský majetek spočíval pouze v držení zbraní. Ve třech případech byli muži dokonce neozbrojeni.

Tento výsledek v dobovém kontextu nalézá své racionální opodstatnění. České země v 16. století zůstávaly geograficky ušetřeny přímého válečného konfliktu. Rychtář, který zodpovídal za úroveň výzbroje měšťanů, s velkou pravděpodobností nebyl tlačěn vnějšími faktory k nutnosti zvyšovat úroveň bojeschopnosti města Volyně. Nelze opomenout i skutečnost, že měšťané si s velkou pravděpodobností museli vlastní výzbroj a výstroj obstarávat na vlastní náklady, což s ohledem na vysokou pořizovací cenu zbroje a ostatních ochranných prvků mohlo celou situaci ještě více komplikovat. Stranou nelze nechat ani myšlenkový svět raně novověkého měšťana, pro kterého na rozdíl od šlechtice

¹⁵⁸ Srov. *Vojenské dějiny I*, s. 281-283.

¹⁵⁹ Srov. „*Předkem a nejprve veřejná hotovost mezi námi takto se řídí a ustanovuje: Item, kdož má statku za dva tisíce kop grošuo českých, jakž se pak lidé podle velikosti a malosti statkuov a podle šacuňku předešlého, hajtmanuom polním krajským učiněného, v tom sněsti mají, z toho aby měl pohotově kuon dobrý a dobře zbrojný, totiž kopinník, ten aby měl přední a zadní kus s kruštem, obojček, šturmhaub, rukávy, šorc, plechovice, na luku kladivo a dřevo, chceli se pak výše zbrojí opatřiti, toho at' má vuoli; aneb střelec a ten střelec aby měl přední a zadní kus, obojček, piklhaub neb šturmhaub, rukávy, plechovice, šorc, ručnici, končíř aneb meč posečítý. A na ten kuon aby dáváno bylo najvýš puol páté kopy grošuo českých, bud' kopinník neb střelec; však střelec chceli s dřevem jeti, má toho vuoli.*“ Srov. elektronická verze Sněmů českých z 23. března 1547.

[<http://www.psp.cz/eknih/snemy/v020/1547/t005200.htm>, odkaz aktivní dne 20. července 2016]

¹⁶⁰ J. PETRÁŇ, *Dějiny*, s. 785.

¹⁶¹ *Vojenské dějiny I*, s. 281.

nepředstavovala bojová zdatnost primární atribut příslušnosti k jeho stavu. V případě kdy se nedomníval, že by jeho domov čelil potencionálnímu nebezpečí, nemusel mít ve většině případů ani osobní motivaci dbát na vyšší úroveň vlastní výzbroje a výstroje.¹⁶² Neochotu měšťanů k pořizování zbroje dokládaly i údajné výzvy městské rady města Volyně.¹⁶³

Doložená typologie palných zbraní svědčila o určité reakci na zbrojní vývoj doby. Vysoký počet ručnic, kdy více než polovina záznamů potvrdila jejich držení, potvrzoval reakci obecného přechodu z mechanických na palné zbraně. Neobjevil se žádný záznam o existenci kuše či luku, které s příchodem palných zbraní ztrácely v bitevním poli na významu.¹⁶⁴ Absence mušket či jiných druhů pušek naopak mohla být způsobena nedostatečnou odbornou způsobilostí volyňských měšťanů, případně velkou finanční nákladností koupě. Za připomenutí stojí i skutečnost, že tehdejší vojenská strategie vyžadovala pro efektivní využití pušek velice dobře zkoordinovanou činnost více osob ozbrojených puškami. Muškety by tedy v případném střetu uspěly pouze v případě nasazení vyššího počtu střelců a držba v řadách několika málo jednotlivců by v případě bojového střetnutí nebyla příliš efektivní.¹⁶⁵

Oštěp, který se v soupisu objevil ve 40 případech, bylo s velkou pravděpodobností kopí. Svědčí o tom nařízení rady města Volyně, kdy radní jako povinnou součást výzbroje měšťanů stanovovali kopí a nůž.¹⁶⁶ Zároveň to může svědčit o míře (ne)znalosti písaře ve válečné terminologii. Vyšší počet kusů této dřevcové zbraně navíc svědčil o vyhraněnosti měšťanů na pozemní boj, protože pro obranu pevnosti se tento typ výzbroje příliš nehodil. O připravenosti měšťanů hlavně na střet v poli by svědčila i absence hákovnic, jakožto zbraně vhodné pro obranu pevnosti, jejíž výskyt byl ve stejné době doložen v jiných městech.¹⁶⁷ Na druhou stranu vyšší počet oštěpů či kopí, jakožto archaické dřevcové zbraně, prozrazoval i přes určitou kontinuitu opoždění za nejnovějšími zbrojními trendy, kdy oštěp i kopí většinou ustupovalo z bojišť na úkor modernějších halaparten.¹⁶⁸

Celkové srovnání zbrojní hmotné kultury volyňských měšťanů vykazovalo mírné zaostávání za nejnovějšími trendy evropského válečnictví, které blíže popsala kapitola

¹⁶² O vlivu jednotlivých korporací na určování vnitřní identity měšťana blíže J. HRDLÍČKA, *Měšťan*, s. 141-146.

¹⁶³ F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 73. Tuto informaci je ale potřeba přijímat velice kriticky s ohledem na skutečnost, že autor knihy nezmiňuje v tomto případě zdroj, ze kterého čerpal. Autorovi práce se nepovedlo toto tvrzení doložit v historických pramenech.

¹⁶⁴ P. KLUČINA, *Zbroj*, s. 603.

¹⁶⁵ O změnách ve vojenské strategii v souvislosti s příchodem palných zbraní blíže V. PRCHAL, *Společenstvo*, s. 25.

¹⁶⁶ Blíže K. KUNCIPÁL, *Inventář*, s. 13.

¹⁶⁷ Na příkladu města Tábora F. ROUBÍK, *Regesta*, s. 166.

¹⁶⁸ Rozšířenost halaparten v rámci výzbroje dřevcovými zbraněmi doložil v podobné dataci na pardubické zbrojnici rodu Pernštejnů V. PRCHAL, *Společenstvo*, s. 125.

o vývoji evropského vojenství. V kontextu českých zemí nešlo ale o opoždění nikterak závratné a úrovní odpovídalo výzbroji a výstroji, které výzkumy prokázaly u zemské hotovosti.¹⁶⁹

¹⁶⁹ J. PETRÁŇ, *Dějiny*, s. 785.

V. Vlastníci výbroje a výstroje ve městě Volyni v předbělohorské době

V.1. Majitelky výbroje a výstroje

Soupis měšťanů Volyně s informací o jejich ozbrojení nabízel vedle pohledu na úroveň výstroje a výbroje i šanci lépe nahlédnout do sociální skladby majitelů volyňských nemovitostí. Historický pramen zanechal svědectví o 21 ženách, které tvořily menšinu z celkového počtu 116 majitelů domů.¹⁷⁰ I s ohledem na údaje o vyzbrojení by teoreticky šlo o velice zajímavou anomálii s ohledem na genderový myšlenkový stereotyp člověka raného novověku, který ženy stavěl především do životních rolí matky a sexuální hříšnice. Šlo o postavení podpořené biologickými rozdíly, tradicí i církevním vnímáním.¹⁷¹

Tabulka 3:

Majitelky výbroje a výstroje ve Volyni roku 1551¹⁷²

Jméno	Výbroj a výstroj
Alžběta Bečvářka	Přední kus, obojček, ručnice, šavle
Voršila Benešová	Střelčí zbroj
Paní Byšická	Přední kus, peklhaub, oštěp, šavle
Dorota Erazymová	Oštěp, šavle
Hodějovská	Oštěp, šavle
Paní Chlumčanská	Střelčí zbroj
Johanová	Oštěp, šavle
Alžběta Kuldánková	Ručnice, šavle
Kutnaurková	Oštěp, šavle
Dorota Pikhartová	Přední kus, peklhaub, ručnice, šavle
Zuzana Písařka	Přední kus, obojček, peklhaub, ručnice, šavle
Dorota Pleskačová	Ručnice, šavle
Říhová	Oštěp, šavle
Dorota Smrčná	Přední kus, zadní kus, ručnice, šavle
Magdalena Svinková	Oštěp, šavle
Škopilová	Oštěp, šavle
Marie Vávrová	Přední kus, obojček, peklhaub, ručnice, šavle
Apolena Venstrátková	Přední kus, peklhaub, oštěp, šavle
Ludmila Volynková	Pavézničí zbroj
Anna Vsteklá	Přední kus, peklhaub, oštěp, šavle
Kateřina Zámečnicková	Přední kus, zadní kus, pancíř, obojček, peklhaub, ručnice, šavle

¹⁷⁰ SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, pag. 6-10 (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551-1680).

¹⁷¹ P. KRÁL, *Muž a žena mezi přechodovými rituály rodinného života*, in: Václav BŮŽEK - Pavel KRÁL (edd.), *Společnost v zemích habsburské monarchie a její obraz v pramenech (1526-1740)*, České Budějovice 2006 (= OH 11), s. 410-440, zde s. 429.

¹⁷² Jména v tabulce jsou abecedně seřazena podle příjmení.

Jednoduché vysvětlení nabídly vedle údajů v gruntovníci také pořízené smlouvy o směnách nemovitostí v městské knize Volyně z let 1581-1631.¹⁷³ V některých případech tyto údaje o převodech majetku obsahovaly jména žen, které písaři zanesli rovněž do soupisu ozbrojení, jenž byl součástí gruntovní knihy města Volyně. Ve všech případech ženy vystupovaly jako majitelky majetku, kterým připadlo vlastnictví domu jako výsledek právního řízení. Například Vít Smrčný kupoval roku 1569 díl domu za 300 kop grošů míšeňských od své matky Doroty Smrčné, jejíž jméno se objevilo v seznamu vyzbrojených měšťanů, a od sestry Kateřiny. Žádná účast otce zde nebyla zmíněna.¹⁷⁴ Výsledky bádání Františka Teplého interpretovaly všechny ženy jako vdovy, které majetek podědily po svých zesnulých manželech,¹⁷⁵ což umožňovala normativní nařízení tehdejší doby, kdy žena měla nárok až na třetinu majetku i v případě, kdy po zesnulém nezůstal žádný kšaft.¹⁷⁶ Takový zjednodušující soud ovšem narážel na dobovou normu, která situaci mohla podstatně komplikovat. Autor se jí pokusí pro bližší pochopení kontextu držení zbraní vysvětlit.

Vlastnictví domu i majetku v něm šlo ruku v ruce s původními právy a povinnostmi, které za normálních okolností náležely pánovi domu.¹⁷⁷ Důsledky převedení takto privilegovaného postavení na ženu si dobře uvědomovali i doboví právní odborníci. V průběhu let vymezili jednoznačné varianty, při kterých žena směla nabýt postavení vlastníka domu.¹⁷⁸ S ohledem na vážnost situace, která měla zásadní vliv i na konečné vlastnictví výzbroje uvnitř domácnosti, se sluší uvést čtenáře do normativního kontextu převedení domu na ženu.

Nejběžnější případ ženina zisku domu nastal v situaci, kdy se stala poručnicí nezletilých dětí po úmrtí manžela. Z hlediska regulí se mělo jednat o výjimečný stav, ke kterému došlo pouze v případě, kdy se v rodině nevyskytoval žádný mužský zletilý příbuzný. Kdyby manželka předčasně zemřela bez dospělého dědice, majetek přecházel na dospělé sestru, tetu a podobně. Šlo o výjimku zahrnutou výhradně do českého zemského práva, neboť například na území Moravy podobná událost v případě poručnictví dětí na ženu

¹⁷³ SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 44 (Knihy městské pro město Volyně 1581-1631).

¹⁷⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 43, pag. 197 (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551-1680).

¹⁷⁵ F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 75.

¹⁷⁶ Blíže J. JIREČEK – H. JIREČEK (edd.), *M. Brikcího z Licka práva*, s. 291.

¹⁷⁷ Pavla SLAVÍČKOVÁ, *Pater familias a jeho role v raně novověké rodině na základě normativních pramenů*, in: Radmila Svaříčková SLABÁKOVÁ – Jitka KOHOUTOVÁ – Radmila PAVLÍČKOVÁ – Jiří HUTEČKA (edd.), *Konstrukce maskulinní identity v minulosti a současnosti. Koncepty, metody, perspektivy*, Praha 2012, s. 152-166, zde s. 163.

¹⁷⁸ TAMTÉŽ.

nepřipadala v úvahu.¹⁷⁹ Vlastnictví podílu dcery na nemovitém majetku dokládá i již dříve citovaný pramen, kdy dům vedle většinové majitelky Doroty Smrčné patřil dílem i Kateřině Smrčné, sestře Víta Smrčného, od které její bratr rovněž kupoval podíl. Pro zajímavost lze uvést i fakt, že písař v řádcích smlouvy zmínil i existenci manžela Kateřiny Smrčné. Její muž ale v přímém prodeji nevystupoval jako oficiální zúčastněná strana a jeho působnost se omezovala výhradně na přijímání splátek z výnosu prodeje manželčiny nemovitosti.¹⁸⁰

Druhá varianta mohla nastat i v případě, kdy manžel zůstal naživu. V případě násilnického a jinak nevhodného chování muže, které by znesnadňovalo společné soužití, mohla jeho manželka odejít z domácnosti. Ve výjimečných situacích se ovšem situace řešila nikoliv rozchodem, ale majetkovým převodem. Muž na základě svého vlastního rozhodnutí mohl předat svá práva a povinnosti pána domu manželce, čímž se z ní stala reálná majitelka domácnosti. Vedle nezákonného a nemorálního chování to mohly zapříčinit také mužovy vážné zdravotní komplikace fyzického i psychického rázu. V nejzazším případě směl podobný rozsudek vyřknout i městský soud.¹⁸¹

Domácnost za určitých okolností mohla tvořit i žena, která z osobních důvodů nemohla nebo nechtěla uzavřít sňatek a zůstala sama nezaopatřena v obydlí jako jediný způsobilý příslušník rodiny. Podobné zjištění doložily výzkumy už pro 15. století.¹⁸²

Žena mohla o vlastnictví domu rovněž přijít. Vedle soudního odebrání hrál roli i sňatek, kdy se novomanžel stal dnem uzavření manželského pouta zároveň správcem veškerého společného majetku.¹⁸³ Trhové smlouvy v městské knize Volyně doložily i případ, kdy žena vystupovala jako aktérka prodeje domu. V takovém případě si mohla vydobýt i právo dožití v jejím původním obydlí. Taková situace nastala roku 1611, kdy Jan Hřebíček koupil dům od Ludmily Svinkové za 200 kop grošů míšeňských s dovětkem, že dotyčná směla bydlet v jedné ze světnic až do své smrti.¹⁸⁴

Normativní poznatky tehdejší doby tedy naznačily vcelku jednoduchou odpověď na otázku, proč se zbraně vyskytly i ve vlastnictví žen. Výzbroj se s velkou pravděpodobností nedostala do jejich rukou v rámci zvolené vojenské strategie pro městskou domobranu. Šlo patrně o důsledek normativního nařízení, které z vojenského vybavení činilo neoddělitelnou

¹⁷⁹ TAMTÉŽ, s. 163-164.

¹⁸⁰ „Z těch vejruňků nebo peněz má Dorota Smrčná bráti 8 kop a Kateřina dcera její s manželem svým 8 kop míšeňských“ SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, pag. 197 (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551-1680).

¹⁸¹ P. SLAVÍČKOVÁ, *Pater*, s. 163.

¹⁸² Martin NODL, *Středověk v nás*, Praha 2016, s. 20.

¹⁸³ P. SLAVÍČKOVÁ, *Pater*, s. 155-156.

¹⁸⁴ SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 44, pag. 536 (Knihy městské pro město Volyně 1581-1631).

součástí nemovitého majetku, jenž se stal předmětem právního nebo obchodního řízení.¹⁸⁵ Zjednodušující soud od Františka Teplého, který všechny výše zmíněné majitelky považoval za vdovy, nešlo potvrdit s ohledem na právní normu a nedostatečnou výpověď pramenů. Za určitých okolností mohlo jít o příslušnice rodiny, které s původním majitelem domu nespojoval žádný manželský svazek.

S ohledem na téma práce šlo konstatovat, že údaje o vyzbrojení zmíněných žen neprozradily žádné typologické zvláštnosti, které by se vyskytovaly pouze pro jejich pohlaví a nijak se kvalitativně ani kvantitativně nelišily od zbrojního majetku mužů.¹⁸⁶ S ohledem na válečnou praxi raného novověku by ale znělo přinejmenším podivně, pokud by ženy v případě bojového střetu musely nasadit svůj život na bitevním poli. Lze se tedy domnívat, že jim vůči zbráním náležela pouze hmotná odpovědnost v souvislosti s povinnou přítomností výzbroje uvnitř domácnosti. Dobová mentalita v souvislosti s předpokládanými stereotypy mužského a ženského chování by spíše nahrávala variantě, kdy zbrojní majetek využil vhodný mužský zástupce rodiny.¹⁸⁷

V.2. Urození držitelé zbraní města Volyně

V seznamu ozbrojených měšťanů písař zaznamenal i přítomnost devíti urozených osob, které zde našly zastoupení ve společnosti ostatních příslušníků městské společnosti. Jmenovitě šlo o Petra Hájka z Robčic, Jindřicha Chřepického z Modliškovic, Jana Čabuzského z Prostého, pana Myslinského, Jana Bohuchvala z Hrádku, Adama Koce mladšího z Dobrše a Jana Dubského z Třebomyslic. Společnost jim dělaly dvě výše postavené ženy - paní Byšická a paní Chlumčanská.¹⁸⁸

¹⁸⁵ „Předkem co se dotýče strany zbroje, aby každěj sused měl zbroj při domu, na kteroužto zbroj registra každému domu ukazují a ktož prodávají domu, aby se zbrojí prodávali.“ Srov. F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 74. Sluší ovšem uvést, že autor knihy blíže nespecifikuje zdroj, ze kterého výše zmíněnou citaci čerpal; normu, týkající se neoddělitelnosti zbroje od obydlí měšťana ovšem potvrzuje i výpověď testamentu Alžběty Postolové, podle které „Item Marie, dceří své, toto odkazuji a dávám lauku a nivku v Dobřanovci a svršky všecky, jakožto krávy, ovce a šaty ložnie, i jiné všecky svršky, kromě zbroje, ta má při do(mu) zuostati.“ Srov. J. ZEŽULA, *Nejstarší kniha*, s. 29-30.

¹⁸⁶ Blíže tabulka č. 3 na s. 38.

¹⁸⁷ O konceptu militární maskulinity blíže J. HUTEČKA, *Militární maskulinita jako koncept historiografického bádání*, in: R. SVAŘÍČKOVÁ SLABÁKOVÁ – J. KOHOUTOVÁ – R. PAVLÍČKOVÁ – J. HUTEČKA (edd.), *Konstrukce*, s. 36-46.

¹⁸⁸ Jména doložena v SOKA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, pag. 6-10. (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551-1680).

Tabulka 4:**Urození vlastníci výzbroje a výstroje ve Volyni roku 1551¹⁸⁹**

Jméno	Výzbroj
Jan Bohuchval z Hrádku	Pavézničí broj
Paní Byšická	Přední kus, peklhaub, oštěp, šavle
Jan Čabuzský z Prostého	Střelčí zbroj
Jan Dubský z Třebomyslic	Pavézničí zbroj
Petr Hájek z Robčic	Kopidlíničí zbroj, meč
Paní Chlumčanská	Střelčí zbroj
Jindřich Chřepický z Modliškovic	Pavézničí zbroj všechna
Adam Koc mladší z Dobrše	Přední kus, zadní, obojček, myšky, ručnice, šavle
Pan Myslinský	Přední kus, zadní kus, peklhaub, ručnice, šavle

Při bližším pohledu na výzbroj a výstroj urozených osob šlo vypořádat četnější přítomnost zbroje, která se mezi představiteli šlechty objevila hned v šesti případech. Z celkového počtu čtrnácti majitelů zbroje šlo o poměrně významné zastoupení. Jak naznačily dřívější výzkumy, zbroj hrála v majetcích měšťanů vedle vojenské využitelnosti i reprezentativní roli. Movitější měšťané jejím držetím dávali najevo míru svojí zámožnosti a nelze vyloučit, že podobnou funkci plnila i v domech urozených osob města Volyně.¹⁹⁰ Vedle majetku mohlo jít i o militární potvrzení výlučnosti šlechtického stavu, které se ve stereotypu myšlení raně novověkého člověka vyznačovalo mimo jiné úkolem bránit území před nepřáteli.¹⁹¹

Bližší interpretaci míry urozenosti těchto osob ztěžovala skutečnost, že samotný soupis ve všech případech obsahoval pouze příjmení s přídomek „*pan*“, respektive „*paní*“ naznačující možný šlechtický původ. S ohledem na fakt, že u zbylé většiny měšťanů se jejich totožnost zapisovala pouze křestním jménem a příjmením (u žen pouze příjmením), se lze domnívat, že doplnění přídomku v případě devítky zmíněných jmen nebyla v žádném případě náhoda. S velkou pravděpodobností skutečně odrážela reálný sociální status, který dané osoby v městské společnosti měly.

Při porovnání jmen z gruntovní knihy a městské knihy města Volyně, kde tito šlechtici byli zmíněni, šlo konstatovat, že většina urozených osob města Volyně patřila k příslušníkům nižší šlechty předběllohorských Čech. Při zmínce vybraných jmen v pramenech písaři vždy užili označení „*urozený pán*“ včetně predikátu. Například jméno Petra Hájka z Robčic se objevilo roku 1557 mezi svědky obchodní smlouvy Volfa Zedníka, který prodával Matějovi

¹⁸⁹ Osoby v tabulce 4 jsou seřazeny abecedně podle rodového jména.

¹⁹⁰ Existenci zbraní v jihočeských domácnostech už dříve interpretovali V. BŮŽEK – H. BŮŽKOVÁ – J. STEJSKALOVÁ, *Měšťanské domácnosti*, s. 71-72; TITÍŽ, *Interiéry*, s. 120.

¹⁹¹ S odkazem na ideu trojího lidu blíže P. MAŤA, *Svět*, s. 281.

Drstkovi dům za 85 kop míšeňských grošů.¹⁹²

Bližší specifikaci šlechtické hierarchie by mohla odhalit širší sémantická analýza titulatur v sekundárních pramenech města Volyně, která by ale rozsahově překročila hranici sondy.¹⁹³ Vedle rytířského stavu, který se stal oficiálním představitelem nižší šlechty předbělohorských Čech, nelze vyloučit příslušnost urozenců k nejnižším titulům tehdejší doby. Mezi takové patřili například vladykové, zemané, panoši, nápravníci a manové. Badatelské výzkumy prokázaly existenci těchto titulů ještě v 16. století. Postupem doby ale tyto „hodnosti“ ztrácely na výlučnosti v souvislosti s ujednacením šlechtické hierarchie a faktu, že se představitelé těchto titulů nedokázali přizpůsobit novým podmínkám doby. Postupně vymizeli z centra dění a splynuli s městským prostředím a v určitých situacích se vydali i na dráhu zločinu.¹⁹⁴

Petr Hájek z Robčic získal povýšení do šlechtického stavu roku 1534. Jeho erb byl rozdělený na dvě poloviny. Vrchní modré pole vyplňovala zlatá ruka, která držela ocas draka, jenž se nacházel na spodním zlatém poli.¹⁹⁵ Ve Volyni vykonával službu písaře a posléze i vrchnostenského úředníka. Za manželku pojal Ludmilu, dceru movitého volyňského měšťana Beneše.¹⁹⁶ V rámci úvěrových operací šlo o poměrně aktivního jedince, který poskytl půjčky hned ve čtyřech případech. V porovnání s jinými měšťany ale šlo o menší částky, které dohromady vyšly na 100 kop míšeňských grošů. Nejvyšší zapůjčená suma činila 50 kop míšeňských grošů. Ty poskytl volyňskému měšťanovi Vavřincovi Kabátovi, který si chtěl pořídit trávník v sousedství již zmíněno Petra Hájka z Robčic.¹⁹⁷

Předci Jindřicha Chřepického z Modliškovic pocházeli z Protivína. Měli v erbu přední polovinu psa na zlatém poli. Svůj predikát odvozovali podle tvrze v pastvišti Modliškovice, která ležela západně od Protivína.¹⁹⁸ Jindřich byl syn Eleny Chřepické, rozené z Bubna. František Teplý charakterizoval tehdejšího majitele obce Tvrzice jako movitého šlechtice, kdy „do pěkně oličeného domu chodívali volyňští jako do záložny.“¹⁹⁹ Toto tvrzení potvrzovala i jeho čilá nákupní aktivita v pramenech věnující se převodu nemovitých majetků města

¹⁹² SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, pag. 89 (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551-1680).

¹⁹³ Konkrétní soupis ozbrojených měšťanů blíže TAMTÉŽ, pag. 6-10. S ohledem na primární téma bádání, které se zaměřovalo na míru ozbrojení volyňských měšťanů, autor pro heuristické zkoumání rozsáhlého pramenného materiálu města Volyně zvolil jako kritérium sondy doložené vlastnictví zbraně u měšťanů.

¹⁹⁴ Bližší konkretizaci vývoje této skupiny nejnižší šlechty spolu s vysvětlením jednotlivých termínů V. BŮŽEK, *Rytíři renesančních Čech*, Praha 1995, s. 10-11.

¹⁹⁵ *Ottův slovník naučný* 10, Praha 1896, s. 757.

¹⁹⁶ F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 150.

¹⁹⁷ SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, fol. 82 (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551-1680).

¹⁹⁸ *Ottův slovník naučný* 12, Praha 1897, s. 388.

¹⁹⁹ F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 146. S ohledem na absenci odkazu ke konkrétnímu pramenu je ale potřeba tuto poznámku přijímat hodně kriticky.

Volyně. Jeho náklady dosáhly sumy 831 kop míšeňských grošů, což převyšuje až na několik výjimek naprostou většinu zbylých držitelů volyňských zbraní.²⁰⁰

Jan Čabuzský z Prostého pocházel ze starobylé vladycké rodiny, která tvořila pokrevní příbuzenstvo s Horčicemi a Zálezskými z Prostého. S těmito rody je spojoval i společný erb v podobě dvou černých medvědích tlap, mířících podélně vzhůru na zlatém poli.²⁰¹ Název odvozovali od tvrze Čábuze, ležící nedaleko obce Vacov. Jan byl synem Jiříka Čabuzského, který ještě nevlastnil podle všeho predikát, a Markýty z Hrádku. Roku 1555 se účastnil výpravy proti Osmanské říši, kterou úspěšně přečkal. Následně prodal svůj dům ve Volyni a usídlil se v Bílsku.²⁰² O movitosti šlechtice svědčil mimo vlastnictví zbroje také fakt,²⁰³ že před svým odchodem prodal volyňskému řezníkovi Matějovi Drstkovi majetek v hodnotě 1025 kop míšeňských grošů, který zahrnoval dům, pivovar, patero kádí, dědin a luk.²⁰⁴

Jan Bohuchval z Hrádku pocházel ze staročeského vladyckého rodu, který odvozoval svůj název od zaniklé tvrze Hrádek v blízkosti Staňkova. Jejich rodový erb tvořil stříbrný třikrát zlomený pruh na červeném poli a k erbu navíc patřila i přilbice s červenou čepicí.²⁰⁵ Poslední významnější generace rodu působila na dvorech posledních Rožmberků a první polovina 17. století se nesla ve znamení ústupu Bohuchvalů z Hrádku z prostředí nižší šlechty.²⁰⁶ K Janovi Bohuchvalovi z Hrádku samotnému se v literatuře nepodařilo dohledat žádné bližší informace. Oproti jeho šlechtickým předchůdcům nebyla obchodní aktivita tolik okázalá. Jeho příjmy činily 191 kop grošů míšeňských, které získal prodejem dvou dědin.²⁰⁷ Nákupy se zastavily na sumě 40 kop grošů míšeňských, jež také investoval do jiných dvou dědin.²⁰⁸ Vedle toho obdržel půjčku 60 kop grošů míšeňských od Jana Kučery.²⁰⁹

Adam Koc mladší z Dobrše pocházel z původně vladyckého rodu, kterému se postupem času povedlo dosáhnout panského stavu. Odvozovali své jméno od Dobrše u Vimperka. Jejich erb tvořilo zlaté kolo o čtyřech loukotích na modrém poli.²¹⁰ Dům Koců

²⁰⁰ Například roku 1587 koupil 2 dědiny v celkové hodnotě 625 kop míšeňských grošů od Václava Hájka z Robčic. SOKA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 44, pag. 83 (Knihy městské pro město Volyně 1581-1631).

²⁰¹ *Ottův slovník naučný* 5, 1892, s. 848-849.

²⁰² F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 142-143.

²⁰³ SOKA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, pag. 6 (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551-1680).

²⁰⁴ Tamtéž, pag. 159.

²⁰⁵ *Ottův slovník naučný* 4, Praha 1891, s. 258.

²⁰⁶ Jan HALADA, *Lexikon české šlechty: erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti II*, Praha 1993, s. 28-29; členy rodu Bohuchvalů z Hrádku na dvorech posledních Rožmberků zmiňuje i Václav Březan. Blíže J. PÁNEK (ed.), *Václav*, s. 393, 524, 525, 544.

²⁰⁷ Jednou z nich byla dědina za 40 kop grošů míšeňských, kterou roku 1569 prodal Matoušovi Havlíčkovi. Blíže SOKA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, pag. 194 (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551-1680).

²⁰⁸ Roku 1565 koupil dědinu od Tomáše Bíny za 30 kop grošů míšeňských. Blíže TAMTÉŽ, pag. 153.

²⁰⁹ TAMTÉŽ, pag. 172.

²¹⁰ *Ottův slovník naučný* 14, Praha 1899, s. 481.

z Dobrše ve Volyni sídlil v blízkosti radnice.²¹¹ Rod vymřel až roku 1979, přičemž v pobělohorské době dosáhli příslušníci rodu na panský a posléze i hraběcí titul.²¹² K samotnému Adamovi se v pramenech nepodařilo dohledat mnoho zpráv. Jeho matkou byla Eliška Kocová z Dobrše, kdy skrze jméno zesnulé roku 1578 směnil její dům s obydlím Matouše Čkynského a doplatil k tomu navrch 75 kop míšeňských grošů.²¹³

Jan Dubský z Třebomyslic pocházel z rodu Dubských z Třebomyslic, jejichž přítomnost ve městě Volyni potvrdila regionální literatura. Šlo o staročeský rod, odvozující jméno od vesnice Dub na Prácheňsku. Jejich znak tvořily dva stříbrné buvolí rohy na modrém štítu.²¹⁴ Janovi Dubskému z Třebomyslic se jako jedinému ze synů Beneše Dubského z Třebomyslic podařilo udržet svoji rodovou větev ve společnosti české šlechty. Janův syn Vilém následně přesídlil na Moravu a přenesl sem i sídlo rodu svého otce. Rod vymřel po meči roku 1873.²¹⁵

Paní Byšická, o které se v pramenech nedochovaly s výjimkou informace o ozbrojení žádné zprávy, byla patrně v blíže neurčeném příbuzenském svazku s rodem Byšických z Byšic. Odvozovali svůj název podle Byšic na Mělnicku. Jejich znak tvořila z horní poloviny polovice psa, z dolní části štítu šachovnicové pole o čtyřech čtvercích. Štít doplňovala nad klenotem hlava psa.²¹⁶ František Teplý se v literatuře zmiňoval o jakési Anně Byšické v souvislosti s rodem Byšických z Byšic, která by teoreticky mohla být zmíněnou vdovou v soupise. S ohledem na absenci odkazu ke zdroji a nedohledání bližších informací v historických pramenech autor tuto informaci nepovažuje za příliš spolehlivou.²¹⁷

Pokud identifikace paní Byšické činila s ohledem na nedostatek pramenných informací problém, charakteristika paní Chlumčanské by byla v kontextu četné frekvence přízviska „Chlumčanský“ čirým hádáním. Novější výzkumy prokázaly problematiku s interpretací tohoto rodového jména a informace Františka Teplého, které bez přesnějšího dokladu naznačují spojení s rodem Chlumčanských z Přestavlky, nelze brát jako spolehlivé.²¹⁸

²¹¹ F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 147.

²¹² J. HALADA, *Lexikon*, s. 75.

²¹³ SOKA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, pag. 357 (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551-1680).

²¹⁴ *Ottův slovník naučný* 8, 1894, s. 101; Příslušnost urozence k rodu Dubských z Třebomyslic dokládá zápis jeho jména u svědčících osob ve výše citované smlouvě z roku 1566, podle které Jan Kučera půjčil 60 kop grošů míšeňských Janu Bohuchvalovi z Hrádku. Blíže SOKA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, pag. 172 (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551-1680).

²¹⁵ J. HALADA, *Lexikon I*, s. 46.

²¹⁶ TÝŽ, *Lexikon II*, s. 31-32

²¹⁷ F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 142.

²¹⁸ O rozboru možných příbuzenských vazeb Chlumčanských z Přestavlky s jinými rody s podobným přízviskem blíže Veronika BEZDĚKOVÁ, *Chlumčanští z Přestavlky do počátku 18. století (mikrosonda do dějin jednoho rytířského rodu)*, Praha 2001 (=Rigorózní práce), s. 12-34; František Teplý ve své monografii v tomto případě přebírá heslo Chlumčanští z Přestavlky z Ottova slovníku naučného, které je výše zmíněnou rigorózní prací

O panu Myslinském, kterého historické prameny spojují pouze s držbou předního a zadního kusu brnění, peklhaubny, ručnice a šavle, se nepodařilo zjistit bližší informace ani v literatuře.²¹⁹

V.3. Konšelé města Volyně a ostatní měšťané

Výpovědní potenciál historických pramenů ztěžoval jakékoliv širší poznání zbylých členů měšťanské obce. S výjimkou majetkových informací, o kterých pojedná blíže následující kapitola, se dochovaly zbylé údaje jen velice torzovitě. Ve smlouvách týkajících se nákupů a prodejů městských domů a přilehlých dědin se ve výjimečných případech zmínil i údaj o profesi konkrétního měšťana. Například roku 1582 se dochovala informace, kdy měšťan Jiřík Zabranský prodal dědinu Matějovi Drštíkovi, kterého písař blíže přiblížil jako řezníka.²²⁰ Ze 116 měšťanů, kteří se objevili v soupisu vyzbrojených měšťanů, jde ale pouze o 29 případů, což činí jakýkoliv pokus o profesní stratifikaci velice nevypovídajícím.

Nedostatečná míra dochování údajů o profesi měšťanů během zkoumaného období bránila vyslovení jasného stanoviska, zda vlastnictví domu a vojenského vybavení mělo přímou spojitost s povoláním příslušníků městské společnosti. Výzkumy Alexandra Debnara, který zachytil údaje o majitelích pěti volyňských domů, prokazují v některých případech zejména pro pobělohorské období raného novověku kontinuitu povolání vlastníků domů. Kupříkladu dům číslo 31/102 měla od roku 1642 do roku 1795 nepřetržitě v držení rodina Krásů, jejíž mužští členové zastávali povolání soukeníka. Předbělohorská doba tak bohaté informace nenabídla.²²¹

Dochované svědectví z městských knih města Volyně v řadě případů prozradilo i složení městské rady, která řešila záležitosti měšťanů. Hned 18 měšťanů se minimálně jednou dostalo do konšelského úřadu města Volyně. Mnozí z nich vykonávali tento post i opakovaně několik let po sobě. Například v roce 1570 patřili mezi dvanáct konšelů Matouš Javůrek, Jan Rakovnický, Petr Rataj, Vavřinec Kabát, Pavel Dlesk, Matouš Havlíček a Petr Šťastný, kteří se rovněž nacházeli v seznamu vyzbrojených měšťanů.²²² Ve všech případech

hodnoceno jako velice nespolehlivé. Srov. *Ottův slovník naučný* 12, Praha 1897, s. 246-249; Teplého převzaté informace blíže F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 146.

²¹⁹ Zmínění pana Myslinského v soupisu blíže SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, pag. 7 (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551-1680).

²²⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 44, pag. 42 (Knihy městské pro město Volyně 1581-1631).

²²¹ Bližší údaje o povolání majitelů pěti volyňských domů, dochované především pro pobělohorskou dobu až do roku 1945 Alexandr DEBNAR, *Volyňské domy a jejich majitelé*, Volyně. Zprávy z obce a okolí 3, č. 1, 1993, s. 3. Autor s ohledem na nevědecký charakter periodika blíže neuváděl zdroje, ze kterých čerpal informace a proto je potřeba k těmto údajům přistupovat velice kriticky.

²²² Přípis členů rady města Volyně součástí smlouvy, kdy Anna dala svému manželovi Matějovi Vobisovi svůj

šlo o běžné obyvatele města a ani v jednom případě se v řadách rady města Volyně neobjevilo jméno urozeného člena městské společnosti. Tato skutečnost mohla částečně vypovídat o výlučnosti šlechtického stavu a jejich zájmu se vymežit vůči ostatním obyvatelům města. Zároveň se lze ptát, zda představitelé nižší šlechty města Volyně mohli vůbec mít zájem o lokální politiku města. Literatura k dějinám měst absenci nižší šlechty v řadách konšelů potvrzuje i pro pražská města, Olomouc či Plzeň.²²³

Rada města měla v ideálním případě čítat dvanáct osob, přičemž se měli jednotliví představitelé v úřadu purkmistra pravidelně střídát po uplynutí čtyřtýdenního období. Po roce funkční doby zmiňovala nařízení sbírky Práv městských Pavla Kristiána z Koldína doporučení v podobě obměnění celé dvanáctky konšelů.²²⁴ Právo se tímto způsobem snažilo předejít riziku, kdy jedna osoba uchopí v samosprávě města příliš velkou moc. Konšelé tvořili tvář města navenek, kdy jménem měšťanské obce vystupovali a prosazovali jejich zájmy v jednáních. Zároveň se starali o vnitřní záležitosti města, kdy rozhodovali o finančních záležitostech, sporech mezi měšťany, ale měli i pravomoc zasahovat do některých vnitřních institucí města.²²⁵

Vidina vysokých pravomocí a možnosti ovlivňovat výsledek měšťanských záležitostí velice lákala měšťany do tohoto úřadu. O síle jejich touhy svědčila skutečnost, že se mnozí měšťané vyskytovali v tomto úřadě i několik let po sobě, přestože nedostávali za působnost v tomto úřadu žádnou pravidelnou finanční odměnu a finance na živobytí si museli obstarat skrze vedlejší práci.²²⁶ Například Matouš Havlíček, který vykonával úřad konšela s přestávkami mezi lety 1562 až 1596, pracoval souběžně jako sladovník.²²⁷

Zběžný pohled na obsazení rady města Volyně prozradil, že se doporučené časové lhůty ani nedodržovaly. Počet představitelů rady často kolísal. Zatímco v roce 1570 prameny zmínily všech dvanáct radních, o dva roky později už smlouvy obsahovaly pouze devět členů rady.²²⁸ Svědectví historických pramenů potvrdilo, že mnozí konšelé vydrželi ve svých úřadech i několik po sobě jdoucích let. Například Vavřinec Kabát se podle výpovědi pramenů vyskytoval v radě v čtyřletém období mezi léty 1572 až 1576.²²⁹

statek i s movitým i nemovitým majetek. Blíže SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 44, pag. 11 (Knihy městské pro město Volyně 1581-1631).

²²³ J. HRDLÍČKA, *Měšťan*, s. 148-149.

²²⁴ V. BŮŽEK a kol, *Společnost*, s. 130.

²²⁵ J. HRDLÍČKA, *Měšťan*, s. 147.

²²⁶ TAMTÉŽ

²²⁷ Jeho povolání například zmíněno roku 1584 v souvislosti s koupí dědiny od Jana Luňáka za 10 kop grošů míšeňských. Blíže SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 44, pag. 68 (Knihy městské pro město Volyně 1581-1631).

²²⁸ Blíže přepis radních u dědického dělení po úmrtí Kateřiny Zámečnickové roku 1573. Blíže TAMTÉŽ, pag. 20.

²²⁹ TAMTÉŽ.

V souvislosti s prodejem majetku prameny dovolovaly i zmínku o příbuzenských vazbách měšťanů Volyně. Domy se v řadě případů předávaly z generace na generaci, případně se stávaly předmětem směny v souvislosti s manželstvím. Z knihy města Volyně se například šlo dozvědět o právu Petra Rataje, jenž díky svatební smlouvě získal roku 1576 nárok na majetek zesnulého Víta Volynky, který byl otcem Anny, tehdejší manželky Petra Rataje.²³⁰

Soupis ozbrojených obyvatel města Volyně tvořilo několik svébytných skupin obyvatel. Přítomnost zmíněných žen patrně souvisela pouze s majetkovou odpovědností vůči městskému obydlí, do kterého patřily také uvedené zbraně. Jejich aktivnější účast v případném bitevním střetu by odporovala genderovému myšlenkovému stereotypu člověka raného novověku.²³¹

Mezi ozbrojenými lidmi se vyskytovali i představitelé nižší šlechty. Patřili k nejpočetnější skupině majitelů zbrojí. S ohledem na její vysokou pořizovací cenu, která se pohybovala v řádech několika kop grošů, se šlo domnívat, že její držba mohla odrážet určitý reprezentativní záměr.²³²

Poslední výraznější skupinu volyňských ozbrojených měšťanů tvořili konšelé. Spousta z nich se v tomto úřadě objevovala opakovaně, což mohlo značit jejich společenský vliv uvnitř měšťanské společnosti. Typologicky šlo ale o hodně různorodou skupinu osob a její interpretaci v souvislosti s městským výzbrojením poskytne v širším srovnání následující kapitola.

²³⁰ Bližší rozpis odkazovaného majetku TAMTÉŽ, pag. 32.

²³¹ P. KRÁL, *Muž*, s. 429.

²³² O zrcadlení sociální nerovnosti ve vlastnictví měšťanské výzbroje blíže J. MACEK, *Jagellonský věk*, s. 33-34.

VI. Sociální a majetková stratifikace volyňských měšťanů v předbělohorské době a její odraz ve výzbroji a výstroji

VI.1. Hlediska stratifikace

K vytvoření přehledné stratifikace majitelů výzbroje a výstroje se bralo v úvahu několik hledisek. Primárním hodnotícím prvkem byla kvalitativní úroveň výstroje, která mohla odrážet nejen míru ochrany majitele, ale zohlednit i potencionální úroveň movitosti vybraného jedince s ohledem na vysokou pořizovací cenu výstroje. V úvahu byly brány i možné reprezentativní cíle jejího vlastnictví. Typologické rozlišení zároveň mohlo odpovědět i na otázku toho, které typy výzbroje a výstroje se pořizovaly samostatně a které naopak v kombinaci s jiným druhem vojenského vybavení.

Druhé hodnotící kritérium spočívalo v kvantitativním zastoupení kusů zbraní uvedených v soupise ozbrojení volyňských měšťanů. Přestože rada města Volyně za neradostných časů loupežných přepadů v první polovině 16. století nařizovala měšťanům nutnost opatření zbroje, u řady osob se dochovalo mnohem více jednotlivin vojenského rázu.²³³ Pokud si členové městské společnosti museli s velkou pravděpodobností tento majetek opatřovat na vlastní náklady, jde o poměrně zajímavé kritérium, které nešlo nechat bez povšimnutí.

Třetím bodem, který hrál pro konečné hodnocení významnou roli, byla výše společenského postavení, kterou jedinec zaujímal mezi představiteli korporativně dělené měšťanské společnosti. Vrstva obyvatel v městě tvořila zcela nesourodou skupinu individuů, které v řadě případů spojoval pouze jednotný sociální prostor za městskými hradbami. Lišili se v řadě oblastí, které byly podmíněny zejména sounáležitostí ke konkrétním korporacím, ať už v otázce víry, řemesla, nebo majetkové úrovně.²³⁴ Na základě výzkumu se dochovalo svědectví o představitelích nižší šlechty, kteří sdíleli životní prostor s ostatními měšťany. Druhou významnou skupinou byli měšťané, kteří se vyskytovali v úřadech konšelů.

Posledním faktorem, na který stratifikace brala zřetel, byly majetkové informace o měšťanech, které se dochovaly v gruntovní knize²³⁵ a městské knize města Volyně.²³⁶ Za předpokladu, že si měšťan musel opatřit vojenské vybavení na vlastní náklady, by šlo vznést hypotézu, že míra ozbrojení souvisela s majetkovou úrovní představitelů městské obce.

²³³ F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 73.

²³⁴ J. HRDLÍČKA, *Měšťan*, s. 140-144.

²³⁵ SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43 (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551-1680).

²³⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 44 (Knihy městské pro město Volyně 1581-1631).

Tuto úvahu se stratifikace snažila potvrdit, případně vyvrátit.

V souvislosti s majetkovou rovinou se nabízí otázka, proč téma bakalářské práce nesledovalo vývoj výzbroje a výstroje především v rovině ocenění domů ve vlastnictví měšťanů. S ohledem na normativní nařízení, kdy výzbroj a výstroj měla být nedělitelnou součástí domu, by podobné kritérium mohlo být více vypovídající než sledovat konkrétní majitele, kteří se u raně novověkých domácností mohli v souvislosti s majetkovými převody střídát.²³⁷ Autor práce tuto variantu nicméně zavrhl s ohledem na faktické problémy, které by podobný postup nevyhnutelně přinesl. Luboš Lancinger, který se zabýval výzkumem kvantitativních údajů v souvislosti s prodejnými, respektive nákupními cenami domů Nového města nad Metují a Českého Krumlova, velice pečlivě popsal metodologii vhodnou pro podobný výzkum.²³⁸ Předně je třeba zmínit samotnou cenotvorbu, jejíž výpovědní hodnotu znehodnocovalo hned několik faktorů.

Výsledné číslo záviselo do značné míry na přilehlém majetku, který k domu náležel. Obchodní transakce s domy města Volyně nejednou zmiňovaly i existenci sadu či zahrady, které se staly rovněž předmětem směny. Jan Kohout například roku 1592 koupil část domu i se sadem od Viktorína Kabáta za 189 kop grošů míšeňských.²³⁹ Ceny dokládaly, že v rámci poměru ke konečnému nákladu za koupi nešlo o nikterak zanedbatelnou položku. Pro objektivnější pohled by tedy výpočet vyžadoval buď zjistit rozdíl ceny obytného prostoru bez exteriérových doplňků, nebo úplné vynechání těchto účetních operací ze zkoumaného vzorku domů. Nutno dodat, že s ohledem na nedostatek kvantitativních doplňujících údajů ve smlouvách byla první varianta prakticky nereálná.

Vedle venkovního majetku hrál v cenotvorbě roli i interiér uvnitř městských sídel. Pro řadu cechovních řemesel musel dům obsahovat určitý movitý nábytek, díky kterému mohli řemeslníci vykonávat svoji práci.²⁴⁰ Prodejní smlouvy ovšem mlčely v otázce toho, zda si původní majitel toto vybavení bral s sebou, nebo ho prodával spolu s obydlím kupující straně a zahrnul ho do konečné cenotvorby. Pochopení těchto nesrovnalostí by mohlo osvětlit svědectví pozůstalostních inventářů, které by obsahovaly popis interiéru domu. Ty se ovšem ve smlouvách objevovaly jen velice sporadicky.²⁴¹

²³⁷ O nařízení, týkající se neoddělitelnosti zbraní od domovního majetku blíže F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 74.

²³⁸ Luboš LANCINGER, *K otázce studia cen městských domů do konce 18. století (Ceny domů v Novém městě nad Metují)*, AUC – Philosophia et historica 1, 1971, s. 15-121; Týž, *Příspěvek ke studiu městských domů (Český Krumlov)*, HD 8, 1981, s. 141-182.

²³⁹ Blíže SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 44, pag. 152 (Knihy městské pro město Volyně 1581-1631).

²⁴⁰ L. LANCINGER, *K otázce*, s. 4.

²⁴¹ V rámci dědického porovnání roku 1591 mezi Reginou, pozůstalým sirotkem po Pavlovi Dleskovi a Annou, tetou Reginy, byl zmíněn inventář s hodnotou truhel uvnitř domu zesnulého. Blíže SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 44, pag. 133 (Knihy městské pro město Volyně 1581-1631).

Situaci komplikovaly i úvěrové operace spojené s převody domácností. Ačkoliv byl úrok v křesťanském pojetí brán jako hřích, stával se běžným prostředkem při obchodních transakcích, který vyvažoval obchodní riziko prodávajícího. Díky odložené platbě si kupující strana mohla dovolit nákup movitého i nemovitého statku, který by pro ni za normálních okolností nebyl finančně dostupný s ohledem na aktuální finanční hotovost.²⁴²

Problém spočíval v tom, že ačkoliv byl v českých zemích běžnou zákonnou normou stanovený úrok na 10 %, přičemž tato hodnota po sněmovním snesení z roku 1543 klesla na 6 %, dřívější výzkumy dokázaly, že v případě prodejů domů se tato míra často překračovala.²⁴³ Konečná cena také vedle objektivních hledisek často závisela na smluvním ujednání obou stran, kdy se kladl důraz především na finanční prospěch a méně na objektivní posouzení ceny domu. Nemovitost jinými slovy nemusela vždy odrážet reálnou míru výstavnosti domu. Spíše zrcadlila (ne)schopnost vyjednávání obou stran, případně příbuzenský a jiný svazek mezi zúčastněnými, který mohl mít na cenu rovněž vliv.²⁴⁴

Cenové řady zkoumaných domů v Novém městě nad Metují a Českém Krumlově navíc prokázaly poměrně značnou závislost na úrovni inflace s postupující dobou.²⁴⁵ Srovnání cen domácností mezi delším časovým obdobím by s ohledem na tento fakt mohlo podléhat velkému zkreslení. Do celkové roviny vstupuje i velice řídké dochovaný pramenný materiál. Směna související s prodejem domu se vyskytla pouze u 33 měšťanů z celkového počtu 116 majitelů volyňských domů.

Majetková a profesní stratifikace, kterou autor pro tuto kvalifikační práci zvolil, naopak dovolila majetek měšťanů posoudit v širším kontextu. Prameny vedle cen domů zachytily rovněž úvěrovou aktivitu měšťanů a nákupy nemovitého majetku v blízkém okolí Volyně. Tyto informace dávají ucelenější přehled především na obchodní aktivitu vybraných měšťanů, ale nelze podle nich jednoznačně určit míru movitosti měšťana. Bylo nutné si uvědomit, že ne všichni měšťané museli svůj majetek ve zkoumaném období zavést do městských knih, proto písař neměl důvod ho uvádět v situaci, kdy se nestal předmětem právního jednání. Kvůli charakteru informací, které by mohly být zbytečně zavádějící, autor práce doloženou míru majetku určil až jako poslední kritérium stratifikace.

Genderové hledisko, které by za normálních okolností mohlo hrát významnou roli pro vypracování této stratifikace, nebylo bráno na zřetel. Jak už prokázal dřívější normativní

²⁴² O výkladu úroku jakožto křesťanského hříchu blíže Niall FERGUSON, *Vzestup peněz. Finanční dějiny světa*, Praha 2011, s. 35-36.

²⁴³ Tabulka konkrétního rozpětí úroků napříč časovými řadami domů na příkladu Českého Krumlova a Nového města nad Metují L. LANCINGER, *Příspěvek*, s. 170.

²⁴⁴ TÝŽ, *K otázce*, s. 21.

²⁴⁵ TAMTÉŽ, s. 110.

výklad v souvislosti s vlastnictvím domu, držení zbraní u žen patrně souviselo s určitou právní mezerou, která stavěla nařízení rady výše než patriarchální způsob uvažování tehdejší společnosti. Z těchto důvodů autor shledal, že držba zbraně ženou spadala spíše do kategorie náhodných důsledků.

VI.2. Sociální a majetková stratifikace měšťanů Volyně

Osoby zmíněné v soupisu ozbrojených měšťanů Volyně byly rozděleny do čtyř stratifikačních skupin. Autor zvolil kritéria podle evidované typologie zbrojní výstroje, která mohla zrcadlit společenské postavení člověka uvnitř městské společnosti.²⁴⁶ Skupina A zahrnovala měšťany, kteří vlastnili zbroj. Ta s ohledem na náročnou konstrukci a vysoké pořizovací náklady představovala vrchol v úrovni tělesné ochrany jednotlivce.²⁴⁷ Do skupiny B byli zařazováni měšťané, kteří se prokázali držením předního i zadního plátu brnění. Přestože kvalitativně nešlo o ochranu na úrovni plné zbroje, musel měšťan pro její získání vynaložit vyšší sumu peněz, než pro osamocený přední kus zbroje, který se stal podmínkou pro zařazení do skupiny C. Poslední skupina D patřila měšťanům, u kterých písař neevidoval žádný typ ochranné výstroje.

Samotné pozice osob ve stratifikačních skupinách odpovídaly kritériím stanovených v předchozí podkapitole. Vedle typologie zbroje hrál roli počet výzbroje a výstroje. Čím vyšší množství evidovaného vojenského materiálu, tím vyšší umístění v příslušné kategorii měšťanovi náleželo. Dále se brala v úvahu míra sociálního postavení. Při shodě počtu zbraní se nejvýše umístil představitel šlechty. Po něm následoval člen městské rady, který měl vedle reprezentační role vliv i na některé vnitřní instituce města.²⁴⁸ Poslední v pořadí zůstávali obyčejní měšťané. Pakliže i v případě sociálního postavení došlo ke shodě, rozdělovalo se pořadí podle majetku. Čím vyšší sumu vykázaly celkové obraty v gruntovní a městské knize města Volyně u jednotlivých měšťanů, tím výše se jedinci umístili. U zbylých osob, kde sociální a majetková úroveň nebyla zjištěna, rozhodlo o pořadí měšťana jeho příjmení podle abecedy.

První skupina A, která zahrnovala osoby, jež se prokázaly vlastnictvím zbroje, čítala 16 osob. Z typologického hlediska šlo říci, že se vyznačovala nejvýraznějším odlišením výstroje oproti jiným skupinám. Jedinci vlastnili zcela unikátní zbroje, které se v žádné jiné

²⁴⁶ O souvislosti druhu výzbroje s majetkovou a sociální nerovností měšťanů blíže J. MACEK, *Jagellonský věk*, s. 33-34.

²⁴⁷ P. KLUČINA, *Zbroj*, s. 619.

²⁴⁸ J. HRDLÍČKA, *Měšťan*, s. 147.

skupině nenacházely. První z nich byla „kopidlničí zbroj“, která se zde vyskytovala ve třech jednotlivinách. Název se patrně odvozoval od staroslověnského sousloví „kopjo dlinno“, které znamenalo dlouhé kopí.²⁴⁹ Toto typologické upřesnění patrně odkazovalo na zbroj kopiníka.

Dále se zmínila přítomnost „pavézničí zbroje“, kterou písař zaznamenal v devíti případech. U dvou osob z nich navíc uvedl sousloví „pavézničí zbroj všecka.“ Písař patrně tímto označením chtěl zbroj typologicky zařadit k pavézníkům. Šlo o pěší jednotky, které od zbytku armády odlišovalo vlastnictví speciálního štítu zvaného pavéza. Ta patřila k představitelům starých středověkých štítů, které se díky svým mohutným rozměrům používaly především pro krytí střelců z kuší během nabíjení zbraně. S příchodem palných zbraní ustoupil tento typ ochrany postupem doby z bojišť.²⁵⁰ Moderní výzkumy jeho přítomnost přesto zmínily i ve šlechtických zbrojnicích raného novověku.²⁵¹

Posledním typem byla „střelčí zbroj“ zmíněná u čtyř měšťanů. Z hlediska typologie by odpovídala výstroji střelců, kteří v jagellonské éře tvořili početnou část pěchoty. Tehdejší doba těmto jednotkám připouštěla vlastnictví kuše i ručních palných zbraní.²⁵² Z vágního popisu písaře se nedalo přesně určit, který typ výzbroje volynští vlastníci střelčích zbrojí mohli mít. Dva představitelé skupiny rovněž jako jediní ze všech měšťanů vlastnili meč.

Výskyt těchto typů zbroje, které šlo typologicky datovat do jagellonského období, patrně souvisel se sociální skladbou osob, které byly ve skupině A zařazeny. Nacházelo se zde totiž hned šest urozených osob a tři víceletí držitelé konšelského úřadu. Petr Rataj se v křesle konšela objevil v jedenácti přerušovaných funkčních obdobích, přičemž jde o jednoho ze dvou doložených rychtářů města Volyně. Jeho jméno ve spojení s tímto úřadem písař uvedl v rámci svědčících osob u prodeje dědiny Václava Hájka z Robčic za 1100 kop grošů míšeňských Matějovi Drštкови.²⁵³ Matouš Havlíček jako člen této skupiny se v řadách rady města Volyně pohyboval s četnými přerušováními dohromady patnáct let, což vedle jeho zájmu o městské dění vypovídalo o vlivu, který v měšťanské obci musel mít. Jan Nosál, který se úřadem konšela prokázal v pěti ročních obdobích, pro změnu musel disponovat velkým majetkem. Vedle obchodních transakcí, jejichž celková výše dosáhla 600 kop grošů míšeňských, vlastnil jako jeden ze dvou příslušníků této skupiny „pavézničí zbroj všecku“. Jeho držba byla o to významnější, že na rozdíl od Jindřicha Chřepického z Modliškovic, který

²⁴⁹ Blíže M. HLADÍKOVÁ, *Historie*, s. 236.

²⁵⁰ P. KLUČINA, *Zbroj*, s. 405–406.

²⁵¹ V souvislosti s podobou pernštejnské zbrojnice v Pardubicích roku 1566 blíže V. PRCHAL, *Společenstvo*, s. 125.

²⁵² *Vojenské dějiny I.*, s. 281–282.

²⁵³ Blíže SOKA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, pag. 359 (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551–1680).

byl druhou osobou s kompletní zbrojí, nepatřil Jan Nosál k představitelům šlechtického stavu.²⁵⁴ Poslední představitel rady z této skupiny, Jan Pliva, se v úřadu konšela objevil pouze v roce 1580.²⁵⁵

Souhrnný pohled napověděl, že z hlediska sociálního postavení šlo o velice vážené představitele městské obce. Jak naznačily dřívější badatelské výsledky, mohli mít někteří měšťané potřebu dávat na odiv svojí majetkovou a společenskou výjimečnost, přičemž výzbroj v soukromém vlastnictví podobnou věc do určité míry zrcadlila.²⁵⁶ U urozených osob tento jev dokládaly výzkumy týkající se rodových zbrojnic.²⁵⁷ Držení zbraní zároveň mohlo u předbělohorské šlechty navenek odrážet jejich vůli k naplnění ideálu křesťanského rytířství, který patřil k jednomu ze vzorů předpokládaného chování šlechtického stavu.²⁵⁸ Z těchto důvodů se lze domnívat, že držba zbroje mohla mít zejména pro tuto skupinu velký reprezentativní význam. Vedle sociální skladby skupiny o tom svědčí i písařský popis vybavení, odkazující typologicky na složení vojska jagellonské doby s přesahem až k husitskému období. To mohlo souviset s odkazem na starobylost a tradici, které patřily k důležitým symbolům sebe prezentace u šlechty²⁵⁹ a mohly mít určitý vliv i pro utváření myšlenkového světa měšťanů.²⁶⁰

Z majetkového hlediska šlo o velice výraznou skupinu obyvatel. Většina z nich se objevila ve finančních operacích, jejichž celkové objemy přesáhly 200 kop grošů míšeňských. Nejvýraznější osobou byl v tomto směru Jan Čabuský z Prostého, který roku 1566 prodal svůj dům Matějovi Drškovi za sumu 1025 kop grošů míšeňských.²⁶¹ Tento trend ovšem neplatil zdaleka pro všechny představitele této skupiny. Například Šíma Provazník, který směnil dědinu za 8 kop grošů míšeňských s Martinem Doktorem, patřil k jedněm z nejméně finančně zúčastněných měšťanů, kteří se objevili ve finančních záznamech města Volyně.²⁶²

Druhá skupina B zahrnovala 34 osob, které vlastnily přední i zadní plát brnění. Zadní plát se v ani jednom případě neobjevil v soupisu samostatně, což dávalo v kontextu boje tvář

²⁵⁴ V žádném pramenu se v souvislosti s jeho osobou neobjevilo označení „pán“, „urozený pán“ a ani predikát, který by naznačoval jeho příslušnost k urozeným vrstvám města.

²⁵⁵ Blíže SOKA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 44, pag. 36 (Knihy městské pro město Volyně 1581-1631).

²⁵⁶ Blíže J. MACEK, *Jagellonský věk III.*, s. 33-34.

²⁵⁷ V. PRCHAL, *Podřimující Goliáš*, s. 39-41.

²⁵⁸ Blíže V. BŮŽEK, *Ideály křesťanského rytířství v chování urozeného muže předbělohorské doby*, in: R. Svaříčková SLABÁKOVÁ – J. KOHOUTOVÁ – R. PAVLÍČKOVÁ – J. HUTEČKA a kol., *Konstrukce*, s. 47-60, zde s. 48.

²⁵⁹ V. BŮŽEK a kol., *Společnost*, s. 288.

²⁶⁰ TAMTÉŽ, s. 380-390.

²⁶¹ Blíže SOKA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, pag. 159 (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551-1680).

²⁶² TAMTÉŽ, pag. 148.

v tvář logické opodstatnění. Osoby v této skupině rovněž vlastnily největší počet militárií ze všech. Kolísal mezi 5 až 9 kusy. Například Vavřinec Kabát měl v držení 9 jednotlivin vojenského vybavení, stávajících z předního kusu brnění, zadního kusu brnění, obojku, peklhaubny, myšek, plechovice, šorce, ručnice a šavle. V souvislosti s tím je třeba zmínit, že tato podskupina obsahovala dílčí rozšíření zbrojní ochrany, která se u jiných skupin neuvádí. Šlo například o loketní chrániče, zapsané v soupisu pod názvem „*myšky*“. K podobným typům ochranné výstroje patřil také šorc, což byla jakási kovová suknice, která chránila pánevní oblast a dala se na ni napojit i ochrana určená pro spodní část těla. Jeho přítomnost ve skupině obyvatel, kteří vlastnili přední i zadní kus brnění, dávala z konstrukčního hlediska smysl. Pouze majitel kompletního hrudního kyrysu dovedl šorc připevnit. Poslední specifickou součástí ochrany, kterou 5 měšťanů mělo v držení, byly kovové rukavice zvané plechovice. Z kvalitativního hlediska se sluší uvést i jedna zvláštnost, týkající se výzbroje. Ani jeden člen skupiny B nevlastnil oštěp. Zbraň v jejich arsenálu tvořila buď šavle, nebo ručnice.

Ve skupině B se nacházeli dva představitelé urozených osob. Konkrétně šlo o pana Myslinského²⁶³ a Adama mladšího Koce z Dobrše. Zároveň zde bylo zahrnuto 14 příslušníků městské rady, což bylo nejvyšší zastoupení tohoto úřadu ze všech skupin. Hned 7 z nich přitom působilo na místě konšela ve více než tříletém období. Kupříkladu Petr Šťastný se mezi léty 1562 až 1581 vyskytoval v seznamu radních u majetkových smluv ve 12 přerušovaných ročních obdobích.²⁶⁴ Zařadil se sem rovněž druhý doložený rychtář Cyprián Hepid, který roku 1561 vystupoval v tomto úřadu jako svědek během prodeje domu Jana Fučíka, který si pořídil za 115 kop grošů míšeňských Jan Opička.²⁶⁵

Majetkové převody této podskupiny se z kvantitativního hlediska příliš nelišily od skupiny A. I zde se vyskytovalo hodně měšťanů, jejichž celkové objemy vyúčtovaného majetku přesáhly hranici 200 kop grošů míšeňských. Nejvýše se vyskytoval Matěj Vočko, který vykonával profesi sladovníka. S celkovým obratem přesahujícím 1700 kop grošů míšeňských, jehož součástí vedle majetku byly poskytnuté půjčky, se řadí na vrchol skupiny B. Velké množství měšťanů zaznamenalo převody majetku, jejichž celková hodnota se pohybovala spíše v rozmezí do 200 kop grošů míšeňských, což je hlavní rozdíl oproti členům předchozí skupiny, jejichž finanční obraty většinou přesahovaly tuto finanční hranici. Kupříkladu jméno Jana Hrnčíře písaři zmínili ve dvou finančních operacích, jejichž

²⁶³ Osobu se nepodařilo identifikovat.

²⁶⁴ Jeho jméno jako člena rady bylo zmíněno například v souvislosti dědického podědění po Kateřině Zámečnickové roku 1573. Blíže TAMTÉŽ, inv. č. 44, pag. 20 (Knihy městské pro město Volyně 1581-1631).

²⁶⁵ V seznamu svědků v TAMTÉŽ, inv. č. 43, fol. 51 (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551-1680).

celková výše činila 134 kop grošů míšeňských.²⁶⁶

Skupina C obsahovala 37 měšťanů, kteří na rozdíl od předchozí skupiny vlastnili pouze přední plát zbroje. Vedle něho jim poskytovala ochranu přilbice peklhaub, případně ochranný nákrčník zvaný obojček. Žádné jiné ochranné jednotliviny, které se nacházely v skupině B, zde písař neuvedl. Jejich výzbroj se v drtivé většině případů skládala z dvojice zbraní. Jmenovitě buď kombinace šavle a ručnice nebo šavle a oštěpu. Výjimkou byl pouze Jan Němec, který se vedle předního kusu brnění a peklhaubny prokázal držením ručnice a oštěpu.²⁶⁷

Počet kusů výzbroje a výstroje u této skupiny nikdy nepřesáhl 5 jednotlivin a oproti předchozí šlo o kvantitativně méně vyzbrojenou součást volyňských obyvatel. Například písař v případě měšťana Matěje Hanzloviče zapsal držení předního kusu zbroje, peklhaubny, oboječku, ručnice a šavle.²⁶⁸ Na chvostu početního stavu zbraní se vyskytovala jména osob, které vlastnily pouze 3 kusy vojenského vybavení. Kupříkladu Šimon Šván podle soupisu vlastnil přední kus zbroje, ručnici a šavli.²⁶⁹

Z urozených osob se zde nacházela pouze jediná příslušnice, a to paní Byšická, o které prameny a literatura mlčely. Z toho důvodu se bohužel nepodařilo dohledat, proč se jako jediná nacházela až v této skupině oproti jiným šlechticům, kteří patřili do vyšších skupin stratifikace. Z konšelů do této skupiny patřili Jan Zach a Matěj Drštka, kterého písař opakovaně zmínil v souvislosti s povoláním řezníka. Pro zajímavost se sluší uvést, že druhý zmíněný měšťan vynikal rovněž v obchodních operacích. Gruntovní kniha i městská kniha Volyně evidovaly dohromady 42 finančních transakcí v celkové hodnotě přesahující 6 tisíc kop míšeňských grošů, kterých se tento obyvatel města Volyně zúčastnil.²⁷⁰ Tímto číslem vyčníval mezi všemi zbylými vlastníky zbraní uvnitř měšťanské obce. Vedle nákupů a prodejů nemovitostí se zapletl i do četných úvěrových aktivit, přičemž u většiny z nich vystupoval jako věřitel.²⁷¹ Nutno ovšem dodat, že případ Matěje Dršky byla spíše výjimka. Hned 16 z 20 měšťanů skupiny C, u kterých se dochovaly zprávy o finančních operacích, provádělo majetkové převody, jejichž objem nepřesáhl hranici 200 kop grošů míšeňských.

²⁶⁶ Jan Hrnčíř se například roku 1577 podílel na prodeji půlky louky za 74 kop Pavlovi Dleskovi. Blíže TAMTÉŽ, pag. 322.

²⁶⁷ TAMTÉŽ, pag. 9.

²⁶⁸ TAMTÉŽ, pag. 8.

²⁶⁹ TAMTÉŽ, pag. 9.

²⁷⁰ Pro srovnání už jednou zmíněná smlouva z roku 1566 o koupi domu Jana Čabuského z Prostého za 1025 kop grošů míšeňských. Srov. TAMTÉŽ, pag. 159; František Teplý se zmiňuje ve svém díle pouze o hodnotě 5 tisíc grošů míšeňských a 29 finančních operací. S velkou pravděpodobností volil odlišný postup výběru zařazených pramenů, než autor práce. Blíže F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 165.

²⁷¹ Roku 1563 například půjčil 8 kop grošů míšeňských Anně Kosařce na louku. Srov. SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, pag. 142 (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551-1680).

Poslední skupina D zahrnovala 30 měšťanů. Vyznačovala se absencí jakéhokoliv typu ochranné výstroje. Až na dva měšťany v podobě Jana Zarazila a Záruby, kteří se žádným vojenským majetkem neprokázali, vlastnili výzbroj v podobě šavle, již doplňoval oštěp, případně ručnice. Drtivá většina z nich vlastnila pouze dva kusy vojenského majetku. Pouze u jistého měšťana Žaluda písař uvedl existenci oštěpu, šavle i ručnice.²⁷²

Ruku v ruce s nízkým množstvím militárií šla i společenská významnost těchto měšťanů. Z urozených osob se zde nenacházel nikdo a ani se zde nevyskytoval žádný představitel rady města Volyně. S ohledem na měnící se dynamiku vývoje majetkové a společenské významnosti měšťanů, kterou doložil pro město Volyni případ Matěje Dršťky, nelze vyloučit možnost, že se postavení jednotlivých členů měšťanské obce v rámci stratifikace mohlo průběhem doby měnit, což se teoreticky mohlo odrazit ve zbrojní úrovni domu. Pro vynesení jednoznačného soudu by ale bylo záhodno podpořit tuto myšlenku delšími časovými řadami vlastnictví zbrojního majetku, které se pro město Volyně nedochovaly.

Majetkově šlo o skupinu osob s nejnižšími obraty majetku. Z celkových 12 měšťanů, u kterých prameny poskytly svědectví o majetkových směnách, 8 nepřesáhlo finanční hranici 100 kop grošů míšeňských. Pouze ve dvou případech překonali hranici 200 kop grošů míšeňských. Rozdíly mezi nejvyšším a nejnižším doloženým souhrnem obchodů byly velice znatelné. Na jedné straně skupiny se nacházela měšťanka Alžběta Kulhánková, u které gruntovní kniha zaznamenala roku 1555 jedinou útratu v podobě koupě kusu dvorku Martina Hrubeše v hodnotě 10 kop grošů míšeňských.²⁷³ Na opačném konci majetkového spektra ležel kloboučník Jan Meliš, jehož celkový obrat majetku přesáhl 600 kop grošů míšeňských. Součástí jeho obchodních aktivit byl roku 1599 i prodej domu Janovi Pavlovičovi v hodnotě 100 kop grošů míšeňských.²⁷⁴

VI.3. Vzájemné porovnání skupin vlastníků vojenského majetku

Celkové shrnutí stratifikačních skupin města Volyně odhalilo některé významné podněty, které měly patrně vliv na míru ozbrojení konkrétních měšťanů. Z kvalitativního hlediska si většina představitelů šlechtického stavu uvnitř městské obce pořizovala do svého vlastnictví finančně nákladnější typ výstroje, než jejich méně urozenější spoluměšťané. Podobnou

²⁷² TAMTÉŽ, pag. 5.

²⁷³ SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, pag 52 (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551-1680).

²⁷⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 44, pag. 99 (Knihy městské pro město Volyně 1581-1631).

tendenci šlo spatřit i u některých členů městské rady, kteří taktéž měli potřebu se obklopovat dražšími a v některých případech i vzácnějšími kusy zbrojní výbavy. Měšťané bez příslušnosti k radnímu domu města Volyně podobnou snahu neměli. V kontextu s jejich pravděpodobným postavením uvnitř hierarchicky uspořádané společnosti se lze domnívat, že výzbroj v domácnostech výše postavených osob odrážela do značné míry reprezentativní účel. Tento názor potvrzoval i bližší pohled na vyzbrojení měšťanů skupiny A, kteří vlastnili typologii zbroje, jež názvem spadá do jagellonské až husitské doby. Mohlo jít o zdůraznění atributu starobylosti.

S výjimkou stratifikační skupiny A, kde písař u každého měšťana zmínil až na dvě výjimky majitelů meče pouze jeden kus vojenské výstroje, platilo, že čím výše postavená stratifikační skupina, tím vyšší počet zbrojního majetku měšťan vlastnil. Svým způsobem to potvrzovalo konstrukční logiku brnění, kdy kombinace předního a zadního kusu brnění u skupiny B dovoľovala doplnit výstroj také o dílčí kusy. Vše ovšem záviselo výhradně na vůli měšťana; řada z nich podobnou možnost nevyužívala. V souvislosti s typologií výstroje se ale lze ptát, zda písař v případě zmínění „*střelčí zbroje*“, „*kopidlňičí zbroje*“ případně „*pavézničí zbroje*“ ve stratifikační skupině A nezahrnoval do vlastnictví kompletní výbavu včetně zbraní, která k těmto typům ochrany pěšího vojska náležela.

Při souhrnném srovnání lze pozorovat určitou přímou úměru míry majetku v souvislosti s umístěním v sociální a majetkové stratifikaci. Často platilo pravidlo, podle kterého měšťané ve vyšších stratifikačních skupinách vykazovali finanční obraty v účetních pramenech, než měšťané v těch nižších. Například většina osob v nejvýše položené skupině A souhrnem finančních operací přesáhla sumu 200 kop grošů míšeňských. Naproti tomu zastoupení lidé ve skupině B tuto peněžní mez obvykle nepřekračovali. Na základě tohoto výsledku šlo usuzovat, že míra majetku mohla mít vliv na celkové vyzbrojení měšťana. Objevovaly se ale četné výjimky. Na jedné straně například Šíma Provazník, který jako člen nejvyšší stratifikační skupiny za celou dobu evidence městské a gruntovní knihy města Volyně získal obchodem pouhých 8 kop grošů míšeňských. Opačným extrémem se stal kupříkladu řezník Matěj Drštka, kterého stratifikace s celkovým obratem přesahujícím 6 tisíc kop grošů míšeňských stavěla do druhé nejnížší skupiny.

Tyto výsledky kromě průkaznosti velké dynamiky majetkových vývojů patrně naznačovaly i určitou míru individuálních priorit mezi měšťany. Pakliže obyvatelé města Volyně hradili vlastnictví zbraně z vlastních finančních zdrojů, záviselo patrně zcela na jejich vůli, kolik peněz obětují pro pořízení vojenského vybavení, případně domu, který zbraně zastřešoval.

Stratifikace rovněž prokázala předpoklad, že genderový aspekt neměl pro míru vlastnictví zbraně žádný vliv. Ženy se hojně objevovaly ve všech stratifikačních skupinách a nevyskytovalo se zde nějaké sjednocující kritérium. Jak už naznačily předchozí kapitoly, jejich majetková odpovědnost za držení militárií s velkou pravděpodobností závisela na náhodě v rámci právního vyřešení převodu nemovitosti.²⁷⁵ Také povolání měšťanů nevykazuje žádnou závislost na stratifikační skupině. Tato informace ale s ohledem na velice torzovitě dochované zprávy o profesích měšťanů nemohla být brána jako zcela vypovídající.

²⁷⁵ Připomenutí právních náležitostí, za kterých se žena mohla dostat k vlastnictví domu blíže P. SLAVÍČKOVÁ, *Pater*, s. 163-164.

VII. Závěr

Vypracovaná práce podala ucelený výklad o zbrojním vybavení v soukromém vlastnictví osob předbělohorské doby na příkladu města Volyně. Autor si vytyčil cíl v podobě představení typologie výzbroje a výstroje, které se nacházely v rukou obyvatel města v kontextu jeho dějinných událostí. Zajímaly ho rovněž vlivy, které vedly příslušníky měšťanské obce k nutnosti opatřit si zbraň, ať zapříčiněné vnějšími okolnostmi, nebo osobní motivací.

Z dochovaných informací se povedlo vysledovat dva zásadní dějinné impulsy, které volyňské měšťany vedly k držení zbraně v soukromém vlastnictví. První z nich byla zasazena v regionálním umístění města v souvislosti se strategií pohraniční obrany českých zemí, která zasadila své kořeny už ve středověké éře. Šlo především o tradici královských rychet, ke kterým Volyně patřila. Stál před nimi v pravdě nelehký úkol; stát se prvním obranným bodem před případnými vpády nepřátel ze sousedního Bavorska. Protože šlo o systém založený na domobraně, obyvatelům měst pro vlastní ochranu nezbývalo nic jiného, než si opatřit náležitou výzbroj. Přestože zprávy v Regestech fondu Militare neposkytují žádné svědectví o aktivním využití této síly, prameny města Volyně pro zkoumané období potvrzují u některých osob držení rychtářského úřadu, který měl zodpovědnost za královácké síly.

Druhý podnět, z jehož iniciativy patrně vznikl i soupis ozbrojených obyvatel města Volyně pro rok 1551, ze kterého autor primárně čerpal, souvisel s loupežnými přepady v blízkém okolí města. Regionální literatura potvrzuje preventivní nařízení městské rady na tyto neblahé události, ke kterým patřila nutnost měšťanů opatřit si k domu zbroj.

Toto nařízení patrně zapříčinilo, že se vojenské vybavení dostalo i do vlastnictví žen, jejichž jména soupis zbrojení uvedl. Nařízení rady zcela jasně zmiňovalo, že výzbroj a výstroj se mělo prodávat společně s domem. Šlo tedy o neoddělitelnou součást domácnosti. V případě, kdy se dům dostal do právního řízení v souvislosti s převodem majetku, mohly se zbraně i s nemovitostí za určitých okolností dostat do vlastnictví ženy i přes patriarchální společenský systém raného novověku.

Typologie vojenského vybavení měšťanů prozradila opoždění za raně novověkými vojsky. Jak doložila porovnání soupisu zbraní se znalostí typologie armád raně novověkého válečnictví, výzbroj datačně odpovídala období pohusitské a jagellonské éry. Z kvalitativního hlediska platilo, že velké množství volyňských měšťanů vlastnilo vybavení, které postrádalo řadu prvků kompletní zbroje.

Sociální a majetková stratifikace majitelů volyňských militárií odhalila, že míra

úplnosti a výstavnosti zbroje do značné míry odpovídala výši společenského postavení uvnitř měšťanské obce. Urození obyvatelé města a konšelé se ve většině případů prokázali úplnější a kvalitnější výzbrojí a výstrojí než ostatní členové městské společnosti. Lze se po právu domnívat, že tento trend mohl do určité míry odrážet reprezentativní funkci vojenského vybavení v domácnostech osob.

Majetkové informace, které se velice nerovnoměrně dochovaly pro jednotlivé držitele zbraní, přisuzovaly vyšší finanční obraty obyvatelům měst, kteří se umísťovali ve vyšší stratifikační skupině. Na základě této skutečnosti by se dalo o majetku přemýšlet jako o jednom z kritérií, které mělo vliv na úroveň výzbroje a výstroje ve volyňských domech. Tuto myšlenku by potvrzovala i skutečnost, že měšťané si s velkou pravděpodobností museli pořizování zbroje hradit z vlastních finančních prostředků. Avšak s ohledem na charakter údajů, kdy gruntovní kniha i městské knihy zaznamenaly majetek pouze v případě převodu a nezmiňují ocenění majetku, který se nestal předmětem směny, chápe autor tyto výsledky pouze jako doprovodné, a nikoliv směrodatné.

Badatelský výzkum rovněž naznačil hned několik směrů, kterými by se budoucí zkoumání volyňského prostředí mohlo ubírat. Přestože soupis ozbrojených obyvatel města Volyně patří svým charakterem k velice unikátním pramenům, nelze vyloučit existenci podobného evidenčního aktového materiálu v jiných lokalitách. Pokud by archivní výzkum v jiném městě objevil podobný typ pramene, nabízela by se možnost srovnání, která by poznatky bakalářské práce mohla zasadit do širšího kontextu.

Bakalářská práce s ohledem na téma a rozsah pramenné základny nemohla pokrýt veškerý rozsah gruntovní knihy a ani městské knihy města Volyně. Kombinace těchto dvou pramenů ovšem skýtá velice zajímavé možnosti pro účely hospodářských dějin. Měšťané se zde velice často objevovali v roli věřitelů a dlužníků v souvislosti s úvěrovými operacemi. Širší rozbor za použití kvantifikačních metod by mohl odhalit úvěrové strategie měšťanů a případné výsledky porovnat se šlechtickými systémy půjček, které byly již v dřívějších dobách úspěšně probádány. Prameny nabízejí i příležitost širšího nahlédnutí do obchodní strategie prodeje a nákupů nemovitostí. V souvislosti s dodatečnými údaji o sousedství či rodinných vazbách zúčastněných stran by do budoucna podobné informace mohly posloužit pro nahlédnutí do vlivu společenských vazeb na cenu směňovaného majetku.

Otázkou do budoucna zůstává i varianta topografické rekonstrukce města Volyně v 16. století. S ohledem na rozsah sondy nebylo možné tento přístup využít pro účely bakalářské práce. Nicméně autor nevylučuje, že bližší nahlédnutí do pramenů, které stály mimo hranice sondy, by mohlo nabídnout dostatek informací pro lokalizaci jednotlivých objektů a bližší

nahlédnutí do města za dob raného novověku. Podobnou hypotézu by ale musel potvrdit širší
pramenný výzkum, než který byl vyžadován pro potřeby této práce.

VIII. Seznam použitých zkratek

a kol. – a kolektiv

apod. – a podobně

atd. – a tak dále

AUC – Acta Universitatis Carolinae

č. – číslo

ČČH – Český časopis historický

DP – Documenta Pragensia

ĐaS – Dějiny a současnost

ed. – editor

edd. – editoři

FF JU – Filozofická fakulta Jihočeské univerzity

FHB – Folia Historica Bohemica

fol. – folie

HD – Hospodářské dějiny

inv. č. – inventární číslo

JSH – Jihočeský sborník historický

kn. – kniha

ml. – mladší

např. – například

OH – Opera historica

OIHP - Opera Instituti Historici Pragrae

pag. - pagina

PSH – Pražský sborník historický

s. – strana

sign. – signatura

SOkA – Státní okresní archiv

srov. – srovnání

tj. – to je

tzv. – takzvaný

IX. Seznam použitých pramenů a literatury

IX.1. Prameny

Prameny nevydané

Státní okresní archiv Strakonice

Archiv města Volyně, inv. č. 43 (Gruntovní kniha pro město Volyně 1551-1680).

Archiv města Volyně, inv. č. 44 (Knihy městské pro město Volyně 1581-1631).

Prameny vydané

JIREČEK, Josef – JIREČEK, Hermenegild (edd.), *M. Brikcího z Licka práva městská*, Praha 1880.

LÍVA, Václav (ed.), *Regesta fondu Militare Archivu Ministerstva vnitra Republiky československé v Praze II. 1590-1617*, Praha 1938.

PÁNEK, Jaroslav (ed.), *Václav Březan. Životy posledních Rožmberků I-II*, Praha 1985.

ROUBÍK, František (ed.), *Regesta fondu Militare Archivu Ministerstva vnitra Republiky československé v Praze I. 1527-1589*, Praha 1937.

ZEZULA, Jakub, *Nejstarší kniha Volyňská a její zpřístupnění*, Brno 2013 (=Bakalářská práce).

IX.2. Literatura:

BEZDĚKOVÁ, Veronika, *Chlumčanští z Přestavlk do počátku 18. století (mikrosonda do dějin jednoho rytířského rodu)*, Praha 2001 (=Rigorózní práce).

BŮŽEK, Václav, *Ideály křesťanského rytířství v chování urozeného muže předbělohorské doby*, in: Radmila Svaříčková SLABÁKOVÁ – Jitka KOHOUTOVÁ – Radmila PAVLÍČKOVÁ – Jiří HUTEČKA (edd.), *Konstrukce maskulinní identity v minulosti a současnosti. Koncepty, metody, perspektivy*, Praha 2012, s. 47-60.

BŮŽEK, Václav, *Rytíři renesančních Čech*, Praha 1995.

BŮŽEK Václav (ed.), *Kultura každodenního života českých a moravských měst v předbělohorské době*, České Budějovice 1991 (= Opera historica 1).

BŮŽEK, Václav a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010.

BŮŽEK, Václav – BŮŽKOVÁ Hana – STEJSKALOVÁ, Jana, *Měšťanské domácnosti v předbělohorských jižních Čechách (Prameny, metody, stratifikace)*, Jihočeský sborník

historický 59, 1990, s. 65-80.

BŮŽEK, Václav – BŮŽKOVÁ Hana – STEJSKALOVÁ, Jana, *Interiéry domů v jihočeských předběllohorských městech (Životní styl měšťanů v době pozdní renesance a manýrismu)*, Jihočeský sborník historický 59, 1990, s. 113-127.

BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef – KRÁL, Pavel – VYBÍRAL, Zdeněk, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha – Litomyšl 2002.

CERMAN, Ivo, *Chotkové. Příběh úřednické šlechty*, Praha 2008.

DALÍK, Jiří, *Lapkovská družina Zdeňka Malovce z Chýnova*, Jihočeský sborník historický 62, 1993, s. 58-70.

DEBNAR, Alexandr, *Volynské domy a jejich majitelé*, Volyně. Zprávy z obce a okolí 3, 1993, s. 3

DOLÍNEK, Vladimír, *Palné zbraně*, Praha 1998.

DÜLMEN, Richard van, *Historická antropologie. Vývoj – problémy – úkoly*, Praha 2002.

EBELOVÁ, Ivana, *Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka*, Praha 2001.

FERGUSON, Niall, *Vzestup peněz. Finanční dějiny světa*, Praha 2011.

GRULICH, Josef, *Populační vývoj a životní cyklus venkovského obyvatelstva na jihu Čech v 16.–18. století*, České Budějovice 2008.

HALADA, Jan, *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti I-II*, Praha 1992-1993.

HEJNA, Antonín, *Tvrz ve Volyni. Její stavební a sídlištní vývoj*, Jihočeský sborník historický 49, 1980, s. 134-136.

HLADÍKOVÁ, Martina, *Historie a katalog farní knihovny ostruženské a vikariátní knihovny kopidlenské*, Olomouc 2010 (=Bakalářská práce).

HOFFMANN, František, *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 1992.

HOJDA, Zdeněk, *Kulturní investice staroměstských měšťanů v letech 1627–1740. Příspěvek k dějinám kultury barokní Prahy II*, Pražský sborník historický 27, 1994, s. 47–104.

HRDLIČKA, Josef, *Měšťan*, in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2005, s. 139-165.

HRBEK, Jiří, *Absolutismus. Konstrukce a dekonstrukce jednoho historického pojmu*, Český časopis historický 105, 2007, s. 643-689

HUTEČKA, Jiří, *Militární maskulinita jako koncept historiografického bádání*, in: Radmila

Svaříčková SLABÁKOVÁ – Jitka KOHOUTOVÁ – Radmila PAVLÍČKOVÁ – Jiří HUTEČKA (edd.), *Konstrukce maskulinní identity v minulosti a současnosti. Koncepty, metody, perspektivy*, Praha 2012, s. 36-46.

IGGERS, Georg, *Dějepisectví ve 20. století*, Praha 2002

LEDVINKA, Václav, *Města v raném novověku*, in: Marie KOLDINSKÁ – Ivo CERMÁN (edd.), *Základní problémy studia raného novověku*, Praha 2013, s. 268-306.

KILIÁN, Jan, *Město ve válce, válka ve městě. Mělník 1618-1648*, České Budějovice 2008.

KILIÁN, Jan, *Příběh z doby neobyčejného šílenství. Život a svět krupského koželuha Michela Stüelera za třicetileté války*, Praha 2014.

KLUČINA, Petr, *Arma defensiva*, Bratislava 1992.

KLUČINA, Petr, *Od zbroje ke stejnokroji*, Praha 1988.

KLUČINA, Petr, *Třicetiletá válka. Obraz doby 1618-1648*, Praha 2004.

KLUČINA, Petr, *Zbroj. Ottova encyklopedie*, Praha 2012.

KLUČINA, Petr, *Zbroj a zbraně. Evropa 6.-17. století*, Praha 2004.

KNOZ, Tomáš, *Spory o absolutismus. Evropská inspirace a česká diskuze*, *Dějiny a současnost* 34, 2012, č. 5, s. 14-17.

KOLDINSKÁ, Marie – ŠEDIVÝ, Ivan, *Válka a armáda v českých dějinách. Sociologické črty*, Praha 2008.

KRÁL, Pavel, *Muž a žena mezi přechodovými rituály rodinného života*, in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Společnost v zemích habsburské monarchie a její obraz v pramenech (1526-1740)*, České Budějovice 2006 (= *Opera historica* 11), s. 410-440.

KŘÍŽEK, Leonid – ČECH, Zdirad J. K., *Encyklopedie zbraní a zbroje*, Praha 1997.

KUBÍKOVÁ, Anna, *Českokrumlovská rožmberská zbrojnice v roce 1600*, Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 28, 1991, s. 125-129.

KUNCIPÁL, Karel, *Inventář Archivu města Volyně*, Strakonice 1988.

KUTNAR, František – MAREK, Jaroslav, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*, Praha 1997.

LANCINGER, Luboš, *K otázce studia cen městských domů do konce 18. století (Ceny domů v Novém městě nad Metují)*, *Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et historica* 1, 1971, s. 15-121.

LANCINGER, Luboš, *Příspěvek ke studiu městských domů (Český Krumlov)*, *Hospodářské dějiny* 8, 1981, s. 141-182.

- MACEK, Josef, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526) III. Města*, Praha 1998.
- MAŤA, Petr, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, Praha 2004.
- MILLER, Jaroslav, *Uzavřená společnost a její nepřátelé (1500-1700)*, Praha 2006.
- MILLER, Jaroslav – ČERNÍKOVSKÝ, Petr, *Urbánní historie (raného novověku) ve středovýchodní Evropě: Stručná úvaha o minulosti, současném stavu a perspektivách oboru*, Český časopis historický 103, 2005, s. 861-884.
- MÜELLER, Helmut – KRIEGER, Karl Friedrich – VOLLRATH, Hanna, *Dějiny Německa*, Praha 1995.
- NODL, Martin, *Středověk v nás*, Praha 2016.
- Ottův slovník naučný* 4, 5, 8, 10, 12, 14, Praha 1891, 1892, 1894, 1896, 1897, 1899.
- Palné zbraně: velký obrazový průvodce*, Praha, 2015.
- PÁNEK, Jaroslav (ed.), *Česká města v 16.-18. století. Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990*, Praha 1991 (= OIHP).
- PEŠEK, Jiří, *Kultura českých předbělohorských měst (1547 – 1620)*, in: Jaroslav PÁNEK (ed.), *Česká města v 16.-18. století. Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990*, Praha 1991 (= OIHP), s. 203 – 214.
- PEŠEK, Jiří *Pražské knihy kšaftů a inventářů. Příspěvek k jejich struktuře a vývoji v době předbělohorské*, Pražský sborník historický 15, 1982, s. 63–92.
- PEŠEK, Jiří, *Pražské měšťanské zbrojnice v letech 1584-1620*, Documenta Pragensia 6, 1986, s. 132- 146.
- PETRÁŇ, Josef a kol., *Dějiny hmotné kultury II/2. Kultura každodenního života od 16. do 18. století*, Praha 1997.
- PODHORSKÝ, Jindřich, *Pohledy do historie Volyně a Pošumaví 1299-1999*, Strakonice 1998.
- PRCHAL, Vítězslav, *Podřimující Goliáš. Pernštejnská zbrojnice na Pardubickém zámku v 16. století*, ĎaS 34, 2012, č. 8, s. 39-41.
- PRCHAL, Vítězslav, *Společenstvo hrdinů. Válka a reprezentační strategie českomoravské aristokracie 1550-1750*, Praha 2015.
- ROBERTS, Michael, *The Military Revolution 1550 – 1660* in: Michael ROBERTS, *Essays in Swedish History*, London 1967, s. 195-225.
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého I-XV*, Praha 1993-1998.
- SLAVÍČKOVÁ, Pavla, *Pater familias a jeho role v raně novověké rodině na základě*

normativních pramenů, in: Radmila Svaříčková SLABÁKOVÁ – Jitka KOHOUTOVÁ – Radmila PAVLÍČKOVÁ – Jiří HUTEČKA (edd.), *Konstrukce maskulinní identity v minulosti a současnosti. Koncepty, metody, perspektivy*, Praha 2012, s. 152-166.

STEJSKAL, Aleš – BŮŽEK, Václav, *Výzbrojní program Petra Voka z Rožmberka. (Příspěvek k poznání mentality raně novověkého velmože.)*, *Folia historica bohemica* 15, 1990, 179-268.

STERNECK, Tomáš, *Město, válka, daně. Brno v moravském berním systému za dlouhé války s vysokou portou (1593-1606)*, Praha 2006.

STERNECK, Tomáš, *Moravská zemská zbrojnice na přelomu 16. a 17. století*, Brno v minulosti a dnes 17, 2003, s. 273-309.

TEPLÝ, František, *Dějiny města Volyně*, Volyně 1933.

Vojenské dějiny Československa I-V, Praha 1985-1989.

VOREL Petr (ed.), *Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie. Sborník příspěvků z vědecké konference konané v Pardubicích 29.–30. 9. 1997*, Pardubice 1999.

VOREL, Petr, *Velké dějiny země Koruny české VII. (1526-1618)*, Praha 2005.

VYBÍRAL, Zdeněk, *Bitva u Moháče. Krvavá porážka uherského a českého krále Ludvíka Jagellonského v boji s Osmany 29. srpna 1526*, Praha 2008.

WINTER, Zikmund, *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku I-II*, Praha 1890.

WINTER, Zikmund, *Zlatá doba měst českých*, Praha 1913.

IX.3. Internetové zdroje

[<http://www.psp.cz/eknih/snemy/v020/1547/t005200.htm>, odkaz aktivní dne 20. července 2016]

X. Seznam tabulek v textu a příloh

X.1. Seznam tabulek v textu

Tabulka 1: Počet výstroje ve Volyni roku 1551 [Čerpáno z SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, pag. 6-10.]

Tabulka 2: Počet zbraní ve Volyni roku 1551 [Čerpáno z SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, pag. 6-10.]

Tabulka 3: Majitelky výzbroje a výstroje ve Volyni roku 1551 [Čerpáno z SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, pag. 6-10.]

Tabulka 4: Urození vlastníci výzbroje a výstroje ve Volyni roku 1551 [Čerpáno z SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, pag. 6-10.]

X.2. Seznam příloh

1. Sociální a majetková stratifikace měšťanů Volyně v předbělohorské době
2. Ukázka soupisu ozbrojených měšťanů z roku 1551 [Převzato z SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, pag. 6.]
3. Ukázka z gruntovní knihy města Volyně [Převzato z SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 43, pag. 18.]
4. Ukázka z Knihy městské města Volyně [Převzato z SOkA Strakonice, AM Volyně, inv. č. 44, pag. 20.]
5. Erb Bohuchvalů z Hrádku [Převzato z Jan Halada, *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti II*, Praha 1993, s. 28.]
6. Erb Byšických z Byšic [Převzato z Jan Halada, *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti II*, Praha 1993, s. 32.]
7. Erb Čabuzských z Prostého [Převzato z *Ottův slovník naučný* 5, Praha 1892, s. 849.]
8. Erb Dubských z Třebomyslic [Převzato z Jan Halada, *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti I*, Praha 1992, s. 47.]
9. Erb Chřepických z Modliškovic [Převzato z Jan Halada, *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti II*, Praha 1993, s. 78.]
10. Erb Koců z Dobrše [Převzato z Jan Halada, *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti I*, Praha 1992, s. 75.]

XI. Přílohy

Příloha č. 1 - Sociální a majetková stratifikace měšťanů Volyně v předbělohorské době

Jméno	Povolání	Zbraně	Počet zbraní	Majetek	Skupina
Jan Fučík		Kopidlňičí zbroj, meč	2	838 (7)	A
Petr Hájek z Robčic		Kopidlňičí, zbroj, meč	2	250 (5)	A
Jindřich Chřepický z Modlyškovic		Pavézničí zbroj všechna	1	1011 (8)	A
Jan Nosal	Konšel (1570, 72, 75, 78, 79)	Pavézničí zbroj všechna	1	600 (1)	A
Petr Rataj	Konšel (1568, 1570, 1572, 1574, 75, 76, 80, 81, 82, 85, 91) Rychtář (1579)	Pavézničí zbroj	1	678 (5)	A
Jan Bohuchval z Hrádku		Pavézničí zbroj	1	291 (5)	A
Ludmila Volynková		Pavézničí, zbroj	1	180 (1)	A
Jan Pliva	Konšel (1580)	Pavézničí, zbroj	1	87 (2)	A
Šíma Provazník	Provazník	Pavézničí, zbroj	1	8 (1)	A
Jan Dubský z Třebomyšlic		Pavézničí, zbroj	1	-	A
Šatava		Pavézničí, zbroj	1		A
Jan Luňák	Hrnčič	Kopidlňičí zbroj	1	543 (10)	A
Jan Čabuzský z Prostého		Střelčí zbroj	1	1025 (1)	A
Matouš Havlíček	Sladovník, Konšel (1562, 66, 1570, 1572, 73, 1574, 1575, 76, , 79, 81, 82, 86, 91, 93, 96)	Střelčí zbroj	1	433 (7)	A
Benešovic Voršila		Střelčí zbroj	1		A
Paní Chlumčanská		Střelčí zbroj	1		A
Vavřinec Kabát	Konšel (1561, 66, 1570, 1572, 1574, 75, 76)	Přední kus, zadní, obojček, peklhaub, myšky,	9	457 (9)	B

		plechovice, šorc, ručnice, šavle			
Čurda Mladej		Přední kus, zadní, obojček, peklhaub, šorc, plechovice, myšky, ručnice, šavle	9	71 (1)	B
Pavel Dlesk	Konšel (1570, 1572, 1574, 1575, 76, 77, 79)	Přední kus, zadní, obojček, peklhaub, myšky, plechovice, ručnice, šavle	8	1461 (9)	B
Jan Zach	Konšel (1561, 65, 1558)	Přední kus, zadní, plechovice, obojček, peklhaub, myšky, ručnice, šavle	8	343(4)	B
Šimon Povalovič		Přední kus, zadní, obojček, peklhaub, šorc, ručnice, šavle, ssszo?	8	35 (1)	B
Ambrož Schejbal		Přední kus, zadní, obojček, myšky, peklhamb, šorc, ručnice, šavle	8		B
Vít Těšínský		Přední kus, zadní, peklhaub, plechovice, myšky, ručnice, šavle	7	480 (3)	B
Matěj Blahovec		Přední kus, zadní, obojček, myšky, peklhaub, ručnice, šavle	7	116 (4)	B
Jan Čurda Starej		Přední kus, zadní, obojček, peklhaub, myšky, ručnice, šavle	7	10 (1)	B
Kateřina Zamečnicková		Přední kus, zadní, pancíř, obojček, peklhaub,	7		B

		ručnice, šavle			
Jan Kobeš		Přední kus, zadní, obojček, peklhaub, myšky, ručnice, šavle	7		B
Vít Pinvička	Konšel 1562	Přední kus, zadní, obojček, peklhaub, ručnice, šavle	6	674 (5)	B
Jan Kučera	Kosař, rychtář 1567,	Přední kus, zadní, obojček, peklhaub, ručnice, šavle	6	576 (5)	B
Jan Vávrovic	Pekař	Přední kus, zadní, peklhaub, obojček, ručnice, šavle	6	325 (3)	B
Peter Šťastnejch	Konšel (1562, 1563, 65, 1570, 71, 1572, 75, 76, 77, 79, 80, 81)	Přední kus, zadní, peklhaub, obojček, ručnice, šavle	6	200 (6)	B
Jan Hrnčíř	Hrnčíř	Přední kus, zadní, peklhaub, obojček, ručnice, šavle	6	134 (2)	B
Václav Filipovič	Konšel (1552, 1563, 65, 69)	Přední kus, zadní, obojček, peklhaub, ručnice, šavle	6	87 (3)	B
Adam Koc ml. z Dobrše		Přední kus, zadní, obojček, myšky, ručnice, šavle	6	75 (1)	B
Cyprian Hepid	Konšel (1561, 1573, 1574, 1575, 76, 77, 79) Rychtář (1561)	Přední kus, zadní, obojček, myšky, ručnice, šavle	6	50 (1)	B
Václav Rathanský	Konšel (1552)	Přední kus, zadní, obojček, peklhaub, ručnice, šavle	6	30 (1)	B
Šebestián Karpišek	Konšel (1574, 75, 76)	Přední kus, zadní, obojček, peklhaub, ručnice, šavle	6	28 (1)	B
Jan Jiříkovský		Přední kus,	6		B

		zadní, peklhaub, obojček, ručnice, šavle			
Jíra Jakubovic		Přední kus, zadní, obojček, peklhaub, ručnice, šavle	6		B
Vaněk Jakubowic		Přední kus, zadní, obojček, peklhaub, ručnice, šavle	6		B
Matěj Vočko	Švec	Přední kus, zadní, obojček, peklhaub, ručnice	5	1630 (13)	B
Jan Rakovnický	Konšel (1563, 1565, 66, 67, 1570, 1572)	Přední kus, zadní, peklhaub, ručnice, šavle	5	204 (5)	B
Jan Kosař	Konšel 1562	Přední kus, zadní, oštěp, peklhaub, šavle	5	128 (1)	B
Matouš Javůrek	Konšel (1561, 1570,72,)	Přední kus, zadní, peklhaub, obojček, ručnice	5	100 (2)	B
Václav Luňák	Konšel (1574, 76, 81)	Přední kus, zadní, peklhaub, ručnice, šavle	5	80 (2)	B
Matouš Čkyňský		Přední kus, zadní, peklhaub, ručnice, šavle	5	75 (1)	B
Jakub Římský		Přední kus, zadní, peklhaub, ručnice, šavle	5	15 (1)	B
Matouš Rokusek	Konšel (1577, 79, 80, 82, 99, 91)	Přední kus, zadní, peklhaub, ručnice, šavle	5		B
Pan Myslinský		Přední kus, zadní, peklhaub, ručnice, šavle	5		B
Dorota Smrčná		Přední kus, zadní, ručnice, šavle	4	572 (6)	B
Matěj Drštka	Řezník, konšel (1567, 1568, 1582)	Přední kus, obojček, peklhaub, ručnice, šavle	5	6808 (42)	C
Apollona		Přední kus,	5	180 (2)	C

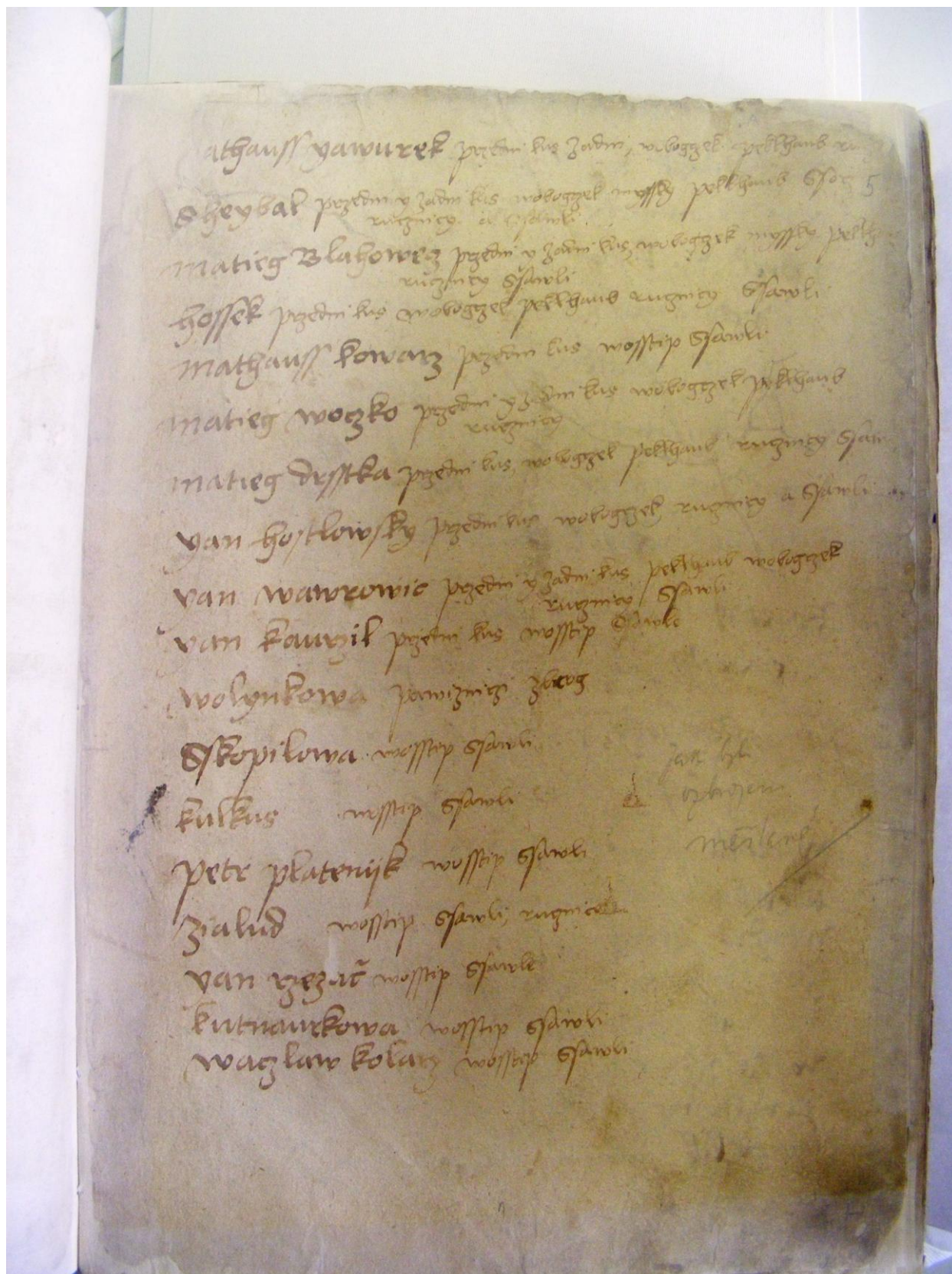
Venstrátková		obojček, peklhaub, oštěp, šavle			
Jan Zach	Konšel (1559, 1561, 1562)	Přední kus, obojček, peklhaub, ručnice, šavle	5	98 (3)	C
Jiří Hošek		Přední kus, obojček, peklhaub, ručnice, šavle	5	63 (1)	C
Marie Vávrová Pekařka	Pekařka	Přední kus, obojček, peklhaub, ručnice, šavle	5	50 (2)	C
Ondra Zámečník	Zámečník	Přední kus, obojček, peklhaub, ručnice, šavle	5	49 (4)	C
Matěj Hanzlovič		Přední kus, obojček, ručnice, peklhaub, šavle	5		C
Zuzana Fišarka		Přední kus, obojček, peklhaub, ručnice, šavle	5		C
Ondřej Lapta		Přední kus, peklhaub, obojček, ručnice, šavle	5		C
Polák Kovář	Kovář	Přední kus, obojček, peklhaub, ručnice, šavle	5		C
Lazar Žid		Přední kus, obojček, peklhaub, ručnice, šavle	5		C
Jan Šilhavý	Řezník	Přední kus, ručnice, peklhaub, šavle	4	750 (7)	C
Volf Zedník	Zedník	Přední kus, peklhaub, oštěp, šavle	4	259 (3)	C
Ondřej Řezník	Řezník	Přední kus, peklhaub, oštěp, šavle	4	135 (2)	C
Zikmund Randák		Přední kus, peklhaub, ručnice, šavle	4	112 (1)	C
Šebestían Krejčí	Krejčí	Přední kus, peklhaub, oštěp, šavle	4	100 (1)	C
Jan Šerka		Přední kus, peklhaub, šavle, oštěp	4	100 (1)	C
Vít Čalta	Pekař	Přední kus,	4	58 (1)	C

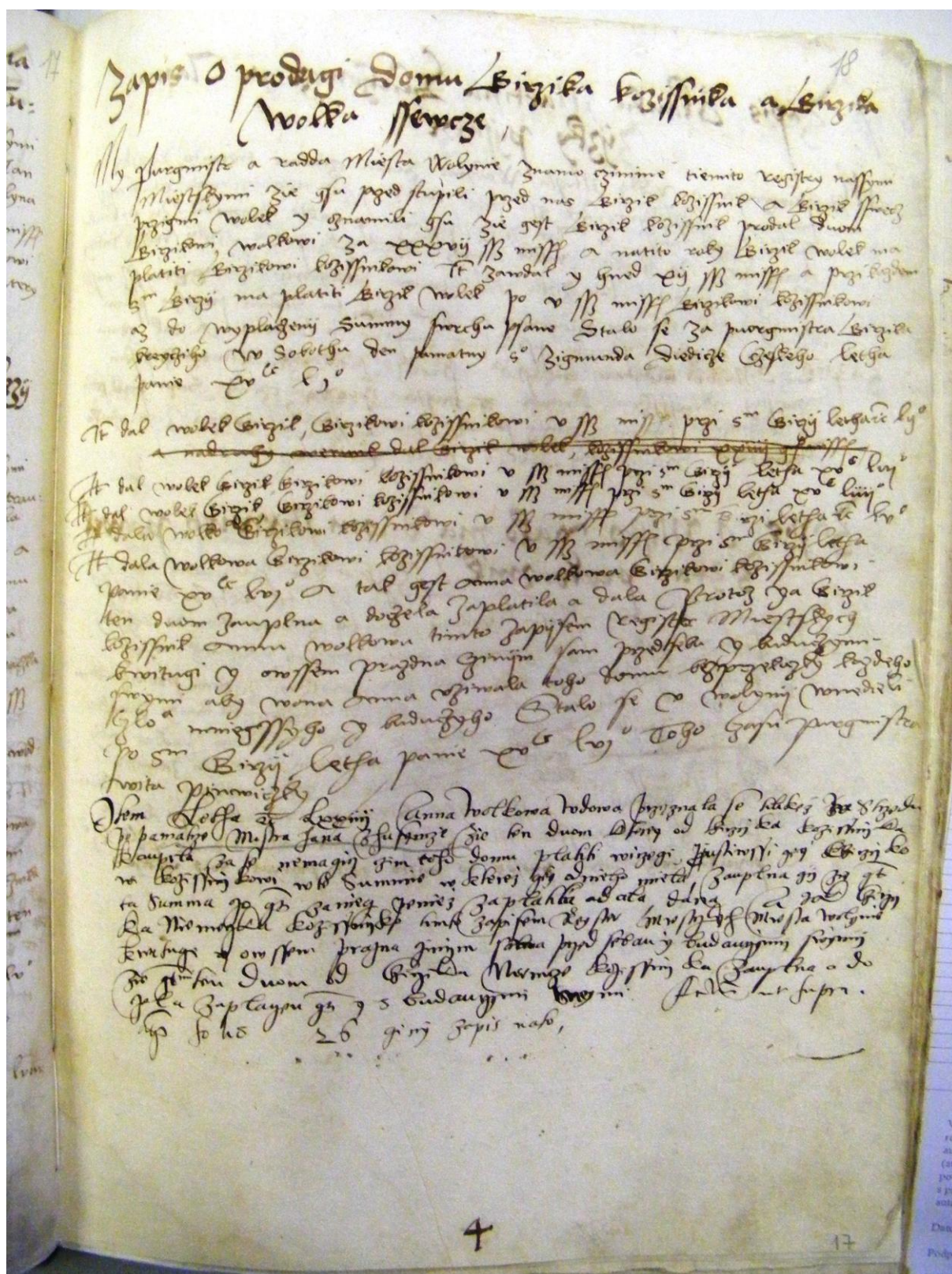
		peklhaub, oštěp, šavle			
Anna Vztekla		Přední kus, peklhaub, oštěp, šavle	4	22 (1)	C
Jan Hostlovský		Přední kus, obojček, ručnice, šavle	4		C
Jan Kouřil		Přední kus, oštěp, ručnice, šavle	4		C
Kozelka		Přední kus, peklhaub, oštěp, šavle	4		C
Jan Bosák		Přední kus, obojček, ručnice, šavle	4		C
Alžběta Bečvářka		Přední kus, obojček, ručnice, šavle	4		C
Petr Římský		Přední kus, peklhaub, ručnice, šavle	4		C
Paní Byšická		Přední kus, peklhaub, oštěp, šavle	4		C
Jan Němec Krejčí	Krejčí	Přední kus, peklhaub, ručnice, oštěp	4		C
Antonin Vlach		Přední kus, peklhaub, ručnice, šavle	4		C
Dorota Pikhartová		Přední kus, peklhaub, ručnice, šavle	4		C
Matěj Zub		Přední kus, oštěp, šavle	3	410 (4)	C
Jilek Švec	Švec	Přední kus, oštěp, šavle	3	179 (2)	C
Jakub Truhlář	Truhlář	Přední kus, oštěp, šavle	3	122 (2)	C
Jiřík Oliva		Přední kus, oštěp, šavle	3	75 (1)	C
Matouš Krejzlík		Přední kus, oštěp, šavle	3	34 (2)	C
Šimon Šván		Přední kus, ručnice, šavle	3	22 (1)	C
Matouš Kovář	Kovář	Přední kus, oštěp, šavle	3		C
Žalud		Oštěp, šavle, ručnice	3		D
Jan Meliš	Kloboučník	Šavle, ručnice	2	668 (10)	D
Martin Provazník	Provazník	Ručnice, šavle	2	423 (4)	D
Matěj Lazebníček	Lazebník	Ručnice, šavle	2	177 (2)	D
Dorota Erazymová		Oštěp, šavle	2	120 (1)	D

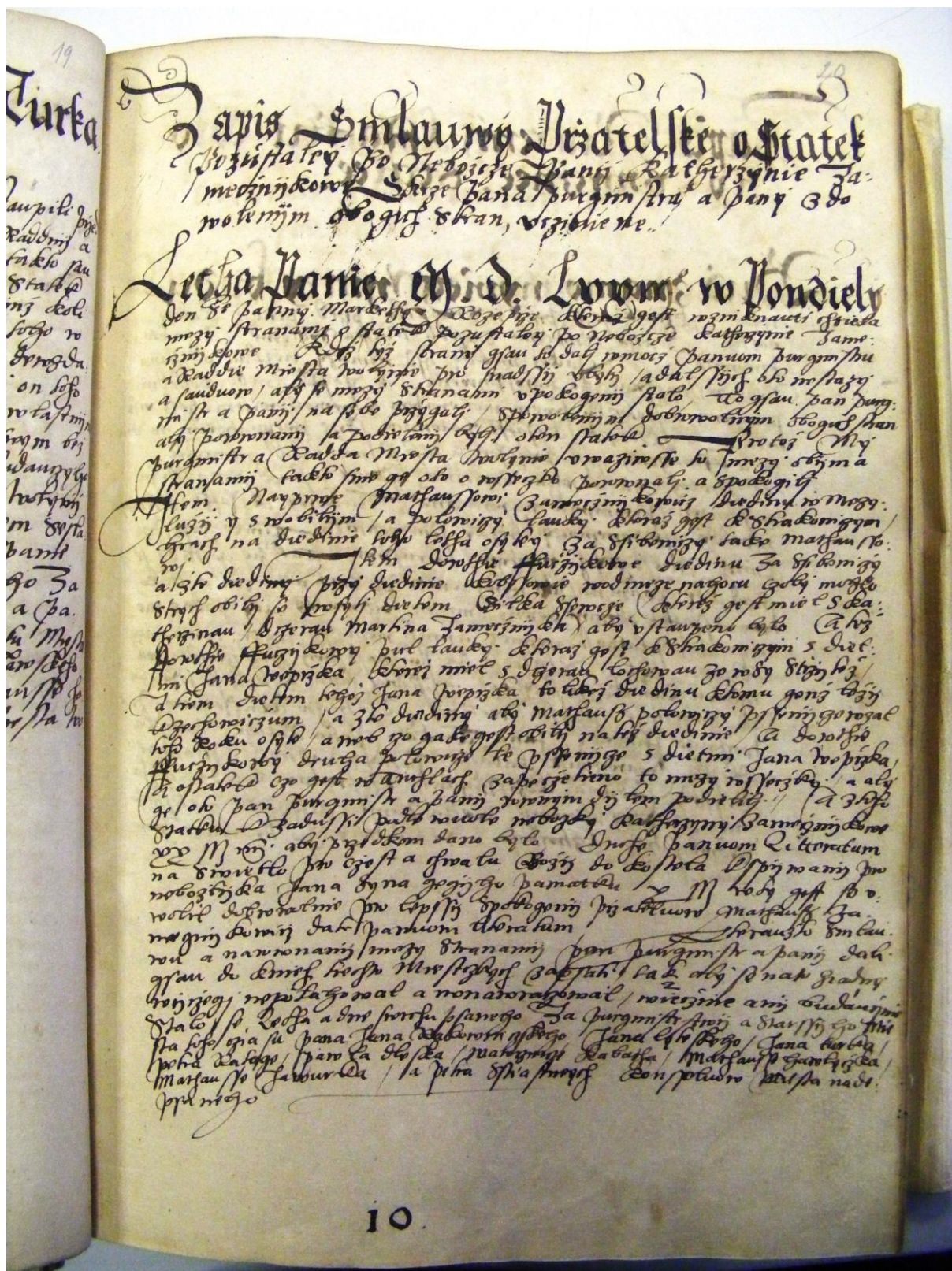
Adam Řezník		Oštěp, šavle	2	63 (1)	D
Magdalena Svinková		Oštěp, šavle	2	59 (1)	D
Jiřík Hamr		Oštěp, šavle	2	35 (2)	D
Hodějovská		Oštěp, šavli	2	35 (1)	D
Klas		Oštěp, šavle	2	20 (1)	D
Petr Sautor		Oštěp, šavle	2	16 (1)	D
Alžběta Kuldanková		Ručnice, šavle	2	10 (1)	D
Škopilová		Oštěp, šavle	2		D
Kulkus		Oštěp, šavle	2		D
Petr Pláteník	Pláteník	Oštěp, šavle	2		D
Jan Řezáč	Řezáč	Oštěp, šavle	2		D
Kutnaurková		Oštěp, šavle	2		D
Václav Kolář	Kolář	Oštěp, šavle	2		D
Vondra Černý		Oštěp, šavle	2		D
Řihová		Oštěp a šavle	2		D
Václav Sekera		Oštěp, šavle	2		D
Jan Vacek		Oštěp, šavle	2		D
Broz Zedník	Zedník	Ručnice, šavle	2		D
Houska		Oštěp, šavle	2		D
Johanová		Oštěp, šavle	2		D
Průša Fiktusů		Oštěp, šavle	2		D
Adam Vitonis		Oštěp, šavle	2		D
Dorota Pleskačová		Ručnice, šavle	2		D
Jan Zarazil		Nic	0	20 (1)	D
Zaruba		Nic	0		D

Pozn.: Tučně jsou uvedeny jména urozených osob. Obrat majetku je uveden v kopách grošů míšeňských. V závorce je zmíněn počet finančních operací, které prameny u měšťanů zmínily. Měšťané se ve stratifikaci umístili podle zařazení do stratifikační skupiny, dále podle počtu uvedeného zbrojního vybavení, sociálního postavení a jako poslední rozhodovalo množství evidovaného obratu majetku.

Příloha č. 2 - Ukázka soupisu ozbrojených měšťanů Volyně

Příloha č. 5 - Erb Bohuchvalů z Hrádku

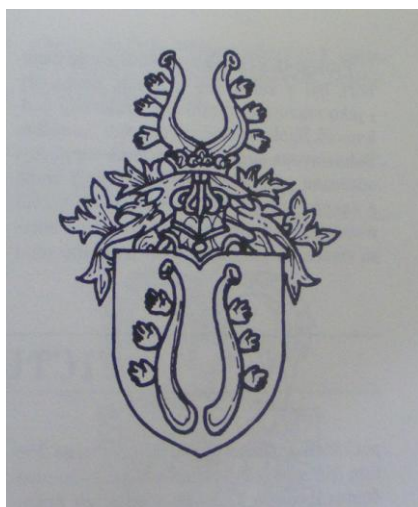
Příloha č. 6 - Erb Byšických z Byšic

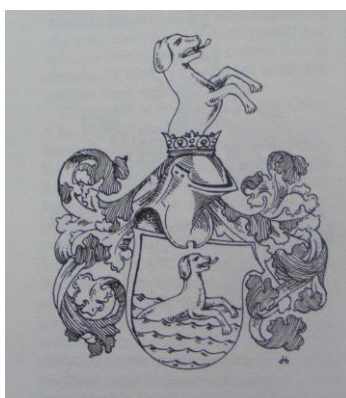
Příloha č. 7 - Erb Čabuzských z Prostého

Příloha č. 8 - Erb Dubských z Třebomyslic

Příloha č. 9 - Erb Chřepických z Modliškovic

Příloha č. 10 - Erb Koců z Dobrše

